Sayı : 78 AGUSTOS 1939 Cilt: XIII

ÜLKÜ
HALKEVLERİ DERGİSİ

Direktör : M. FUAD KÖPRÜLÜ

LOZA'NIN
XVI. NCI YIL DÖNÜMÜ

M. FUAD KÖPRÜLÜ

24 Temmuz 1939 da, yürekledimiz daha birgün evvel ana vatana kavuşan Hatay'ın sevinciyle dolu iken, Lozan zaferinin XVI ncı yıldönümünü de tes'it ettik... Müstakil Türkiye'nin kudret ve haysiyetini bütün dünya devletlerine kabûl ettiren bu sulh muahedesini, biz kendi hesabımıza millî bir zafer, hattâ büyük bir zafer olarak kabûl ediyoruz. Politikacıların ve istilâcıların emellerine âlet olmayan bitaraf, garezsiz, insanî tarih yalnız bukadarla iktifa etmeyecek ve Lozan sulhunu, sade Türk'ün değil, hakkın, insanlığın bir zaferi olarak kaydedecektir.

Cihan harbi dediğimiz büyük felâketi tasfiye eden muhtelif sulh muahedeleri arasında, Lozan muahedesi istisna edilecek olursa, hemen hiçbiri ayakta duramadı.. Çünkü onlar galiplerin mağlûplara zorla imzalattıkları vesikalardı. Türk milleti binlerce yıllık tarihinin yaratığı yüksek seciyesiyle, bu çeşit vesikaları kabûl edemezdi. Nihayet tarihin, mislini çok az kaydettiği çok çetin bir kurtuluş mücadelesini parlak bir zaferle tetviç ettikten sonra, sulh masasına şan ve şerefle oturdu; ve yine çetin mücadeleler neticesinde, her millet için tabiî olan istiklâl şartlarından hiçbirini feda etmeyerek, millî hudutları içinde müstakil ve şerefli bir Türkiye'nin mevcudiyetini bütün cihana kabûl ettirdi . . .

Cenk meydanlarında " milletin mâkûs tali'ini yenerek „ zaferler kazanan galip Türk kumandanı, sulh masası başında ne yaman bir

diplomat olduğunu göstermiş, ve bütün dünyanın hayret ve takdirlerini kendi üstünde toplamıştı. Onun diplomasî sahâsında bir şaheseri olan Lozan sulhu, bugünün ve yarının diplomatlarına, devlet adamlarına, türlü bakımlardan çok büyük dersler verecek bir mahiyettedir. Onun, Lozan'dan dönüşünde, Büyük Millet Meclisi kürsüsinden iradettiği meşhur nutkunun şu parçaları, bu itabarla çok derin mânalar taşıyor :

" Mütecanis, yeknasak bir vatan; bunun dahilinde harice karşı gayr-i tabiî kuyudattan ve hükûmet içinde hükûmet ifade eden dahilî imtiyazattan müberrâ bir vaziyet ve gayr-i tabiî mükellefiyat-ı maliyeden âzade bir hal, hakk-ı müdafaası mutlak, menabii mebzûl ve serbest bir vatan. Bu vatanın adı Türkiye'dir. O Türkiye'yi bu muahedenâmeler ifade ve tavzih etmektedir. Efendiler ! Türk milletinin hassa-i esasiyesi, zannolunduğu gibi unsur-u cidâl olmak değildir. Uzun zamandanberi haksız muhacemata göğüs vermek mecburiyetinde kaldığındandır ki son devrelerde hassa-i cidâli nazar-ı dikkati celbetmiştir. Türk milletinin hassa-i esasiyesi sulh ve müsalemet vâdisinde unsur-u terakki ve medeniyet olmaktır . . . „

Osmanlı İmparatorluğu tarihinin son üç asrını ve Türk'ün psikolojisini bundan daha güzel ve daha canlı hülâsa etmek imkânsız gibidir : Türk milleti, ancak kendi hayat hakkına ve şeref ve haysiyetine tecavüz edildiği zaman, müdafaa için silâhına sarılır; herhangi bir mağlûbiyet kendisini yıldırmadığı gibi, en büyük galebelerden de şımarmaz; başkalarının hakkına daima riâyet eder; hakkın bir kuvvet olduğuna daima inanır; kuvvetine ise ancak haklı olduğu zaman, onu müdafaa için müracaat eder. İşte, muzaffer kumandan ve büyük diplomat, Lozan müzakerelerinde, başından sonuna kadar Türk milletinin şiârı olan bu insanî ve ahlâkî prensiplere sadık kalmıştır.

Milletler arasında haklı ve insanî bir sulhun eskidenberi en samimî bir taraftarı olan Lozan kahramanı, bugünün sulhsever Türkiyesinin başında, millî irâdenin sarsılmaz bir timsâli olarak bulunuyor. Bunun yalnız Türkiye için değil, dünyanın bu karışık, buhranlı vaziyeti sırasında, cebir ve taarruzdan nefret eden, hak ve insanlık meflumlarına inanan bütün milletler için de ne büyük bir tali' eseri olduğunu ehemmiyetle kaydedelim.

NÜFUS VE İKTİSADÎ ŞARTLARI

Prof. M. HALBWACHS

Geçenlerde memleketimize gelen Paris Üniversitesi İçtimaiyat Profesörü H l l e w a c h s, İstanbul Üniversitesi'nde iki konferans vermiş ve bu konferansların fransızca asılları " İŞ „ mecmuasında intişar etmektedir. Bugün bu konferansların birincisinin tercümesini neşrediyoruz.

Bundan birbuçuk asır evveline gelinceye kadar nüfus meselesi, bugünkinden büsbütün başka bir şekilde vaz'edilmekte idi. O zamanlar, yâni 1790 - 1820 sıralarında müşahede edilen ve huzursuzluk veren hâdise, toprak üzerindeki nüfusun, mahsûlâta, bilhassa gıda maddelerine nisbetle çok serî olan tezayüdi idi. Bugün ise mesele daha ziyade bunun aksidir. Her çeşit teknik terakkî neticesinde, istihsâl mühim nisbetler dahilinde artmıştır. Bunun bir mebzûliyet ve bolluk çağı teşkil ettiği de söylenmektedir.

Bnunla beraber nüfusu azaltan bir doğum tenakusundan ibaret bir başka tehlike bizi tehdit eder görünüyor. Diğer taraftan bu tenakusa marûz kalan nüfus, kendisine yapılan arzı, maddî bir talep ile karşılayamıyor. Şimdi de istihsâlin, nüfus sayısını tecavüz ettiği görülmektedir.

İlkin bilhassa M a l t h u s 'un tasvir ettiği nokta-i nazardan yürüyelim. Bildiğiniz veçhile ona göre, nüfusun artması hiçbir mâni ile durdurulmazsa, her yirmibeş yılda iki kat artacak, çağdan çağa hendesî bir terakkî nisbeti dahilinde büyüyecektir. İngiltere müstesna, bütün arz gayr-i meskûn olsaydı, bir müddet sonra İngilizler'den taşacak bir hâle gelecekti. O zaman şimalî Amerika hükûmetlerinde bu hâl görülüyordu : Gerçekten birbuçuk asırdan fazla bir müddet zarfında şimalî Amerika hükûmetleri nüfusunun her yirmibeş sene içinde iki kat olduğu müşahede edilmekte idi.

Gıda maddelerinin artmasına gelince; arzın meskûn kısmının malûm vaziyeti karşısında M a l t h u s, her 25 yıllık merhale sonunda gıda maddelerinin riyazî bir terakkî nisbetinde artmakta olduğunu düşündü.

Bu iki temayülün, yâni bir taraftan nüfusun hendesî diğer taraftan gıda maddelerinin riyazî nisbet dahilinde artması temayüllerinin neticesi aşikârdır : Herbiri 25 yıldan ibaret dört merhale sonunda, yâni yüz yıl nihayetinde, meselâ İngiltere'de nüfus 176 milyona çıkacak ve gıda maddeleri ise yalnız 55 milyon insana kâfi gelecektir. Geri kalan 121 milyon halk açlıktan ölecektir.

Nüfus artmasının birtakım engellere çarptığı şüphesizdir. Bu engellerden bir kısmı iradî olup doğumun azlığı üzerinde müessir olurlar. İnsan, çocuklarını yaşatamayacağını anlayınca ya evlenmeyecek, yahut genç yaşta evlenecektir. Doğumu azaltan örf ve âdet bozukluğu gibi iradî reziletler de buna inzimam eder. Güç ve gayr-i sıhhî çalışmalar, fakirlik, bilhassa hastalıklar, sarî marazlar, harp, açlık, iki kelime ile sefalet ve ölüm gibi hayatın normâl müddetini kısaltan daha birçok sebepleri de buna ilâve etmeliyiz.

Malthus'un bu nazariyesi, hem de câzip olan bir demograf nazariyesidir. Bunun sebebi evvelâ nezariyenin, sadece fizik ve fizyolojik mahiyetleri bakımından nazar-ı dikkate alınan insanın doğurma kabiliyeti ve toprağın verimi gibi iki ıstılâh arasındaki tezada istinat etmesi, Malthus'un bunları birbirinden müstakil ve ayrı kanunlara tâbi gibi düşünmesidir. İşte kabûlü güç olan mesele budur.

Filhakika istihsâlin gittikçe daha çok artırıldığı asrımızda tahakkuk etmek üzere olduğunu gördüğümüz en elverişli şartları nazar-ı dikkate aldığımız takdirde, daha kesif ve daha girift olan cemiyet kendiliğinden, istihsâl faâliyeti önüne engeller çıkaracaktır.

Bu vakı'a, esrarlı ve paradoksal bir vakıâdır. Çünkü ilkin insanların servet istihsâl etmek kudretlerinin artması nisbetinde insanların da çoğalacağını zannederiz. Fakat dünyanın ve Avrupa'nın hemen her tarafında umumî servetin artması nisbetinde nüfus tezayüdünün geri kaldığı inkâr edilmez bir hâdisedir. Keza nüfusun azalmağa değilse bile, artık seviyesini muhafaza edebilecek şerait içinde kalmağa başladığı da yine bir vakı'adır.

Asrımızın demograf âlimlerinden Kuezyuski " Doğurma nisbeti - Le tause de reproduction „ ismini verdiği şey'i tetkik ederken işte bu nokta üzerinde durmuştur. Araştırdığı mesele şudur : Nüfusun hal-i hazırdaki taksiminde meselâ ayni senede doğmuş ve 40 yahut 50 yaşına kadar takip edilmiş 1000 kız çocuğunun, bir nesilde -ölüm nisbeti gözönünde tutulmak şartıyle- hiç değilse ayni miktarda, yâni 1000 kız çocuğu bulunması için kaç kız çocuğu doğurması lâzımdır ? 1926 - 1927 yılına ait ölüm ve doğum istatistiklerine göre bir nesildeki 1000 kız çocuğundan :

— Almanya'da 830 kız çocuğu,
— Fransa'da 910 kız çocuğu

doğuyor. Bu miktar nisbetin muhafazası için kifayetsizdir. Halbuki elli, altmış sene evvel birçok garp ve şimalî Avrupa memleketlerinde çocukların sayısı ya nüfus bulunduğu seviyede muhafazayı temin etmekte, yahut (daha sık görülen ahvalde olduğu gibi) mevcut nüfusu iki nesilde iki misline çıkarmaktadır.

Gıda maddelerine gelince; gerek Malthus, gerek klâsik iktisatcılar, meseleyi sanki her memleket nüfusunun, kendisine zarurî olan maddeyi kendi emeği ile bulunduğu topraktan çıkarıyorlarmış gibi düşünmüşlerdir.

Bir zümre için gıda maddeleri tedariki hususunda baş vurulacak daha iki tedbir vardır.

Evvelâ bazu kuvvetine dayanarak elinde mahsûl bulunanlardan bu mahsûlü yağma etmek çaresi var. O zaman yağmacılık ve fütuhatcılık ile yaşayan kabileler için nüfus ve toprak mahsûlü arasındaki nisbetin ne mânası olabilir ? İşgâl ettiği mahdut sahanın müsaade ettiğinden çok fazla büyüyen bir zümre, yağmacılık ve fütuhatcılık sebebiyle diğer komşu aşiretlerden veya şehirlilerden daha kuvvetli olmak muvaffakıyetini elde etmiş, kemiyyet kudreti sayesinde zayıf olan aşiret ve kabilelerin buğdaylarını ve sürülerini zabtedebilmiştir.

Bizzat istihsâl edilmeyen gıda maddeleri tedariki için ikinci vasıta ziraî mahsûllerle sına'î, mamûl maddelerin mübadelesidir. Mübadele sayesinde yaşayan sına'î cemiyetler, nüfuslarını tahdit etmeyeceklerdir : XIX-uncu asırda İngiltere 7/8 milyondan 40 milyona yükseldi. Bu yükseliş, asıl İngiliz toprağının besleyeceğinden çok fazla bir nüfusa baliğ olmuştur. Fakat bu gibi memleketler için mühim olan şey sına'î amele çokluğudur. Çünkü ziraî saha çok vardır. Bu suretle kendisine gıda maddeleri getiren geniş ziraat memleketlerini, âdeta fütuhatcılık ile fethediyormuşcasına, iktisaden kendisine bağlayabilir.

Bu mütalâalar bizi iktisadî plâna sevkediyor, birbiriyle muhalefet halinde olan hadler artık, sadece fizik veya biyolojik mânada alınan toprak bereketliliği, ve nüfus artışı değildir. Mesele mahsûlün talep ve arzından ibaret olan birtakım içtimaî realitelerin çarpışmasıdır.

Şimdi yalnız ziraî gıda maddelerini değil, sanayiininkini de ihtiva eden umum mahsûlleri gözönüne alalım. Bu nevi' mahsûllerin şayan-ı dikkat artışı şu iki vakı'anın neticesidir : Evvelâ ziraî bir medeniyet tipinden sanayi'in ve ticaretin hâkim olduğu diğer bir medeniyet tipine geçiş, saniyen sanayi'in içinde de küçük sanayi'den büyük makina sanayi'ine geçiş.

Fakat bu iki vakı'anın, yâni ziraî bir medeniyetten sınaî medeniyete geçmekle, sına'î bir medeniyetin küçüğünden büyüğüne geçmek hâdiselerin de iki sebebi vardır :

1 — On dokuzuncu asır zarfında büyük nüfus tezayüdü vukua gelmiş, bu tezayüdün sebebi sanayi değildir. Çünkü bizzat sanayi bile büyük nüfus tezayüdünün temelleri üzerine kurulmuştur. Nüfus tezayüdünün asıl sebebi ölüm nisbetinin azalmasından ibaret olan mühim bir demografik hâdisedir. Filhakika eğer 1770 den bugüne kadar Avrupa'da nüfus *yüzde ikiyüz elli* nisbetinde artmış ise, hattâ eğer dört misline çıkmış ise bunun sebebi doğumun artışı değildir. Elli senedenberi doğum çok inmiştir. Daha evvel de, geçmiş asırlarınkine nisbetle çok yüksek değildi. Hakikî sebep, bir asırdan beri ölüm nisbetinin tenakus etmesidir. O halde ölüm nisbetinin tenakusunu temin eden âmilin ne olduğunu araştırmak lâzımdır. Bu âmil herhalde sa-

nayi değildir. Sanayi daha ziyade fikir yorgunluğunu intaç eder. Eğer bazı içtimaî kaideler ve sıhhî nizamatın inkişaf ettiği şehir muhitleri hariçten sanayi'e müessir olmasaydı ameleler sefalet içinde kalmakta devam edeceklerdi. Fertlerin yaşama müddetini uzatmak endişesi işte bu gibi muhitlerde meydana çıkmıştır.

2 — Sınaî ilerilemenin ikinci sebebine gelince bunu, insan yığınlarının büyük toplanmalarında aramalıdır. Filhakika büyük şehirleri vücuda getiren sebep sanayi' olmayıp, bilâkis sanayi'i vücuda getiren büyük şehirlerdir. Umumiyetle arzın talebi dâvet ettiği, sanayi'cilerin, tüccarların medeniyetin ihtiyaçlarını doğurmak ve çoğaltmaktan ibaret bulunduğu zannedilir. Hakikatta müstahsiller ve tüccarlar, tasavvur edileceğinden fazla âtıldırlar. Müstahsiller ve tüccarlar, büyük şehirlerde doğan ihtiyaçların ve zevklerin tekâmülünü tedricî surette takip ederler. Asrî istihsâlin üç seciyesi, şehir muhitleri ile izah edilebilir. Bu üç seciye, bildiğiniz gibi şunlardan ibarettir :

1 — İktisadî eşyanın gittikçe artan tek şekilliliği, sına'î mahsûllerin standardize olcası, (standardizasyon).

2 — Ardı arası kesilmeyen değişmeler, yenilikler,

3 — Büyük mağazalar, büyük lokantalar, ucuz lüks, müşterek nakliyatı, seyahatler, sporlar... gibi birçok müesseselerin kollektif şekilleri.

Büyük şehirlerin tazyiki altında bu suretle teşkilâtlanan sanayi'in gayeyi tecavüz temayülünde bulunduğu, arzın, talepten daha seri' bir şekilde arttığı şimdi anlaşılıyor. Bunun sebebi talebin, nüfus kütlesiyle karışmasıdır. Gayr-i kâfi gelir sahibi olan her çeşit içtimaî sınıfın bulunduğu şehir mıntakaları mevcut olduğu gibi kâfi derecede şehir haline gelmemiş, yahut ayni ihtiyaçların hissedilmediği köy ve küçük kasaba gibi ürbanize olmamış muhitler de vardır. Zümre halinde yaşayan insanların ihtiyaçları nın bir haddi olduğunu devir devir sanayi' erbabına hatırlatan buhranlar, bu suretle şehir muhitlerinin kesafet veya kesafetsizliği ile izah edilirler.

Fransızcadan çeviren : **Z. F.**

ORTAZAMAN TÜRK - İSLÂM DÜNYASINDA

HÜKÜMDARLAR

Prof. A. MEZ

Bunların unvanları Emir'dir -Halifeler Hanedanının Prensleri'ne Emir derler-; yalnız Mısır'daki tavâşî Kâfûr kendisine mütevazi' bir unvan olan *üstâd* dedirtirdi [1]. Halife sarayındaki *Emîr al - umarâ*'nın bidayette bununla bir ilişiği yoktu; Vezîr-i âzama Wezîr al-wuzarâ denilmesi gibi o yalnız "Başkumandan„ idi. Kendisini aslâ Emîr olarak telâkki etmeyen Feldmarşal M u n î s de bu unvanı taşımıştı. Hükümdarlar için resmî bir rütbe yoktu. Halife için dua edildikten sonra valiler için de olduğu gibi Emîrler için de dua edilirdi. Yalnız bu zamana kadar mü'minlerin hükümdarı tarafından valisiz olarak bizzat idare edilen Babilonya'da hükümdarın isminin mâbetlerde icra edilen dualarda diğer bir zîkudretin isminden sonra zikredilmesi onun şerefini ihlâl edici bir keyfiyet telâkki edildi. Saray müşiri M u h a m m e d i b n J â q û t 323/934 senesinde bütün nüfuz ve kudreti eli içine almış, bizzat kendisine takrirde bulunmaya nazırları icbâr etmişti; onun emri haricinde hiçbir şey icra edilmez olmuştu ve vezir bu yüzden işsiz kalmıştı [2]. Bağdat'ın vâizleri minberde onun ismini duada zikrettiklerinden Halife bunların hepsini âzletti [3]; fakat ayni Halife ertesi sene İ b n R â' i q 'ın isminin duada zikredilmesine sesini çıkarmamıştı. Böylece kendi emri altında bulunan bir Emîr'i Babilonya'da bu suretle tanımış oldu [4].

Emîrler arasında Hâmdanîler kötü bedevî âdetlerinin mümessilleri oldular. Musul'da vukua gelen bir buluşmada Halife a - R â d î ile onun baş

---

[1] Y a h j â i b n S a' î d, s. 124. Şarkta *ustâd* vezirlere verilen bir unvan idi. İ b n a l - A m î r de böyle anılıyordu *Misk*, VI, 220), bir diğeri için *İbn Tagrîbirdî* ed. Popper, s. 34. Bugün Kahire de kira arabacılarına böyle deniliyor.

[2] *Misk*. V, 474.

[3] A l - S û l î *Aurâq*, s. 83.

[4] Sultan " hükümdar „ bu zamanlarda yalnız Halife için kullanılırdı, Bağdat'taki *Dâr es - sultan* Halife sarayıdır. Daha sonra gelen *İbn Chaldûn*' - (III. 420) un vermiş olduğu *Mu'izzed - daulah*'nın kendisi için bu ismi almış olduğu haberi doğru değildir. Diğer muahher bir müellife göre de (Abûlmahasın II. 252) Mısır hükümdarı için hususî unvan evvelce *Firavın*, sonra *Sultan* idi; *er-Zâhirî* de (9./15. inci asır) der ki : kendisine hakkıyle *Sultan* ismini veren tek hükümdar Mısır hükümdarıdır. Ortazaman Avrupası'nın kullandığı *Soldan* kelimesinin Mısır hükümdarı için kullanılması da bununla teeyyüt ediyor. Sonraki Bağdat Emîrleri'nin 368/979 senesinde 'A d u d e d d a u l a h 'nın bu şerefi ihraz ettiği zamana kadar ibâdetlerde isimleri zikredilmediği anlaşılıyor; " Bu şerefi daha evvel ve daha sonra hiçbir hükümdar almamıştı „ (*Misk*. VI, 499).

generalı bulunan İbn Râ'iq bir evde oturdukları halde Hâmadanîler'den olan Emîr çadır altında oturmuştu. İbn Râ'iq: " Sizler bedevîler'den başka birşey değilsiniz „ îtabıyle tâzirde bulunmuştu [5]. Onların fena idareleri, garet ve yağma ile idare-i umûr etmeleri, köylüleri tazyik altında tutmaları, ağaçlara karşı düşmanlık göstermeleri teahhüt altına girdikleri mecburî işler hususunda sözlerini tutmamaları gibi hususlardan başka fasıllarda bahsedilecektir. Sülâlenin bânîsi olan zat kendisine at üstünde refakat etmekte olan vezirini 296/908 de alçakca öldürttüğü gibi [6] Nâsireddaulah da İbn Râ'iq'i kendi çadırında kahbece öldürttü [7]. Hanedan dahilinde -bilhassa Mezopotamya'lı sülâlede [8]- kavga ve serkeşlik eksik olmayordu. Saifeddaulah'nın oğlu bile amcası Abû Firâs'ı öldürmüştü [9]. Yalnız Saifeddaulah'nın parlak ve centilmence hareketleri olmuştur; fakat o şayan-ı dikkattır ki ekseriya Yunanlılar'ın ayni taktik kapanına tutumuştur; " o bilgisine mağrur olup başkalarının rey ve tedbiriyle galebe çaldığını başkalarının söylememesi için kimse ile istişare de bulunmazdı „ [10]. O zaten Türk kumandanları olan Tûzûn ile Beckem tarafından mağlûp edilmiştir.

Berîdîler'de uzun zaman Babilonya'ya hükmetmiş olan eski saltanat hanedanına mensuptular. Bunlar bidayette asker olmaktan ziyade kâtip idiler [1]; fakat birçok defalar şecî'ane döğüştüler. Bunlar saltanat-ı idarede uzağı görmemekte ve tama'kârlıkta hiçbir suretle Hâmadânîler'den geri kalmamışlardı. Berîdî'nin Bağdat'ı fethettiği ve Halife'nin Musul'a kaçtığı 330-941 senesi bu idare merkezi için ilk hakikî felâket senesi olmuştur; Berîdî emlâk vergisini daha Mart'ta yükseltti, emlâk sahiplerini perişan ve ciziyeden dolayı Hıristiyan ve Yahudileri harap etti, buğdaydan büyük miktarda munzam vergi aldı, tüccarın eşyasından bir kısmını müsadere etti ve halkı cebrî istikraz için tazyik etti [12]. Sonuncu Berîdî, Mu'izzeddaulah nın önünden cenubî Arabistan'a, Karmatlar'a kaçtı, fakat ondan sonra yeni vaziyete intıbak ederek sulh yaptı. Bağdat'a geri döndü ve hattâ Mu'izzeddaulah'nın nüdeması arasına kabûl olundu [13].

Bu çapulcu hükümdarlara mukabil başlarına bu saltanat dahilinde tâç geçiren şimal askerleri hakikî memleket babaları idiler. Sâmânîler İranî olduklarını iddia ediyorlar ve tabiatıyle Sâsânîler'den geliyorlardı. Bunların en haşmetli zamanları 3./9. uncu asır sonu idi; o zamanlar Mâvera-ünnehir

[5] *Kit. al 'ujûn* IV, 182 b.
[6] *Kit. al 'ujûn* IV, 60 a.
[7] *Misk.* VI. 60; *Kit. al 'ujûn* IV,198 f.
[8] Meselâ: *Misk.* VI, 224 Nâsireddaulah'nin oğulları ile olan münasebetleri hakkında.
[9] *İbn al-Athîr* VIII, 334; *İbn Challikân, Thâbit ibn Sinân*'a göre s. Dvorak, *Abû Firâs*, s. 114 ff.
[10] Abûlfidâ *Analleri* s. anno 349.
[11] *Misk.* V, 565; ashâb darârîç.
[12] *Misk.* VI, 58; *Kit. al-'ujûn* IV, 192 a.
[13] *Misk.* VI, 154; *Kit. al-'ujûn*, IV, 247.

(Transoksanya), Medya ve bütün İran tâ Kirman'a kadar bunların idaresi altında idi. Maamafih bunların saltanatları altında hemen de müstakil olan devletler vardı; meselâ Saffarîlere ait olan Sıcistan (Afganistan) -bunlar arasında idi- bunlar Buhara Hükümdarı için hutbe okuturlardı. Fakat ona yalnız cizye verirlerdi. Saltanatın fevkalâde geniş olması dolayısıyle bunları birnevi' Hidivlik halinde bulundurmak zarureti vardı. Sâmânîler Buhara'da otururlardı. Müşirleri Sâhib el-Câiş ise Tahirîler tarafından Horasan'a makar yapılmış olan Nişabur'da bulunuyordu. Muqaddasî -herhalde şahsî sebeplerden olacak- bunların hayat tarzlarının çok iyi olduğunu, ilme ve ülemaya karşı olan muamelelerini -ulemayı huzurlarında yeri öptürmekten mu'af tutarlardı- ve onların saadet ve bahtıyarlıklarını senâ edip bitiremiyor, " onlara karşı gelen ağaç dahi olsa kururdu „; hattâ önüne geleni hâkimiyeti altına alan kudretli 'Adududdaulah, Samânîler aleyhine harekete geçtiği zaman Allah onun ordusunu dağıttı, ve metbû'i bulunan devletleri düşmanlara verdi [14]. Hakikatta ise Deylemîler bütün İran'ı onların elinden, çetin bir mücadeleden sonra olsa dahi, almışlardı; Mu'izzeddaulah'nın Bağdat'taki generalı Sebûktekin hükümdarının Rai'deki biraderine, Samânîler'e hemen her sene yardıma koşardı. Muqaddassî 'nin medih ve senâsını ibzâl ettiğinden yirmi sene sonra Samânîler'in saltanatı şimal ve cenup Türkler'i arasında ezilerek hanedanın en son uzvu firar esnasında öldürüldü. Samânîler Bağdat Halifesi'ne karşı daima sadıkane merbut kaldılar ve onlara daima hediyeler gönderdiler. Ahmed İbn İsmael 301/913 senesinde saray memumiyeti olan Bağdat polis kumandanlığı (*sâhib eşşurtah)* na Tahirîler'in ölümüyle inhilâl edince talip olmuştu [15]. Bir valinin hükümdarına yaptığı gibi Sâmânîler'den Nasırada 330/941 senesinde Halife'ye öldürülen bir âsînin başını göndermişti [16].

İstikbal o zamana kadar ihtirâzkâr davranan şimalî İran alpları milletlerine aitti ki bunlar İsviçreliler'in vaktiyle nüfuz ve kudretlerinin en fazla bulunduğu zamankinden çok daha geniş bir daire dahilinde arzularını tatbike icbâr ediyorlardı. Yusuf İbn Abissâc'ın ölümünden sonra garbî İran'ı hükmü altına alan baş kumandanları üzerine Daylemîler'den Merdâviç tarihcilerin dikkatını tahrik etmişti. Bu kumandanın İslâmiyet'e olan bağı çok kuvvetli değildi. Bir imansız gibi memleketin 50-100 bin kadar kız ve erkek çocuklarını köle olarak alıp götürmüştü. Hâmadân ahalisi dinsizler gibi öldürülmüştü ki [17] İranîler bu sebepten 320/932 senesinde Bağdat'ta Halife sarayı önünde isyan ettiler; mü'minler himaye edilmedikten sonra hükûmet ne için vergi tarhediyor diye şikâyette bulundular. Generallerinden biri Dînavar önünde zâhitlerden mürekkep bir kalabalıkla

[14] *Misk.*, s. 377.
[15] *'Arîb*, s. 43.
[16] *Kit. al-'ujûn* IV, 190 b.
[17] *Mas.* IX, 23 ff.

karşılaştı; reisleri Kur'an'ı açmış elinde tutuyor ve Kur'an'a yemin ederek Allah'tan korkacaklarına ve kabahatı olmayan mü'minlerin kılıçlarını yanlarında bırakacaklarına ahd-ü peyman ediyorlardı. General ise mukaddes kitabı onun yüzüne çarptıktan sonra onu kazıklattı [18]. Merdâvîç büyük plânlar tasarlayan iddi'âkâr bir adam olup İran Devleti'ni yeniden kurmak ve araplarınkini ise ortadan kaldırmak hûlyasında bulunuyordu [19]. Eski İran tarzında murassâ' bir taç taşıyor ve üstünde muazzam bir taht bulunan yüksek bir mahâl üstünde oturuyordu ki bunun da önünde halılarla döşenmiş gümüş bir kürsi vardı ve onun da önünde devletinin büyükleri için ayrılmış olan müzehheb iskemleler bulunuyordu. Tasavvurları arasında Bağdat'ı fethetmek, Ktesifon'daki Husrevler'in sarayını yeniden inşa etmek ve oradan Şehinşâh sıfatıyle dünyayı hükmü altında bulundurmak gibi büyük işler vardı [20]. Muharipleri onun bu gurur ve azametinden çok korkarlardı. Muazzam tertibatlı İsfehan'daki noel bayramını (yortu ve bayramlar bahsine bakın) " uzaklara dikilen nazara herşeyin küçük görüldüğünden dolayı „ pek ehemmiyetsiz bulmuştu. Vezir bin müşkilâtla bu yortu gününde onu ahaliye gösterebilmiş ve herkes onun yüzündeki hoşnutsuzluğu kendi neş'e ve sürûru arasında farketmişti. Sonra paltosuna sarılarak yüzünü dıvara çevirmiş olduğu halde çadırında uzanmış ve hiç ağzını açmamıştı [21]. Onun 50 bin Deylemî'den başka daha 4000 Türk kölesi de vardı [22] ve bu kölelerini akılsızca kendi vatandaşlarından üstün tuttuğundan bunlar ondan nefret ediyorlardı [23]. Böyle olduğu halde birgün Türk köleler hayvanlarına bindikleri esnada hasıl olan gürültü üzerine uykudan uyanan Merdâvîç öfkelenerek hayvandan inmelerini, hayvanları yedeğe alarak eğer ve koşumları bizzat kölelerin taşımalarını emretmişti. Köleler bu sebepten o yıkanırken üzerine çullanmışlar ve onu öldürmüşlerdi [24]. Biraderi Vaşmgîr ile yeğeni Kâvus, İran'ın şimalinde küçük bir hükümdarlık muhafaza etmişlerdi. Onun mirasına İran dağlarından gelen diğer köle ümrâsından Bûyi'ler kondular.

Bunlar arabca tahsilden çok uzak olduklarından Mu'izzeddaulah Bağdat'ın sahibi sıfatıyle resm-i kabûl esnasında arabca konuşmak üzere bir tercüman kullanıyordu [25]. Bunlar kurnazlık ve askerî kabiliyet bakımından yükseldiler. Bir kumandanın idaresinde ücretle çalıştıkları zaman kendilerine daha çok para veren diğer kumandanın emrine girmeyi vicdanî bir mesele görmezlerdi. Mâkân mağlûp olunca ona müracaatla müsaade isteyerek " nafakalarıyle ona yük olmak istemediklerini ve vaziyeti iyileşince

[18] *Mas.* IX, 24.
[19] Al-Sûlî *Aurâq*, Paris, s. 81.
[20] *Mas.* IX, 27; *Misk.* V, 489.
[21] *Misk.* V, 480 f.
[22] *Mas.* IX, 26 ff.
[23] Al-Sûlî *Aurâq*, s. 81.
[24] *Misk.* V. 482.
[25] *Al-Hamdânî* Paris A. 1469, fol. 100 b; *Kit. al-Wuzarâ* ed. Amedroz, s. 7 (mukaddime sahifesi).

tekrar döneceklerini „ söylediler [26]. Bunların başlıca kabiliyetlerinden biri her zaman para toplamak ve daima paralı bulunmaktır. Sülâlenin müessisinin paraya ihtiyacı olduğu biranda bir yılân delâletiyle bir define saklı bulunan delik gördüğü [27] rivâyet edilmektedir. Bunlar vezir Merdâvîç'e rüşvet yedirerek Kerac dağlık arazisinde kal'alarında ikamet etmekte olan zengin rafızîlerin (Chorramiten) mal ve mülklerini yağma ettiler [28] ve bu para ile diğer ordularda kütle halinde hizmet eden memlekettaşlarını yemleyerek kendilerine celbettiler, bu suretle Halife ordusuna galebe çalarak cenubî İran'ı işgâl etmek onlar için pek kolay oldu. Fazla olarak da esirlere iyi muamele ettiklerinden onları da pek çabuk kendi hizmetlerine aldılar; halbuki general onları bağlamak için zincir getirmişti [29]. Rai'e hâkim olan Rukueddaulah " memleketin tamirine kendi hazinesinden bir tek dirhem sarfetmek korkusuyle hiç aldırış etmeyor ve öylece getirdiği hasılât ile iktifa ediyordu „ [30]. Kilarına çok bağlı olan 'Adudedaulah azametli bir servet yapmıştı. Fahreddaulah (vefatı 387/997) daha sonraki daha fena şerait arzeden zamanda muasırı İbnessâbî'nin şehadetine göre 2.875.284 dinar, 100.860.790 dirhem ve tamamiyle sayılmış olan hernevi' hazineler bırakmıştı. " Hasis idi; kilerinin anahtarını demir bir kese içinde bulundurur ve keseyi yanından hiç ayırmazdı „ [31]. Behâeddaulah da (vafatı 403/1012) bir tek dirhem sarfında cimrilik gösterirdi ki biriktirdiği hazine yekûnü, sülâlesinden hiçbirine nasip olmamıştı [32].

Bu sülâlenin ikinci esas karakteri birbirlerine karşı mütesanit davranmak ve ciddî disipline, hiç olmazsa ilk nesil esnasında, riâyet etmekti. Bu disiplin bilâhare 'İmâdeddaulah unvanını almış olan Ali'ye izafe edilen galip ehemmiyete dayanıyordu ki hanedan nüfuzunu ona borçlu bulunuyordu. Üçüncü biraderi Mu'izzeddaulah -ki vaktiyle Babilonya'nın hâkimi bulunuyordu- ona hizmet arzettiği zaman önünde yeri öperek, oturması için vâki' olan taleplerine rağmen ayakta kaldı [33]. En büyükleri öldükten sonra hâkimiyet Rai'deki ikinci biraderi Rukneddaulah'ya geçti ki Mu'izzeddaulah ona da kezalik mutlak mütavaatını arzetti [34]. Ölüm döşeğinde iken de oğluna Rükneddaulah'ya itaat etmesini ve her mühim meselede onun reyini almasını emrettiği gibi daha büyük olduğundan dolayı yeğeni 'Adudeddaulah'ya karşı da bu yolda hareket etmesini de bildirdi [35]. Fakat 'Adudeddaulah, kendine lâyık olmayan yeğeninden Babilonya'yı almak isteyince " Rukneddaulah -birincinin babası- yerinden kendini aşağıya atarak yerlerde yu-

[26] *Misk.* V, 435.
[27] *Misk.* V, 464.
[28] *Misk.* V, 437.
[29] *Misk.* V, 444.
[30] *Misk.* VI, 357.
[31] *İbn Tagrîbirdî* ed. Popper, s. 82 f.
[32] *İbn al-Canzî*, fol. 159 b.
[33] *İbn al-Athîr* VIII, 353.
[34] *İbn al-Athîr* VIII, 366.
[35] *Misk.* VI, 298.

varlandı. fena halde hırslandığından günlerce ne yidi, ne içti. Bütün hayatınca heyecanını taşıdı. Daima böyle söylenmeyi âdet edinmişti : " Kardeşim Mu'izzeddaulah'yı daima karşımda görüyorum. Benim için parmaklarını ısırıyor ve ah kardeşim, karım ve çocuklarıma bakacağına tekeffül etmiştin ! dediğini duyuyorum „. Babasının öfkeli emri üzerine 'Adududdaulah evvelce sarayını inşa ettirmiş olduğu Bağdat'tan çekildi [36]. 'İmâddaulah hükümdarlığa lâyık bir şahsiyet olmayıp daha ziyade köylü kurnazlığına malik iyi bir iş adamı idi. Halife ile bir milyon dirhem tediye mukabilinde Persis'in kendisine tevcih edilmesi hususunda anlaştı. Vezir bu tevcihin alâmetleri olan hıl'at ve sancağı, parayı almadan kat'îyen verilmemesini elçisine emretmişti. Buna rağmen 'İmâddaulah zor ile bu memleketi almış ve pek tabiî olarak para da vermemişti [37]. Rukneddaulah'nın sadakatı, mülâyemeti ve âdaleti senâ edilmektedir [38]. Ona " atı ve kamçısı ile iltica eden Marzubân'a o kadar çok ve güzel hediyeler vermişti ki Miskawaihî böylesini aslâ görmemişti.

Bu müverrih o zamanlar Rai'de vezirin kütüphane memuru idi ve birçok seyircilerle birlikte saray kapısından çıkan hediye kafilesini seyre koşardı [39]. Rukneddaulah'nın veziri ona idare edebilmekten âciz olan muhammîsinin memleketini kendisi için muhafaza etmesini hedef tutan hakikatte pek makul bir teklifte bulunmuştu; fakat hükümdarı bunu namuskârane bulmadığı için redettmişti. Efendisi dolayısiyle onu pek iyi tanıması icap eden Miskavaihi onu " asîl ve âlicenap „ [40] bir adam olarak tanıyor ve fakat muktedir veziri İbn al-'Amîd'e karşı haksız muamelelerde bulunduğundan şikâyet ediyor. Bu muamele diğer Deylimîler'in hareketinden daha iyi ise de " harpten çıkmış olan askerler gibi alabileceği herşeyi alıyor ve istikbâli hiç düşünmüyordu „. Kaba askerlerine karşı pek âciz bulunuyordu. Bu askerler ahaliyi o derece tazyik ediyorlardı ki bunlar çölde toplanmışlar ve " bacaklarını atlarının boyunlarına dolayarak „ bu askerleri nasıl tatmin edeceklerini görüşmüşlerdi. Bundan başka hükümdar hükümdarlığının kürdlerin mukadderatına bağlı olduğuna onlarla düşüp onlarla kalkacağına iman etmiş olduğu için bu hırsızlara karşı aslâ hareket etmiyordu; ona " bir kervan basılmış, hayvanları götürülmüş „ tarzında bir ihbar vâki' olduğu zaman : " Bu adamlarda yaşamak mecburiyetindedirler " [41] nevinden bir cevap vermekle iktifa ederdi.

Babilonya hükümdarı Mu'izzeddaulah sert ve öfkesi topukta bir zat idi. Vezirlerine ve yüksek memurlarına küfürle hakarette buulunur-

[36] *Misk.* VI, 444 ff.
[37] *Kit. al 'ujûn* IV, 146 a.
[38] *İbn al - Athîr* VIII, 493.
[39] Amedroz *İslâm* III, s. 335.
Misk. VI, 280 f.
[40] Amedroz *İslâm* III, s. 336; *Misk.* VI, 293.
[41] *Misk.* VI, 354 ff.

du [42]; hattâ veziri al-Muhallâbî'yi döğerek cezalandırmıştı. Yalnız bu zat hastalanınca yumuşardı [43]; mesanesinde taş vardı; geçirdiği her bir buhran esnasında ölüm döşeğine düştüğünü zannettiğinden kendisi için matem merasimi yaptırırdı ki filhakika Deylimlî dağ ahalisinin âdetine uygundu. " Pek çabuk ağlar „ dı. Hemen hemen kaybedilmiş olan bir muharebede bir defa daha umumî bir hücum yapılmasını ağlayarak türklerinden rica eder ve bu hücumlarda o atıyle önden giderdi [44]. Kaba bir ücretli asker küstahlığıyle, nüfuzu altında bulunan Halifelere karşı fena muamele ederdi; veziri al-Muhallâbî-ki ona 13 sene müddet hizmette bulunmuştu- öldükten sonra onun servetini müsadere ettikten başka sandalcısına kadar bütün maiyetinden para almış ve bütün halkı böylece soyup soğana çevirmişti [45]. Bağdat'ın şimalinde yaptırttığı yeni sarayı için 13 milyon dirhem sarfetmiş ve bu parayı hiç düşünmeden adamlarından (*ashâb*) almıştı [46]. Halkın hukukuna riâyet hususunda hiç kafa yormazdı. Alaylarını Bağdat'ta halkın evlerinde iaşe ve ibâte ettirirdi ki bu büyük bir yük teşkil ederdi ve askerlerine timar olarak da tarla verirdi. Teftiş vazifesi gören bütün memurların nüfuz ve kudretleri ortadan kalkar, umumî hizmetler ifa edilmez olur. Askerler kendilerine düşen mıntakayı deneme maksadıyle derûhde ederler, iliğine kadar sömürürler ve ondan sonra diğerleriyle mübadele ederlerdi [47]. Sonra su bentlerinin tamiri için askerlerini teşci' eder ve kendiliğinden caketinin ucuyle toprak taşır ve bütün ordusu da onu taklit ederdi. Böyle hareket ederek harabeleşmiş olan Nahravânât ile Bâdûrajâ mıntakalarını tekrar münbit ve mahsûldar bir hale getirmiş ve bu yüzden Bağdat halkı onu sevmekte bulunmuştu [48]. Oğlu Bahtıyar ('İzzeddaulah lâkabını taşır) sahip olduğu büyük kuvvetiyle öğünürdü; kuvvetli bir boğayı boynuzlarından tuttuğu zaman boğa hiç hareket edemezdi [49]. Sair hususlarda ise hiçbir işe yaramazdı, " ne sözünü tutar, ne de tehdidini; konuşur, fakat hiçbir iş yapmazdı " [50]; " zamanını avla geçirir, yer ve içer; musikî ve lâtifelerle meşgûl olur, Nerd (birnevi' tavla) oynar, köpek ve horozları döğüştürür ve fahişeleri birbirine tutuşturmaktan zevk duyardı. Daha ileriye gitmediği zamanlar vezirini âzil, parasını gasp ve yerine bir diğerini nasbederdi „ [51]. Daha hoş meşgâlelerinden olarak kıymetli kitaplardan zevk alır, san'atkâr cariyelerinden hoşlanır ve asil Arab hayvanlarını severek onları çölde bir araya getirmekte hususî bir alâka bulurdu [52]. Yanında tuttuğu Türk mahbûbu esir düştüğü zaman, yiyip içmekten

[42] *Misk.* VI, 194.
[43] *Misk.* VI, 210.
[44] *Misk.* VI, 217.
[45] *İbn al - Athîr*, VIII, 405.
[46] *Misk.* VI, 293; *İbn al - Athîr* VIII, 398. *İbn al - Cauzî* (90 a) ya göre 100 milyon dinar idi.
[47] *Misk.* VI, 138.
[48] *Misk.* VI, 219.
[49] *İbn Tagrîbirdî* ed. Popper, s. 19.
[50] *Misk.* VI, 386.
[51] *Misk.* VI, 389.
[52] *Misk.* VI, 419.

kesildi ve istirahatı münselip olarak ah-ü enîn eyledi; vezirleri ile general - leri mühim bir iş için konuşmaya geldikleri zaman daima şikâyette bulunduğundan nihayet adamlarının nazarında itibarını da kaybetti „ [53].

Bu sülâlenin yegâne hakikî hükümdar siması 'Adudeddaulah (vefatı 372/982) dır. En nihayet Hazer Denizi'nden Girman'a ve 'Umân'a kadar bütün memleketler ona tâbi olmuşlardı. Evvelce Allah'a şirk koşmak mahiyetinde telâkki edilmiş olan Şâhanşah unvanını ilk defa İslâmiyet'te tekrar alması boşuna değildi. Bu unvan haleflerine de kaldı [54] ve bu eski şark âdetlerinin tekrar uyanışı demekti. Şimal aslından geldiğini gösteren farikalar taşırdı, gözleri mavi, saçları kızıl idi [55]. Bağdat bahçıvanlarına gübre satan aynı evdeki tacire benzediğinden dolayı vezir ona " gübre taciri Ebû Bekir „ adını takmıştı [56]. Sert bir adamdı; kendisine karşı hareket etmiş olup gözüne mîl çekilmiş olarak kendisine teslim edilen vezir İbn Baqijjah'yı fil ayağı altında çiğnetip öldürtmüştü ki bu ceza İslâmlar arasında ilk defa tatbik ediliyordu [57]. Verdiği emri ifa edememiş olan bir diğeri hükümdarının nazarından düşmesi korkusuyle kendisini öldürmüştü [58]. Bu hükümdar şahsına karşı da sertti : Bir zamanlar kalbini çalmış olan bir kız işlerini tedvirden alakoyduğu için onun alıp götürülmesini emr etmişti [59]. Büyük bir devleti iyi idare etmek isteyen her bir hükümdar gibi sür'atle haber almak imkânlarını temin etmişti. Geç kalan tatarı cezalandırırdı. Bu sayede posta Şiraz'dan Bağdat'a yalnız yedi günde gelebiliyordu ki günde atla 150 kilometre mesafe kat'etmiş oluyordu [60]. Casusluk o derece tekemmül etmişti ki " Mısır'da söylenen herbir söz onun kulağına gelebiliyor ve herkes bundan dolayı karıları ve köleleri için uyanık bulunmak mecburiyetini duyuyordu „ [61].

Caddeleri yol kesicilerden temizledi -nakledilen bir haberde onun bu haydutları fareler gibi zehirlediği anlatılıyor [62]- Arab çöllerinde, hattâ daha fena şöhretle olan Girman çöllerinde asayişi temin ettiğinden hacılar artık yol parası vermekten kurtuldular, hacıların geçtiği yollarda çeşmeler ve sahrınçlar yaptırdı ve Medine'yi etrafına bir sur çekerek muhafaza altına aldı. Yarı harap bir hale gelmiş olan hükûmet merkezi Bağdat'ta, tekrar bina, camiler inşa ve pazarlar tesis etti. Büyük kanallar üstünde kadınların ve çocukların suya düştükleri harap köprüleri yeniden kurdu. Üzerinden ancak hayat bahasına geçilebilen Bağdat'taki Dicle köprüsünü geniş ve düm düz bir cadde haline koydu, kenarına parmaklıklar vaz'ederek bekçi ve nezaretciler bıraktı. " Köpeklere mesken ve leş yiyen hayvanlara konak olmuş olan „ meşhur bahçeleri tamir ettirdi, zenginler harap olmuş olan kal'alarını yeniden yapmaya mecbur tutuldular, balçıkla dolmuş olan kanalları kazdırarak üstüne değirmenler inşa ettirdi; su bentlerinin deliklerini tamir ettirdi ve bedevîleri Persis'ten ve Kirman'dan getirterek bomboş arazi üzerinde yerleştirdi [63] „. Bütün bunlara rağmen Babilonya yalnız tâlî mahiyette kalıyordu, hâkimiyetinin merkez noktası daima Persis kalmıştı. Baş kadı orada oturur ve Bağdat'ta yalnız dört mümessil bulundururdu [64]. Rivayete nazaran Bağdat'ı âdeta istihfaf ederdi. Şu yolda hikâyede bulunduğu söylenir : " Bu şehirde adam denilebilecek yalnız iki kişi gördüm ve yakından bakınca bunların Bağdat'lı değil Kûfe'li olduklarını anladım „ [65]. Tohum tacirleri için hususî pazar kurarak zengin vakfa bağladı ve yabancı mahsûllerin ziraatine ayrıca ehemmiyet verdi. Kirman'a soktuğu çivit (indigo) ziraatı bu cümledendir [66]. Şiraz'da 360 odasıyle meşhur büyük bir saray inşa ettirdi [67]; Bağdat'ta müteveffa kumandan Sebuktekin'nin muazzam sarayını, etrafındaki evleri satın almak suretiyle iki misli büyüttü ve yüksek dıvarlar içinde suyu çölden ve şehrin civar mahallerinden geçirterek parkına getirtti. Evleri yıkmak ve toprağı sıkıştırmak için fillere ihtiyaç gösterdi ve harp filleri kullandı [68]. Daha muazzam inşaat plânlarını icradan ölüm onu alakoydu [69]. Fecirden evvel kalkmayı ve bir sıcak banyo yapmayı âdet edinmişti; sonra sabah namazını kılar ve teklifsiz ve samimî oldukları ile müsahabede bulunurdu. Bunun üzerine işlerini görür ve kahvaltısını yapardı; hususî doktoru kahvaltıda birlikte bulunurdu. Sonra öğleye kadar uyur ve öğleden sonraki zamanını nedimlerine, dinlenmeye ve şarkıya hasrederdi Gece basınca tekrar seccadesine otu - rurdu [70]. Çok muktedir hocaları vardı [71]. İlmi severdi, teologlara, fakıhlara, filologlara, doktorlara, riyaziyecilere ve mekanisyenlere maaşlar bağlardı [72]. Kütüphanesinin suret-i tertibine ait malûmat başka bir yerde verilmiştir [73]. Hükümdar iken de tahsiline devam etmiş ve şunu söylemeyi itiyat edinmişti : " Euklid'i bitirince 20 bin dirhem sadaka dağıtacağım;

[53] *Misk.* VI, 469.
[54] *Wuz.*, s. 388; Jâq. *Irşâd* II, 120.
[55] Jâq. *Irşâd* V, 349.
[56] *İbn Challiqân* Nr. 709, Hamadânî'nin *'ujûn es-sijar*'inden.
[57] *Misk.* VI, 481.
[58] *Misk.* VI, 514. ona pek çok haksızlıklar isnat edilmiştir. İbn Tagrîbidî (ed. Popper, s. 15 f.) hikâye ediyor : O Hamâdanîler'den prensses Camîlah'ye talip olur, fakat reddedilir. Bundan dolayı ondan intikam almakta gecikmez, prensesin bütün malını zaptettiğinden prenses fakir düşer. Sonradan çıkan bir efsâneye nazaran onu cebren fahişeler mahallesine gönderir. Kadıncağız bu yüzden Dicle sularına atılarak intihar eder. (*Cuzûlî Matâli'el - budûr* II, 48. Hakikatte kızcağız 'Adudeddaulah'nın hayat düşmanı olan biraderine sadık kalmış ve onunla bir - likte firar etmiştir. O öldükten sonra ise 'Adudeddaulah'ye teslim edil - miş ve onun tarafından cariyeleri ve karıları arasında muhafaza edilmiştir (*Misk.* VI, 507).
[59] İbn al-Cauzî, fol. 120.
[60] İbn al-Cauzî, fol. 120 a.
[61] Ayni eserde.
[62] İbn al-Cauzî *Kit. al-Atkijâ, s. 38. Hamadânî*'nin Tarih'ne göre.
[63] *Misk.* VI, 509 ff.
[64] *Misk.* VI, 502.
[65] *Kindî zeyli* ed. Guest, s. 574.
[66] *Misk.* VI, 509 ff.; İbn al-Cauzî, 119 b, ff. *İbn al - Athîr*, VIII, 518.
[67] *Muq.* 449.
[68] *Misk.* VI, 464.
[69] al-Chatîb al Bağdadî *Tarih-i-Bağdad* ed. Salmon, s. 56 ff. (arabca).
[70] İbn al-Cauzî, fol. 120 a.
[71] *Kifti*, s. 226.
[72] İbn al-Cauzî, 120 a; *İbn al - Athîr*, VIII, 518.
[73] Ulema faslına bak.

Abû Ali 'nin nahvını bitirince de 50 bin dirhem dağıtacağım „. Şiiri severdi, şairlere para verir, ediblerle sohbet etmeyi generalleri ile görüşmeye tercih eder [74] ve manzumeler vücuda getirirdi [75]. Tha'âlibî hattâ onun olduğu rivayet edilen arabca beyitleri şahit olarak göstermiştir ki mutat kafiye oyunbazlığının fevkında bir kıymet göstermezler [76]. Maamafih bütün bunlar o zamanın nesrinin üstadı olan Sâbî 'ye karşı fena muamele etmekten onu men'etmemiştir. Feylesoflar için sarayda kendi hususî odalarının yakınında bir salon tahsis etmişti ki burada onlarla rahatsız edilmeden müsahabede bulunabilirdi; câmilerdeki vâizlarla müezzinlere maaşlar bağlardı; câmilerde yaşayan yabancı ve fakirlere vakıflar yapmış ve Bağdat'ta büyük bir hastahane tesis etmişti. Dünyaya gelen her bir oğlu için onbin dirhem verirdi; şayet bu çocuk hususî bir ehemmiyet karısından olursa ellibin, dünyaya gelen herbir kız için ise beşbin dirhem sadaka verirdi [77]. Müslüman olmayan teb'ası ile de alâkadar olur ve Hıristiyan olan veziri Nasr ibn Hârûn 'a tahrip edilmiş olan kilise ve manastırların yeniden inşasına ve Hıristiyan fakirlere para dağıtılmasına müsaade de bulunmuştu [78].

Teb'asına hiçbir zaman babalık etmemişti; yabancı bir zî iktidar olarak kalmıştı : yününü istifadeli bir şekilde kırkmak için sürüye ihtimâm etmek lâzım geldiğini pek iyi biliyordu. " Eski yünleri çoğaltmış, yenilerini ilâve etmiş ve her tarike müracaatla para toplamakta bulunmuştu „ [79]. Velhasıl senede 320 milyon dirhem varidat elde etmişti ve fakat günde bir milyon elde etmek için 365 milyon dirhem çıkarmayı arzu etmişti; bu sebepten altın sikkeye gözünü çevirmişti; paraya tama' ile bakıyordu „ [80].

Ona şahsan hizmet etmiş olan Miskavaihî 'nin, onun hakkındaki kat'î hükmü şudur : " 'Adudeddaulah sahip olduğu birçok meziyetler yanında hafif kusurlara malik bulunmuş olsaydı o zaman dünyada elde edilebilen en yüksek şeye nail olurdu ve ben de onun için 'ukbada Allah'ın rahmetini ummuş olurdum „ [81].

— Devam edecek —

---

[74] *Jatîmah* II; 2, İbnal-Cauzî, fol. 120 a.
[75] *İrşâd V, 286;* İbnal-Cauzî, *Kit. al - Atkijâ*, s. 38.
[76] *Jatîmah*, II, 3 f.
[77] İbnal-Cauzî, fol. 120 a.
[78] *Misk.* VI, 511; *İbn al - Athîr* VIII, 518.
[79] *İbn al - Athîr* IX, 16.
[80] İbnal-Cauzî, fol. 120 b.
[81] *Misk.* VI, 511.

RUS EDEBİYATI

RUS EDEBİYATINDAKİ FACİA

İLK KURBANLAR

NİKOLA BRİYAN ŞANİNOF

Eski muasır bütün edebiyatların içinde, en çok facialı bir vasfı olan, hiç şüphesiz, Rus edebiyatıdır. Facia, Rus edebiyatının ruhunda ve ele aldığı temlerdedir. Facia, Rus edebiyatının kendine bir yol açabilmek için karşılamağa mecbur olduğu hücumlar ve yapmaya mecbur olduğu mücadelelerdedir. Bunlardan fazla olarak facia, Rus edebiyatının, bu edebiyatı yapanların hayatlarının uzaktan yakından bir yankısı olmasındadır; Rus edebiyatı çok kere, içinde bu edebiyatı yapanların mukadderatını aksettiren, bir aynadır.

Rus edebiyatının doğuşunu bulmak için geçmiş zamanların çok uzağına gitmeğe hacet yoktur. Bunun için XVIII inci asrın ortasına gitmek kâfidir. Bununla beraber XVIII inci Rus edebiyatı asrını münhasıran bir hazırlanma devresi, yahut Puşkin 'in dehâsıyle, müteakip asırda anlaşılabilir bir dil haline gelen birnevi kekeleme saymak doğru olmaz. Hiç şüphesiz ki XVIII inci asrın dili daha katıdır, kabukları soyulmamıştır. Mevcut kelimeler de mahduttu. Bununla beraber Puşkin ve Gogol asrı müelliflerinden hiçbirinin gerek hayattaki ateşlilik, gerek düşüncedeki derinlik, gerekse fikirlerdeki ilerilik itibariyle geçemediği eserler bu dilde yazılmıştır. Çünkü XVIII inci asır esaslı surette fikriyatçı (intellectuel), doktrinci ve itirazcıydı. Novikof 'un bazı yazılarından daha çok dosdoğru maksada tevcih edilmiş, Radişef 'in " *Sen-Petersburg'tan Moskova'ya Seyahat* „ ından daha ihtilâlci, Lomonosof 'un şiirlerinden daha çok fikriyatçı ne vardır ? Öte yandan XVIII inci asırda nâzım şekillerinin hepsi bilinmekteydi. " *Ode* „ şekli Simeon Poloçki 'den (1629-1680) beri malûmdu; asrın başlangıcındanberi " *Sone* „ nin hayranları vardı; Vons, Stoletof, Kantemir ve Büyük Petro 'nun kızı Grandüşes Elizabet de aşk şiirleri yazmışlardı.

Bu son zamanlara kadar yaşayan bir yanlış telâkkiye göre, XVIII inci asrın Rus edebî mahsûllerinde, " klâsik „ denilen devirdeki yabancı eserlerin körükörüne bir taklidinden başka birşey bulmak mümkin değildi. Fakat Trediyakofski, Sorbon'un iyi bir talebesi olarak Tallement 'in *Voyge de l'İsle d'Amour*'unu nazme tercümeden başka birşey tercüme etmemesine, Lomonosof 'un ilk şiirlerinin taklitlerden ibaret olmasına karşı Von

Wisen (1742-1792) in tiyatrosu, Derjavin'in (1743-1816) Feliçaya " Od „ adlı eseri, ve en ziyade " *Prens Meşerski'nin ölümüne* Od „ adlı eseri yabancı memleketlerden getirilen klâsik şiire ve tiyatro san'atına pek aşikâr bir tesir yapmışlardır.

Sumarokof'u da (1718-1777) XVII nci asır Fransız müelliflerinin âdi bir taklitcisi saymak mümkin değildir; bu muharririn XVIII inci asır Rus edebiyatındaki mevkii gayet büyüktür. Sumarokof, Lomonosof'la birlikte ilk profesyonel Rus muharrirlerinden biridir. Eski bir asilzade ailesinin çocuğu olan muharrir, Rus edebiyatına, muhitinin ruhunu da birlikte getirdi. Bu, o zamanlar, memleketlerinin siyasî, kültürel mukadderatına faâl surette iştirâk etmek, hükümdarın hudutsuz salâhiyetine karşı bir müvazene kuvveti olmak isteyen Moskova boyarlarının, Büyük Petro tarafından ortadan kaldırılan imtiyazlarını yeniden canlandırmak isteyen zümrenin ruhuydu. Vâkıa bu zümrenin bilgisi mahdut, siyasî tecrübesi sıfırdı; fakat kendilerinde ne öğrenmek arzusu eksikti, ne de muvaffak olmak için lâzım olan zekâ. Bunun için J. J. Ruso'nun fikirlerinin akisleri kendilerine kadar geldiği ve Volter'le Helvetiyus'le, Renal'le âşinalık peyda ettikleri zaman *humanitaire* felsefeye, ekseriya fazlaca mübhem olan bir ideolojiye, yahut da dinsizliğe benzeyen bir reybîliğe canla başla atıldılar. Bunun için Sumarokof, zamanının edebiyat muhitlerinde o zamana kadar ancak tesadüfî olarak ve pek üstünkörü temas edilmiş olan bir sürü fikriyat ve maneviyat meselelerinin ortaya atılmasına sebep oldu. Bundan dolayı XVIII inci asrın mücadelelerden, birleşmelerden, münakaşalardan, ayrılma ve toplanmalardan müteşekkil olan içtimaî ve edebî kuvvetlerinin karma karışık tarihi Sumarokof'un zamanında ve 1730-1790 yılları arasında geçmiştir.

Fakat XVIII inci asır Rus edebiyatı mücadeleli bir ruhla hareket ve terbiyevî vazifesini gayet ciddî telâkki ettiği, ve sözlerini ağzında çiğnemediği içindir ki, en güzel mümessillerinin mukadderatı fevkalâde feci' olmuştur. Bunların arasından birkaçı dalkavuklukla, ve ince bir diplomatlıkla umumî âkıbetten kurtulabildiler. Geride kalanların hepsi resmî makamların yıldırımları ve cemiyetin bir kısmının terzil ve tahkiri karşısında baş eğmeğe mecbur kaldı.

İkinci Katerin tahta çıktığı zaman, konuşmak ve yazmak hürriyetinin Rusya'da yerleştiği zannedilmişti. Katerin Avrupa'nın en çok münevver, en çok hürriyetci hükümdarı olduğu dâvasını güdüyordu. Volterle ve ansiklopedicilerle dostluk yapan Katerin, Rusya'nın hattâ Fransa'dan daha hür bir memleket olduğu sözünü işitmekten zevk duyuyordu. Bunun için zamanın edebiyatcılarının " mademki bütün Ruslar'a düşünce ve yazma hürriyeti verilmiştir ", bunların bu hürriyetten istifade ederek " memlekete zararlı olan hurafelere ve suiistimâllere karşı seslerini yük-

seltmek „ haklarıdır diye düşünmelerinde hayret edecek birşey yoktur. Fakat, bu sözü isterse Von Wisen, isterse Derjavin söylesin, hakikatte XVIII inci asır Rus edebiyatcıları düşündüklerini tam bir hürriyetle söyleyemiyorlardı. Gülümseyici tarzdan ayrılır ayrılmaz ağızları kapatılıyordu. Ve bu hâl Katerin'in felsefeye karşı düşmanlığı arttığı nisbette daha çok fena bir şekil aldı.

Demek oluyor ki, XVIII inci asır Rus edebiyatcılarının, kendi " *risalet* „ leri hakkındaki fikirleriyle, bunu ifa etmek için ellerinde bulunan vasıtalar arasında fecî birşey vardı. Ve siyasî icapları münhasıran akademik mahiyetteki sözlerden ayıran girdabı göremediklerinden dolayı -en çok temsil vasfını haiz olanları zikredelim- Novikof, Radişef gibi edebiyatcılar bu hatayı, hürriyetleriyle hattâ canlarıyle ödediler. Bunların ıslahatcılık ve uzlaşmazlık ihtiraslarına kapılarak bütün hadlerin ötesine gittikleri doğrudur. Novikof : " Akıl ve hikmet pek nadir olarak senatolarda ve sinodlarda bulunur; sarayda yaşayanlar ehliyetsiz, hiylekâr ve bayağı adamlardır; dünyayı ellerinin içinde tutan hükümdarlar ihtiraslarının esiridir „ diye yazdığı zaman, hattâ İkinci Katerin kadar hürriyetci bir hükümdardan bile takdir ve iltifat umamazdı. " *Sinoplu* Diyojen *'in müsahabeleri* „ adlı eserinde zenginlere : " Siz saadetin çocukları; siz çarçabuk hesap yapmağı bilirsiniz. Sizlerden birisinin yılda 40-50 talen sarfedebilmesi için, hemcinslerinizden kaç binlerce mahlûkun sefalet içinde yaşamaları lâzımgeleceğini bir hesap edin ! „ diye hitap ettiği zamanda da iltifat bekleyemezdi. Novikof'un (1744-1818) biyograflarından biri aşağıdaki satırları yazmıştır :

" Novikof, XVIII inci asırdaki Rus camiasında kuvvetli bir gayret ve faaliyet cereyanı meydana getirmeğe muvaffak olmuştur. Novikofun eseri yalnız ruhuyle, gayeleri ve neticeleriyle değil, bünyesiyle de içtimaî bir eser olmuştur „. İşte ona muvaffakıyet vadeden unsur bu olduğu gibi, zamanının manevî muhiti düşünülecek olursa, mahvını intaç eden sebepler de bu unsurda gizliydi.

1775 yılına kadar Novikof'un fevkalâde faaliyeti gazeteciliğe münhasır kaldı. O zamanlar, kendi fikrince, müsamaha fikirleri neşredecek ve hurafeleri yıkacak olan gazeteler çıkarıyordu. Bu son derecede oynak ve pekâz emin olan sahada, ekseriya boş zamanlarında *Vsiakaïa Vsiatchina* adındaki küçük bir mecmuaya yazılar yazan İkinci Katerin'le karşı karşıya geliyordu. Novikof'un kederli ve doktrinci ruhunun yazı haline gelmiş tezahürlerine, İmparatoriça dokunaklı ve alaylı küçük yazılarla cevap veriyordu. Fakat Novikof itiraza güç dayanır ve alaydan anlamazdı. Bunun için birkaç yıl süren acı - tatlı bir kalem münakaşasından sonra şahane muhalifiyle her türlü fikir te'âtisinden vaz geçti. Zaten o zamanlar franmasonluk kendisini cezbetmeğe başlayordu. Bunun için

franmason localarındaki içtimalara sık sık gidip gelmeye başladı; bu da franmasonluktan iğrenen ve Rus camiasının bir kısmını sürükleyen mistik hareketten birşey anlayamayan Katerin'le arasını kat'î surette açmış oldu. Fakat Novikof, Katerin'in ne düşünebileceğine ehemmiyet vermeyor, hele franmasonluk hakkındaki fikirlerine hiç aldırış etmiyordu. Franmasonlar arasına girer girmez, Moskova'ya gitti. O zaman fikirleri pek çok mason cemiyetlerince kabûl edilmiş olan Moskova Martinistleriyle görüştü ve gayesi bir matbaa tesis ve mistik eserler neşri olan edebî ve filantropik geniş bir teşebbüse atıldı. İşte bu suretle Novikof'un Mürettipler Cemiyeti 1784 de Moskova'da " *Seçme Hıristiyanlık kıraetleri kütüphanesi* „ ni bastırdı, bu külliyatın birinci cüz'ü İmitation de Jesus - Christ'in tercümesiydi.

Novikof'un bu faaliyetleri, Moskova mason localarıyle martinistlerinin günden güne büyüyen faaliyetine inzimam edince İmparatoriça'yı kuşkulandırdı. İkinci Katerin " Fransız tau'nunun „ memleketi istilâ ettiğini ve şiddet göstermenin zamanı geldiğini söyledi. Verdiği emir üzerine localar kapandı; " biraderler „ dağıtıldı, Novikof da 1792 de gûya veliahdle gizli mülâkatlar yaptı diye Schlüsselbourg kalesinde hapsedildi.

Dört yıl sonra, yâni İkinci Katerin'in ölmesi üzerine, Novikof İmparator Pol'un emriyle serbest bırakıldı, fakat meş'üm zındandan çıkan bir ihtiyar adamdı.

Novikof'un Gamaleï adındaki bir dostu 1796 İlkkânun'unda şöyle yazıyordu : " 19 Sonteşrin sabahı ihtiyarlamış, hastalıklı, beli bükülmüş, ve arkasında yırtık bir esvapla geldi „.

Artık Novikof'un hayatı kırılmıştı. En mübhem bir şeklinde mistisism'e hergün biraz daha dalarak 1818 e kadar şöyle böyle yaşadı.

Fakat İmparatoriça'nın mizacında, bilhassa Fransız ihtilâlinden sonra, husûle gelen değişikliğin, Novikof tek kurbanı değildir. Radişef'in (1749-1802) başından geçenler de bu değişikliğin neticeleridir. Leipzig Üniversitesi'nden mezun olan Radişef, 1790 da Moskova'da kendi hesabına " *Sen-Petersburg'dan Moskova'ya Seyahat* „ adında bir eser neşretmişti. O zamanki Rus camiası içinde dolaşan *humanitaire* fikirlerin hepsi bu kitapta görülüyordu. İki hükûmet merkezinin arasındaki menziller sayısınca yirmi beş fasıla ayrılmış olan kitap dünyanın büyüklerine, devlet teşkilâtının takayyütsüzlükleri ve irtikâp ve irtiş'aları aleyhinde ateş püsküren hücumlarla dolu idi. Kitap *servage*'in kaldırılmasını ve umumî servetin daha âdilâne bir tarzda tevziini tavsiye ediyordu. Bundan başka, milletler arasındaki ihtilâfları silâhla halletmek temayüllerinden dolayı hükûmetleri takbih ediyordu. Hülâsa Radişef bu eserinde J. J. Ruso'yle Volter'e lâyık bir talebe olarak kendini göstermiş oluyordu. Fakat kitabın intişarının kendisine ağır sıkıntılar verebileceği aklına gelmemişti. İkinci

Katerin'in 1790 da feylesofları teşvik etmeğe ve düşünülenin tam bir serbestî ile söylenmesine taraftar olmadığını düşünememişti, yahut bunu bilmiyordu. Bunun için Katerin'in " belki bir martinist yahut buna yakın birşey „ farzettiği Radişef tevkif edildi. Yüksek bir mahkemede muhakemesi yapıldıktan sonra ölüm cezasına mahkûm edildi. Hükmün nihaî şekilde tetkikinde müebbet sürgün cezasına mahkûm oldu. Tali'siz adam, zincire vurulmuş olarak şarkî Siberya'nın uzak bir yerine gönderildi. Radişef burada 1802 de kendini öldürdü. Üç yıl sonra Kniojnine (1771-1829) de Vadim adındaki trajedisinden dolayı ayni âkıbete uğradı. İmparatoriçenin mesaî arkadaşı ve hemen hemen dostu olan büyük Derjavine'de mezamirin 81 incisini *Valstiteliam i roudiam* (hükümdarlara ve hâkimlere) adıyle şairane bir şekle koyduğu için kendisinde ihtilâlci fikirleri bulunmasından şüphe edildiğini gördü.

PUŞKİN

XVIII inci asrın edebî mirası tehlikeli ve taşınması ağırdı. Bunun için Birinci Alexandr saltanatının hürriyet devresinin sonlarına, yâni XIX-uncu asrın ilk yirmi yılının sonuna doğru bu miras Rus toprağının en derin yerine gömüldü ve ihtiva ettiği felsefî, siyasî ve içtimaî fikirler o zamandan sonra ancak yerin altında, XIX uncu asırda o kadar çok bahsi geçmiş olan ma'hut podpoliye'de (harfiyen: döşemenin altında) yol aldılar. Bunula beraber XVIII inci asır edebî mirasının böyle Rus toprağından kaybolması, usaresiyle birçok muharrir, şair ve gazeteci nesillerini beslemesine mâni olmamıştır. Yalnız bunlar, bu mirasın verdiği fikirleri Ezop'un diline nakledivorlardı, fakat bu da kendilerinin ıztırap çekmelerine mâni olmayordu.

Puşkin'in bütün XVIII inci asrın mirasiyle beslendiği mübaleğaya düşmeden iddia edilebilir. Gerek mensûr, gerek manzûm eserlerinde -tabiî gizli saklı elden ele dolaşan eserlerinden bahsetmiyoruz- XVIII inci asrın ideolojik tesiri o kadar bellidir ki insan nasıl olup da Novikof'un yahut Kniajnine'nin âkıbetine uğramadığına hayret eder. Fakat Puşkin'in faciası başka yerdedir. Bu facia, yazıları yüzünden Birinci Nikola'nın müstebit hükûmeti tarafından marûz kaldığı fena muamelelerden daha ziyade, hüviyyetindeki ikiliktedir. Bu büyük ruh, bu mükemmel şairde beşerî kusurların ve zaâfların hepsi vardı. Kibirliydi, hattâ kendini beğenmişlerdendi (Kont V. M. Solagoub, Puşkin'den bahsederken " cemiyetteki mevkiine çok ehemmiyet verirdi „ diyor). Marazî denilecek kadar teessür kabiliyeti vardı; oldukça kindardı ve kolayca parlayıverirdi. İlk gençliğinde sefahet müptelâsı, kumarbaz ve israfcıydı. Zevklerin, hazların hayaya en uzak, en bayağı olanlarını bir eksiksiz tatmış bitirmişti. Kadın-

ları sadece etinin zevki için sevmiş, ve yalnız göze çarpmış olmak için kaç kereler hayatını tehlikeye koymuştu.

İşte insan Puşkin böyleydi. Fakat onun, memleketinin hudutlarını aşan ve içinde âlemşümûl bir cevher bulunan geniş dehâsı, kusurları, kararsız, serseri ve karma karışık hayatı üzerine, güneşin ışıklarından örülmüş ve çizgileri âhenkli resimlerle süslenmiş muhteşem bir örtü koydurdu. Bu zaviyeden görülen Puşkin Apolon soyundandır. Dilinin bütün telkin kudretlerinin, ve bütün âhenk zenginliklerinin rakibi olmayan bir üstadıdır. Hâkimiyeti o derecededir ki ilk bakışta eserlerinin hiçbirinde, onu kemiren ve yaşla artarak nihayet öldürecek olan yorgunluk, keder ve yeis göze çarpmaz. Yâni yazılarında kendi kendisiyle, etrafıyle, ve kendini sıkan hayatla yaptığı mücadelelerden birşey sızmış değildir... hiçbir şey. Fakat bir de örtüyü kaldıralım, o zaman şahsiyetinin hareket sahasını teşkil eden muhtelif plânlarda Puşkin'in faciasını görürüz. İlkönce siyasî sahada, edebî hayatının başlangıcında " *Décembriste* „ lerin ihtilâl hareketlerine karşı gösterdiği muhabbetkârlığın ve duc de Berry'yi öldüren Louvel'in resmini tiyatroda göstermiş olmanın cezasını Rusya'nın cenubunda bir yerde sürgün olarak çektiğini görürüz. O zamanlar az kalsın Siberya'ya gönderilecekti: kendisine candan bağlı olan nüfuzlu birkaç dostu sayesinde Beserabya'da birkaç yıl kalmakla işin içinden sıyrıldı. Fakat cenubî Rusya umumî valisi Kont Voronçof hakkında oldukça acı bir hicviye yazarak vaziyetini kötüleştirdi. Bunun üzerine Pskof vilâyetinde Mihailofskoye'deki aile malikânesinde bir müddet sürgün kaldı. Fakat, tekrar edelim, resmî makamlardan gördüğü ve zamanına göre pek o kadar şiddetli olmayan bu muameleler, Puşkin'in dehâsı üzerinde zayıflatıcı hiçbir tesir yapamadı. Bilâkis, hükûmet merkezinin kuvveti kaybettiren ve ahlâkî bozan muhitinden cebrî surette uzaklaşmış olması, kendisine bir fanîye nasip olabilecek zevklerin en yükseğini, yaratmak zevkini vermiş oldu. Filhakika Puşkin " Kafkasya esiri „ adındaki meşhur manzûmesini Besarabya'da yazdı (1823), " Haydut kardeşler ", " Bahçesaray çeşmesi „ adlı eserlerinin " Öjen Onegin „ adındaki " manzûm romanının „ birinci faslının taslaklarını da orada hazırladı. Öjen Onegin'e Mihailofkoye'de devam etti. Boris Godunof'la Kont Nulin'i de orada meydana getirdi.

Demek oluyor ki sürgün, Puşkin için uğursuz birşey olmamıştır, ve kararsızlıkları ancak Petersburg'a dönmesinden sonra yeniden baş göstermiştir. Puşkin Petersburg'u severdi. Bu şehir için duyduğu sevgiyi " Bronz atlı „ adındaki eserinin meşhur mukaddimesinde anlatır. Fakat Petersbur'ta Puşkin'in sevdiği şey, dıştan görünüşü, ondaki klâsik âhenkti. Bununla beraber bir zaman geldi ki bu âhenkteki bekasızlığı, ve âhengin içinde gizlenen hiylekârlıkları, yalancılıkları ve kusurları, hülâsa ondaki şeytanî vasıfların hepsini gördü. Puşkin Rus hükûmet merkezinin bu

şeytanîliğini " Maça kızı „ nda ve en ziyade " Vasiliyefski Ostrof'un kom - şusuz evi „ gibi, sade ve açık olan şekilleriyle değilse bile vak'a eşhasının bulundukları vaziyet noktasından romanesk olan eserlerinde göstermiştir. İşte Puşkin'in Hofman'la yakınlığı bu cihettendir. Fakat Puşkin, hükûmet merkezinin, şimdi zikrettiğimiz eserlerinde gösterdiği şeytanîliğinin, kendi aleyhine döneceğini ve nihayet bunun kurbanı olacağını önceden kestirememişti.

Birinci Nikola'nın tahta çıkmasından (1825) birkaç ay sonra Puşkin Çar'a bir arz-ıhâl gönderdi; bu arz-ıhâlde, bazı yazılarındaki saygısızlıkları itiraf ederek İmparator'un merhametini rica ediyordu. 1826 Eylûl'ünde alelâcele Moskova'ya çağırıldı ve hükûmet merkezine varır varmaz Çar tarafında kabûl edildi. Mülâkat uzun ve samimî oldu. Puşkin umumî siyasî vaziyetten ve kendisinin " Décembriste „ hareketindeki rolünden serbestce bahsetti. Çar'ın huzurundan çıkınca kendisine, hükûmet merkezinden başka istediği yerde oturmak müsaadesi verildi. Bununla beraber 1827 Mayıs'nda Petersburg'a dönmeğe muvaffak oldu.

Birinci Nikola bir müstebitten daha ziyade komediyendi. Kendisini her zaman sahnede, teb'ası karşısında trajedi yahut komedi oynuyor farzederdi. Puşkin'e karşı aldığı vaziyetin sâiki bir saray şairine malik olmak arzusuydu.

Puşkin, Petersburg'a döndüğü zaman fevkalâde karışık bir maddî ve manevî vaziyetle uğraşmağa mecbur kaldı. Payıtaht kendisine ekşi surat göstermişti. Dostlarının sayısı azalmıştı. Petersburg'a gelmesi üzerinden ancak birkaç ay geçmişti ki resmî makamlar, dilindeki fazla serbestlikten ve yazılarının Rus dinine uymamasından dolayı kendisine ihtarlar yapmağa başladılar. Kadirikül olan polis müdür-i umumîsi Benkendorff, İmparatorluk sansöründen müsaade almadan " Boris Godunof „ adındaki eserini hususî fakat kalabalık bir toplanma sırasında okuduğu için kendisini şiddetle muaheze etti. Bununla beraber, Birinci Nikola, şairle mülâkatı sırasında, onun sansörü yalnız kendisi -yâni Çar- olacağını sarih olarak söylemişti. Fakat Çar'ın, Puşkin'in eski edebî faaliyetini samimî olarak afv etmediği, ve belki de Rus İmparatorları'nın verilmiş bir sözü hiçbir zaman tutmamaktan ibaret olan umumî hatt-ı hareketlerine uyduğu farzedilebilir.

Ne olursa olsun, Puşkin'in sansöre tevdi ettiği " Boris Godunof „ silintili, tâdillerle ve trajedinin " Valter Skot „ tarzında bir tarihî roman haline getirilmesi hakkında iz'ansızca bir tavsiye ile birlikte mübdi'ine geri çevrildi.

Puşkin bu 1827-1830 yıllarında, memleketinin sansörü ve bunun el olağı korkunç Benkendorff'la daha birçok mücadeleler yaptı. Bu arada André Chénier'nin hatırasına ithâf ettiği o tamamiyle günahsız ve zararsız kıtalar, yeniden kendisinin ihtilâlcilere karşı mütemayil olduğu şüphesini uyandır-

dı. Bunun üzerine sansörün eskiden müsaade etmiş olduğu birçok şiirleri yeniden tetkik edilmesi için Bekendorf'a tevdie mecbur oldu. Bu haller fevkalâde kararsız bir maddî vaziyete inzimam edince, şairi çıldırtıyor, ve hemen hemen umutsuzluğa sevkediyordu. Bu esnada, bu ayni devreye doğru hayatında biraz huzur hasıl oldu ve bu huzuru da -besbelli sarayının bir şairi olmasını pek çok isteyen- Birinci Nikola, Puşkin'e edebî ve tarihî mahiyette muhtelif işler vererek temin etmiş oldu. Bunun üzerine bekâr hayatından bıkmış usanmış ve oldukça uslanıp akıllanmış olan Puşkin, sâkin bir liman ihtiyacıyle evlenmeyi düşündü. Bu zamanda şu mısrâları yazmıştı :

Zamanı geldi, dostum, zamanı geldi,
Gönül istirahat istiyor . . .

Fakat Puşkin bu istirahatı, bu sükûnü yaşadığı facianın son perdesi olan evlenmede bulamadı.

1828 İlkkânun'unda bir müddet için Moskova'ya gelmiş olan Puşkin bir baloda Natali Gonçarof'a takdim edildi, ve hemen gönlünü kaptırıverdi. Doğrusu da o zaman onaltı yaşında olan Natalin'in güzelliği fevkalâdeydi. Bu biraz soğuk olmakla beraber klâsik bir güzellikti denilebilir. Bunun için müteakip yılın başında, tekrar Moskova'ya gelen ve Natali'nin Moskova'daki azametli esalet sınıfına mensup anası babasiyle tanışan Puşkin, kızla evlenmek talebinde bulundu. Muvafakat gecikti, çünkü Madam Gonçarof şairi kendi sınıflarından bir adam olarak telâkki etmiyordu. Bu gülünç bir endişeydi. Çünkü Gonçarof'ların esalet nesillerinin sayısı, Puşkin'inkileri yanında pek ehemmiyetsiz kalıyordu. Fakat gırtlaklarına kadar borca batmış olan Gonçarof'lar, Petersburg'un yüksek şahsiyetlerince hatırı sayılan müstakbel damatları sayesinde armalarına eski parlaklığını verebilecekleri ümidiyle, nihayet muvafakat ettiler.

Puşkin'in Madmazel Gonçarof'la evlenmeyi düşünmesi, gerek Moskova'da, gerekse yüksek sosyetesi mensupları arasında birçok dostları bulunan Petersburg'ta bir hayli dedikoduya sebep oldu. Prens Golitzyne'in evinde verilen bir baloda güzel Natali'ye biraz fazlaca dikkat etmiş olan İmparator Birinci Nikola, sağ kolu hükmündeki Bekendorf tarafından Puşkin'e şu mektubu yazdırttı :

" Haşmetlü İmparator Hazretleri, evlenmek üzere olduğunuz haberini hayırhah bir memnuniyetle öğrendikleri için bu fırsatla, bu adımı atmazdan önce kendi kendinizi iyice tetkik ettiğinize ve bir kadının, bilhassa Madmazel Gonçarof kadar sevimli ve câzibeli bir kadının saadetini yapabilmek için lüzumlu olan kalb ve mizaç hasletlerini kendinizde bulduğunuza inanmak istediklerini lûtfen işaret buyurdular.

Fakat, şair, İmparator'un mektubunda denildiği gibi kendi kendisini tetkik etmemişti. Kendisini sade " kalb hasletleri „ ile kaptırmıştı.

Fakat, hattâ büyük hasletleri olan bir kalbin bile ekseriya kör olmak gibi bir kusuru vardır. İşte Puşkin 18 Şubat 1831 de Moskova'da yapılan düğününden sonra, bunu çarçabuk öğrendi. Gönlünün kendisine yanlış bir hareket yaptırdığını anladı. Karısı, şûh ve gelgeç bir tabiatta değildi; Puşkin'in karısı, Petersburg kibar âleminde topladığı büyük muvaffakıyetlerin neticesi olarak, sonradan şûhlaşmağa başladı, fakat kuş kafalı bir kadın olduğu gibi, oldukça cahil olan muhitinin bütün hurafeleri de beyninin içindeydi. Hülâsa bir şairin ve büyük ruhlu bir adamın karısı olmağa en az lâyık olan bir kadındı. Puşkin bunu da oldukça erken olarak öğrendi. Bununla beraber karısına karşı şefkatli bir itina ile ifade edilebilen vaziyetini değiştirmedi ve karısının havaîliklerine ve cahilliğine göz yumuyordu; şûhluğun " yakışık almayan hareketler „ in bir alâmeti olduğunu ve bunun kendisini en ziyade ürküten dedikodulara meydan açacağını söylemekle beraber, salonlarda şûhca hareketler yapmasına müsaade ediyordu.

Demek oluyor ki Puşkin, bazılarının iddia ettikleri gibi hiçbir vakıt bir Otello olmamıştır; yalnız karısı hakkında dedikodu yapılmamasına, ve kendisinin " herşeye aldırmaz „ bir koca telâkki edilmemesine fevkalâde ehemmiyet verirdi. Karısına olan itinasını, umumiyetle pek genç kimselere verilen ve sarayda en büyük rütbeyi teşkil eden Kamer Yunker unvanını, münhasıran karısı sarayda fazla itibar görsün diye kabûle kadar vardırdı. Evini süslemek ve güzelleştirmek için, Pugaçef isyanının tarihini hazırlamak üzere hazine-i evraktaki çalışmalarına mukabil " ceb-i hümayûndan „ tahsisat kabûl etti. Bununla beraber, Çar'ın ihsanlarına rağmen maddî vaziyeti olabileceği kadar berbat bir haldeydi. Müsrif ve havaî olan Petersburg kibar âlemindeki vaziyetini muhafaza için, maddî vesaitin kendine temin ettiği seviyenin üstünde bir hayat tarzı idame etmeğe mecburdu. Bunun için, fazla para kazanmakla beraber gırtlağına kadar borca batmıştı, ve mütemadiyen alacaklılarıyle uğraşıyordu. Puşkin'in, dostlarından Naşçekin'e gönderdiği 23 Şubat 1833 tarihli bir mektup, hayatının bu devresinde ne sıkıntılı bir vaziyette bulunduğunu gösterir :

" Petersburg'taki hayatımın hiçbir mânası yok. Hernevi'den meşguliyetler beni can sıkıntısından muhafaza ediyor. Fakat boş vaktım yok. Bir muharrire o kadar lâzım olan şeyden, yâni bekârlara mahsus serbest hayattan mahrumum. Kibar hayatında dönüp duruyorum; karım pek itibarda; bunların hepsi birçok para istiyor. Parayı çalışarak kazanıyorum, fakat çalışmak için de, benlik âlemine çekilmeğe ve sükûna ihtiyaç var „.

Şairin, karısıyle meşgul olmamasına, onu edebî mesaisinden ve tasavvurlarından haberdar etmemesine mukabil, başkaları Puşkin'in yerine, güzel kadının kibar âlemindeki tarz-ı hareketi ile meşgul oldular. Hattâ bu

meşgul olmayı Natali'yle İmparator arasında gûya rabıta mevcut olduğu hakkında, sonraları da aslen bir Fransız muhaciri olup İmparator'un hassa alayında zabit olan Georges d'Antés adında birisiyle Madam Puşkin arasında bir roman bulunduğu hakkında gürültüler çıkartacak derecede ileri götürdüler.

Biraz sonra imzasız mektup şeklini alan bu yalanların işâ'ası şairin hayatına nihayet veren dramın menşe'ini teşkil eder. Bu imzasız mektupların sahibi, yahut da İmparator'la Natali arasında bir rabıta bulunduğunu haber veren imzasız mektubun sahibi, P u ş k i n 'in evine sık sık gelen Georges d'Antès'in babalığı (père odoptif), ve Petersburg'ta Holanda elçisi olan Baron Hekkeren'di. Fakat P u ş k i n İmparator'un adını işe karıştırmamak için Holandalı diplomatı düelloya dâvet etmek istemedi. D'Antès'in karısına karşı gösterdiği cür'etkârane hareketleri bahane ederek onu düelloya dâvet etti, ve bu suretle oğulluğunun başı üzerinden Baron'u vurmak istedi. Fakat P u ş k i n 'in dostlarının müdahalesi sayesinde bu birinci düello yapılmadı. Bununla beraber Baron Hekkeren, P u ş k i n 'in gururunu kırmak istiyordu. Bir gece, bir tiyatrodan çıkarlarken, P u ş k i n 'le karısının arkalarından gitti ve Natali'nin kulağına " *oğlumun aşkına ne zaman mukabele edeceksiniz, ne zaman onun olacaksınız ?* „ dedi. Eve geldikleri zaman P u ş k i n karısına diplomatın ne söylediğini sordu. Kadın söyledi. Bunun üzerine P u ş k i n, Baron'a en acı bir lisanla uzun bir mektup yazdı :

" *Bir tâcidarın mümessili olan siz, Efendi oğlunuzun babaca pezevengî oldunuz. Oğlunuzun - oldukça beceriksiz olan - hareketlerinin sizin tarafınızdan idare edildiği anlaşılıyor. Muhtemeldir ki onun söylediği zavallı sözleri, ve yazmak sevdasına düştüğü abdalca şeyleri kendisine öğreten sizdiniz. Müstehcen bir koca karı gibi piçinizin, yahut sözde piçinizin aşkından bahsetmek için karımı her köşede, her bucakta kollayordunuz; ve piçiniz frengiye tutulup evinden dışarı çıkamadığı zamanlar, onun karım için öldüğünü söylüyordunuz; karıma: oğlumu kurtarın diyordunuz . . . Efendi oğlunuz, bir alçaktan, bir külhanbeyinden başka birşey değildir* „.

Hiç şüphesiz bu mektuptaki tahkir edici ifadeyi P u ş k i n isteyerek kullanmıştı. Hasım tarafını ancak sertlik ve kabalıkla vuruşmağa mecbur edebileceğini pekâlâ takdir ettiği için düşünüp taşınarak bu tarzda yazmağa karar vermişti. P u ş k i n namusunu yahut karısının hüsn-ü şöhretini müdafaa için değil [1], münhasıran değilse bile, başlıca hayatın kendisini yıpratan müşkilâtından kibar bir şekilde yakasını kurtarabilmek için vuruşmak istiyordu. Petersburg kibar âleminin umumiyet itibariyle, kendi dehâsına, ruhundaki istiklâle karşı hasım vaziyette olduğunu, tarizlerinden ve alaylarından kırılmış bulunduğunu biliyordu. P u ş k i n 'in hiçbir zaman kendi şairi olamayacağını nihayet anlayarak inkisar-ı hayâle uğrayan Çar'ın da

kendisinden yüz çevirdiğini biliyordu. Resmî makamların kendisini şüpheli bir adam telâkki ettiklerini, ve sefalete doğru sürüklenmekte olduğunu da biliyordu. Bunun için günden güne kendisini daha yorgun, vaktından önce ihtiyarlamış, manen ve fikren yalnız, korkunç bir şekilde yalnız hissediyordu.

Ölümünden az bir zaman önce şu mısrâları yazmıştı :

Uzun zamandır arzu ettiğim tali'i düşünüyorum.
Çok yorgun bir köle olan ben, uzak bir yerde
Gizlenmek için kaçmağa hazırlanıyorum.

Sofya Karamazin'in albümüne şunları yazmıştı :

Son kaynak, unutulmanın son kaynağı,
Gönüldeki yakıcı susuzluğu yalnız o giderecek . . .

P u ş k i n 'in Baron Hekkeren'in yüzüne fırlattığı eldiveni, Georges d'Antès yakaladı, iki muhasımdan birisi yaralanıncaya kadar vuruşulması kararlaştırıldı. 27 Sonkânun 1837 de Neva'nın arkasındaki Çornayareçka'da karşılaşacaktı. İlkönce d'Antès ateş etti, ve hasmını karnının sağ tarafından yaraladı. P u ş k i n bir kütle gibi düştü, fakat dirseğine dayanarak ateş etti, ve düşmanını elinden ve göğsünden hafifçe yaraladı.

Evine nakledilen P u ş k i n, yandaki odada yere diz çökerek -karısını odasına sokmamıştı- kara bir umutsuzluktan çocukça bir umuda atlayan karısının ıztırabı artmasın diye, bağırmamak için kahramanca gayretler sarfederek, 28 Sonkânun'da da bütün gün kıvrandı durdu. 29 Sonkânun'da, ikindiye doğru P u ş k i n ruhunu Allah'a teslim etti. Ancak 38 yaşındaydı.

M o n t a i g n e : " Ölümlerin en güzeli, en çok arzu edilenidir. „ demiştir.

Fransızcadan çeviren : **Ali Süha** DELİBAŞI

---

[1] P u ş k i n 'in hayatının son senelerinde karısının tavr-ü hareketine pek az ehemmiyet verdiğini, bugün artık biliyoruz; hattâ karısının, P u ş k i n 'lerin evinde oturan, Aleksandr'ın (Asinka) Gonçarof'un kız kardeşi, sihir ve câzibesine karşı kayıtsız kalmadığı da söylenir. Ne olursa olsun şairin edebî çalışmaları ve tasavvurları hususunda mahremi Asinka'ydı.

GECELER

Mor dağlarda kurarken akşamlar otağını
Gözler yollarda kalır görmeden rüyasını
Enginde ölen günün tutmak için yâsını;
Kara tüllerden biçer geceler yaşmağını.

Baktım, karanlıklara elmastan tâç örmüş ay
Gölgeleri dinledim, ağıt söylerken yele
Sordum, dedi yürekler; biz iç açmayız ele,
Hasret dile gelse de söylemez kolay kolay . . .

Karanlık nurdan yakın, gece gündüzden cömert
Her doğan sabah dokur gönüllere yeni dert.

Akşamın eşiğinde günler gibi diz çöken :
Kızıl ufkun sesinden damla damla kâm aldı
Ya senin derdin ne ki : saçın ağarmış erken,
Niçin yüzün gülmüyor, kaşların çatık kaldı ?

Gece ömrün tadıdır, gönül ona inandı,
Masallaşır kaynunda tarih olan seneler,
O kocalmaz anadır neler yaratır, neler . . .
Geceler olmasaydı, günler biraz yalandı.

SITKI AKOZAN

KÜLTÜR TEORİLERİ HAKKINDA

ŞEVKET AZİZ KANSU

— 76 ncı sayıdan devam —

Yeknasak inkişaf doktrinin kifayetsizliği. — Bu telâkki tavsifî mesai veya sistematik ekispozelere müncer olmuştur. Bu mesainin yeni terkipler meydana getirmek için tahlili büyük bir ehemmiyeti olmadığını inkâr kabil değildir. Yalnız bu mesaî bir doktrin sistemi teşkil edecek mahiyette değildirler. Filhakika, muhitin üstün tesiri sayesinde yalnız mahallî inkişafı müdafaa edenler, birçok müşahedelere istinaden, XIX uncu asırda mutlak bir tarzda müdafaa edilmiş olan görüş tarzının zâfını anlamaktadırlar. Dinlerin intıbak tarzını göstermekle, bazı tezahürlerde muhitin nekadar ikinci bir mevkide kaldığını göstermek kolaydır. Bununla beraber Ergoloji'yi alâkadar eden üç misâlle bunu ortaya koymak daha mümkindir.

Tekerlek (Roue) prensibi ve yapılışı, ilk nazarda, her orta adamın harcı gibi görünür. Bu hemen hemen bir " iptidaî fikir „ dir ki her kavmin inkişafının nisbeten eski bir merhalesinde pratikte bunu tahakkuk ettirdiği zannolunur. Halbuki İspanyollar Amerika'yı istilâ ettikleri zaman yâni XV inci asrın sonunda, şimalden cenube ve şarktan garbe bütün Amerika'da bir tek tekerlek yoktu. Tekerlek'in mevcut olmayışı ile rabıtadar olarak Amerikada ve bilhassa Meksika ve Péru'nun çok münkeşif mimarîsinde kemerli kubbe mevcut değildi. Kubbeler *encorbellement* tarzında yâni kubbeyi teşkil eden piyesler düz olarak üstüste konuyor. Ve üstteki piyes alttaki piyesi biraz tecavüz ede ede kubbe husûle geliyordu.

Amerika yerlileri Amérindien yaşadıkları kıt'ada ve mıntakalara göre medeniyetleri nekadar yüksek olursa olsun tekerlek ile kemerli kubbe (Voûte Cintrée) yi tasavvur etmek kabiliyetini gösterememişlerdir. Bu şayan-ı hayret noksanı tabiatıyle, yalnız muhit tesiriyle izah kabil değildir.

Malayo - polynésienne pirogue'larda dalgalı bir denizde müvazenede tutmağa yarayan ve *balancier* müvazene âleti adı verilen bir cihazın mevcudiyeti malûmdur. Balancier'ye, Zanribar'dan Pak adalarına ve şimalî Kuinsland ve Haway'e kadar tesadüf olunur. Ve bu tarz cihazla mücehhez kayıkların Amerika'ya kadar vardıkları, bu model burada taklit edilmemiş olmakla beraber, hemen hemen kat'îdir.

Halbuki, Atlas Okyanos'unda balancier'li kayıklara niçin hiç tesadüf edilmemiştir ?

Bunlara yalnız Atlas Okyanos'unda tesadüf edilmemekle kalınmayor,

fakat Antil Denizi'nde, Şimalî Atlas sahilinde ve adalarında ve keza Avrupa deniz ve göllerinde de mevcut değildir. Nebatî espesler'in farkı Hind - Pasifik Okyanosu ile Atlas Okyanosu arasındaki bu umumî tezadı izah için kâfi değildir. Ve hattâ Atlas'ta balancier malûm olmuş olsaydı kıtalar arasındaki eski münasebetlerin kısmen farklı olması icap etmeyecek miydi diye bir sual sormak ta kabildir.

Üçüncü bir misâl; munhasır ve lokal bir obje'ye Çin kültürü dairesindeki tekne dümenlerine aittir. Bu dümenler niçin daima mâin şekilde bir delikle delinmiştirler ?

Mekanik görüşten hiçbir şekilde izah olunamaz. Bilâkis deniz işlerinden anlayan teknisiyenler bu mâin şeklindeki deliklerin hiçbir işe yaramadıklarını ve hattâ dümenden beklenen işe biraz mani olduklarını söylemektedirler. İşte bu misâlde, yüzlercesi içinden, tabiî muhitin hiçbir izah vasıtası temin edemediği kültürel bir Complexe karakteristiğini teşkil eden bir icat tipidir.

Nieuwen Huis tarafından Cyclo - culturelle mekteple yeknasak inkişaf mektebi arasındaki belli başlı münakaşa noktaları üzerine serdedilen yeni görüşler bir taraftan vâkı'aların tahlil ve tefsirindeki müşkili göstermekte ve diğer taraftan da eski âkıdeye, telâkki tarzında bir reivision talep etmek şartıyle, dayanacak bir destek olmaktadırlar. Meselâ üniform inkişaf ekolüne göre Totemisma ve sınıf eksogamisi (exogamie de classe) iptidaî medeniyetin müterafık iki hâdisesini teşkil ediyorlardı. Ve apriori bu prensipten hareket eden müellifler bu iki unsurun tesadüf edildiği şu veya bu kültürü ayırt etmeği düşünmeyor ve bu kültürü bir kütle olarak nazar-ı itibara alıyorlardı.

Buna mukabil Cyclo - culturelle mektep bu iki hâdiseyi iki ayrı kültüre atfediyor ve hattâ Totemik kültür iki klaslı maderşahı kültüre nazaran nisbî bir öncelik göstermesine rağmen bu mektebe göre iki kültürün Symbiose'yi bir arada bulunuşu bir kültür melezleşmesini métissage culturelle ifade edecektir.

Şimdi Nieuwen Huis diyor ki, bu iki hâdise birbirleriyle rabıtadar değildirler, birbirlerinden ayrıdırlar, fakat birbirlerini takip etmişlerdir ve bu hâl muhtelif mıntakalarda müvazi bir inkişafa tâbi olarak vukua gelmiştir.

Kültür Sahası teori ve metodu

Bu mektebin belli başlı mümessilleri bu teori ve metodu tarihi olarak târif ederler. Tarih de, metot vâkı'alarla meşgûl olur, kanun vaz'etmez. Tarih de, şefleri kendi usûlleriyle tarihcilerin usûlleri arasındaki benzerliği de iddia ederler. Tarihî kelimesiyle ifade olunan ve yalnız metot meselesi üzerine istinat ettiği için de dar kalan bu târifin yerine daha çok vâzıh olan Cyclo - culturelle veya İtalyan etno - loglarından *Biasutti*'nin teklifi gibi (historico - géographique) tarihî - coğrafî metot tâbirini ikame etmeği teklif edenler vardır (G. Montanadon). Filhakika bu metot medeniyetin üniform bir tekâmülü takip etmesi mefhumunu reddederek, birlikte yaşayan ve birbirlerinden müstakil olan kültürel unsurlardan mürekkep Kompleks'lerin mevcudiyetini kabûl eder. Ve bu müstakil Kompleks'lere (Cycles culturelle) adını verir. Her bir Kompleks veya Cycle basit veya mürekkep (çünkü Cycle'ler arasında tabiatiyle ihtilât ve imtizaçlar vukua gelir) bir kül teşkil eder ki bunu zaman ve mekân içinde tahdit etmek icap eder,

Yalnız dikkat etmelidir ki bu mektepte tekâmül kanunlarından tamamen sıyrıldığını zannediyorsa da hakikatte ancak müsavi veya yavaş tekâmül mefhumundan kısmen yakasını kurtarmıştır. Bu münasebetle Etnografya'da kullanılan tekâmülcülük (évolutionnisme) teriminin mânası üzerinde durmak muvafıktır. Bilhassa yavaş ve ayni imkânlarla müttasıf bir inkişaf fikrine muarız olanlardır ki bu tekâmülcü telâkkiyi teklif ederler ve Etnokrafik münakaşalar arasından Biolojideki tekâmül fikrine vasıl olmak isterler.

Halbuki klâsik transformisma Bioloji'de nasıl ki tekâmülün mümkin olan şekillerinden birisi ise, yeknasak bir inkişafın etnografik telâkkisi de etnografik tekâmülün mümkin olan şekillerinden birisidir. Çünkü tekâmül tahavvül ve taakup ise hiçbir telâkki medeniyet tarihini tekâmül mefhumundan tecrit edemez. O halde etnografyada "yeknasak inkişaf„ telâkkisini kabûl eden mektebe tekâmülcü mektep adını vermek yanlıştır. Onun adı " yeknasak inkişaf „ mektebi olmalıdır (G. Montandon).

Siklo - kültürel teori aşağıdaki prensipleri nazar-ı itibara alarak iş gördüğüne inanır :

a) Kültürel etüd vâkı'aları müşahede etmeli, kanun vaz'etmemelidir,

b) Kültürel etüd kaynaklar meselesi ile uğraşmamalıdır, bu meseleler diğer disiplinleri, felsefeyi alâkadar eder,

c) Kültürel etüd için kültür unsurları grupları, âdeta organik denilecek şekilde bir kül teşkil ederler ve birlikte seyahat ederler, diğer tâbirle ükltür unsurları grupları blok teşkil ederler ve blok halinde yer değiştirirler.

— Bu prensip bu teorinin temelini teşkil eder ve yine bu prensipten işin (travail) coğrafî metodu meydana çıkar;

d) Bu Komples veya Kültür sahaları kaynak merkezlerinden doğmuşlardır. Her bir çevrenin (Cycle) bir tek merkezi vardır. Bazı Kompleks'ler beş kıt'aya da intişar etmişlerdir. Birbirlerini az veya çok takip eden muhtelif kaynak merkezleri, teori müdafilerine nazaran, *Orta Asya*'dan çok uzak olmayan noktalarda gittikçe lokalize olmuşlardır.

O halde medeniyetin terakkisinin belli başlı vetiresi intişar ve yayılma *diffusion*'dur.

Kültür saha veya çevreleri (Cycle culturelle) bakımından medeniyet

tetkiki yalnızca ve onları taşıyan, nakleden kavimleri ve tabiî coğrafî hudutları hesaba katmadan sırf Etnografik vâkı'aları gözden geçirmek iddiasındadır. Bir misâlle meseleyi izah edelim : Fidji adalarında yaşayan halk beden itibarıyle Papou tipine dahildirler. Fakat kültür itibarıyle esaslı olarak polinesiyen bir kültüre mensupturlar. Polinesiyen kültürün tetkikinde, Fidiji adaları sâkinlerinin, kültür itibariyle şu veya bu sahaya (Cycle) dahil olmasında, mensup oldukları ırkın hiçbir rolü yoktur.

Bu itibarla " ficiyenlerin kültürü polinesiyai „ dır demek yerine insanları hesaba katmadan " ficiyen (fidji) kültür karakteri polinesiya kültürüne aittir „ demek daha doğru olacaktır.

Diğer taraftan şayet kültür çevre veya sahası metodu " sebep „ leri aramak iddiasında değilse de kendisini bu vazifeden tamamen uzak tutamaz. Çünkü böyle yaparsa yâni kaynaklar meselesiyle meşgûl olmamağı baştan kabûl etmek demek Etnolojik tetkiklerin belli başlı motörlerinden mahrum kalmak demektir. Şüphesiz bu mesele üzerine çok defa ancak faraziyeler ortaya atılmaktadır. Fakat unutmamalıdır ki faraziye sahası gün geçtikçe bir taraftan modern iptidaîler ve diğer taraftan prehistorik zamanların iptidaîleri üzerinde yapılan yeni müşahedelerle daralmakta ve küçülmektedir. Nihayet kültür saha veya çevresi mektebi de kabûl ettiği Kompleks'lerin zaman ve mekân içindeki münasebet ve durumlarını tayin için, faraziyelere muhtaçtır.

— Bitmedi —

SOSYOLOJİ

MİLLET NEDİR?

E. RENAN

— Başı 77 nci sayıda —

II

Bazı siyasî nazariyecilere göre, millet eskiden kabûl edilen fakat bugün halk tarafından unutulmuş bir istilânın mümessili bir hanedandan ibaerttir. Bu fikrin sahipleri, bir hanedanın harpleri, izdivaçları, muahedeleri ile ortaya çıkan eyalet ittihadlarının yine bu hanedanla beraber bittiğini ileri sürüyorlar. Bugün mevcut olan ekseri milletlerin hakikaten kökleri derebeyliğe dayanan bir ailenin akdettiği arzî izdivaçların temerküzî mahsûlü olduğundan, şüphe edilemez. 1789 Fransa hudutları ne tabiî ve ne de iltizamî bir mahiyeti haiz değildir. *Verdun* muahedesinin pek âz bir yer tutan topraklarına, *Capet* Hanedanı'nın ilâve ettiği bütün vâsî araziyi, yine bu sülâlenin eser ve marifetine borçluyuz.

Bu ilhaklar yapılırken, ne bir tabiî hudut mefhumu, ne milliyet hukuku ve ne de eyaletlerin irade ve arzusu fikri kimsenin hatırından bile geçmemişti. İskoçya, İrlanda ve İngiltere'nin ittihadı da tabiî buna benzer bir hanedan hareketi olarak vukua geldi.

İtalya, malik olduğu birçok hanedandan herhangi birisinin XIX uncu asırdan evvel kutup ve merkez vazifesi görmediği için, bukadar geç olarak millet haline gelebildi. Meselenin en tohaf ciheti, İtalya'nın kırallık unvanını yine o zamana kadar hiç nazar-ı dikkati calbetmeyen, hattâ İtalyanlıkla hiçbir alâkası olamayacak kadar uzak olan Sardonya Adası sayesinde alabilmesidir [1]. Âdeta kendi kendini yoktan vareden Hollanda, vaziyetini *Orange* Hanedanı ile akdettiği bir izdivaça borçlu olmuştu. Ve bu aktın bozulması onu herân bir tehlikeye doğru sürükleyebilirdi.

Fakat acaba böyle bir kanunu kat'î olarak vazedebilir miyiz ? Şüphesiz ki hayır... Teşekkülleri itibarıyle mütevali ilâvelerle vücuda gelmiş konglomeraları andıran Amerika Birleşik Devletleri ile İsviçre, hiçbir hanedana malik olmamışlardır. Bu meselenin Fransa'yı alâkadar eden cephesini tetkik etmeyeceğim. Bunun için istikbali şimdiden keşfedebilmek kabiliyetini iktisap etmem icap eder.

Kısaca, bu Fransız Kırallığı'nın fevkalâde ve istisnaî bir şekilde millî olması neticesi olarak, inkırazından sonra da Fransız milletinin kendini düş-

---

[1] *Savoie* Hanedanı, unvanını Sardonya Adası'na medyûndur (1720).

mekten pekâlâ kurtarabildiğini söyleyebiliriz. Ayrıca XVIII inci asrın herşeyi baştan başa değiştirmiş olduğunu hiçbir zaman unutmamalıyız. İnsanlar, asırlarca süren mütemadi bir inişten sonra, tekrar İlkçağlar zihniyetine, kendi hukukunu muhafaza ve müdafaa fikirlerine bu asırda avdet ettiler. Yine bu asırdadır ki yurttaş ve vatan mefhumları hakikî mahiyetlerini iktisap etmiştir. Ve böylece tarihte şimdiye kadar hiç tecrübe etdilmemiş fevkalâde cüretkâr bir fiil tatbik sahasına konmuş oldu. Biz bunu aynen fiziyoloji âleminde, kalbi ve cümle-i asabiyesi çıkarılmış bir uzviyeti tekrar eski halde canlı olarak yaşatmak teşebbüsünde bulunmağa benzetebiliriz.

Binaenaleyh, bir milletin herhangi bir taçlı aileye dayanmaksızın mevcut olabileceğini, ve hattâ kıral hanedanının himmetiyle ortaya çıkmış milletlerin icabında onlardan ayrılabileceğini ve onsuz yapabileceğini kabûl etmemiz icap ediyor.

Sadece esaletin ve prenslerin hukukunu gözönünde tutmağa çalışan eski prensipler artık revaçta olamaz. Unutulmamalıdır ki, hanedan hukukundan başka bir de bariz bir millet hukuku mevcuttur.

Biz bu millî hukuku hangi kıstasa istinat ettirebiliriz ?

Bunu hangi bariz bir vasıfla ortaya koyabiliriz ? Yahut onu nasıl tefrik ve tayin edebiliriz ?

1 — Bu meseleye bazıları tereddütsüz: ırka bakarak, cevabını veriyorlar. Onlara göre prens izdivaçlarından, derebeylikten yahut siyasî kongrelerden mütevellit sun'î ve gayri tabiî taksimler ölüme mahkûmdur. Sabit kalan ve hiç kımıldamayan yegâne unsur, câmiayı teşkil eden kavimlerin ırkıdır. Ve bu keyfiyet inkâr edilmez bir meşruiyet, bir hukuk demektir.

Binaenaleyh bu nazariyeye göre, meselâ Cermen ailesi dağınık bir halde olan bütün rükünlerini, bunlar bir araya gelmek isterse bile, toplamak hakkına maliktir. Yâni herhangi bir memleket üzerinde cermenlerin hakkı, bu memleket ahalisinin kendi üzerlerinde tatbik edebilecekleri hukuktan daha pek kuvvetlidir. Böylece bu nazariyeciler ortaya hükümdarların İlâhî kırallık hukukuna benzer, esasî ve kablî bir hukuk koyuyor ve milliyet prensipi yerine etnografyayı ileri sürmekte en ufak bir tereddüt bile göstermiyorlar.

Bu, tatbik edildiği anda en yanlış neticeler verebilecek ve bütün Avrupa medeniyetini yokedecek fâhiş ve büyük bir yanlıştır. Milliyet prensipi nekadar meşru ve doğru ise, ırkların kablî ve esasî prensip olarak ortaya konması da yine o nisbette dar, ve hakikî terakkiye set çekecek bir tehlikeyi haizdir.

Pekâlâ biliyoruz ki, kabile ve İlkçağlar sitelerinde bu aile meselesi en esaslı bir mevkii işgâl ediyordu. Gerek kabile ve gerek site bir ailenin inkişafından başka birşey değildi. Atina ve İsparta'da bütün hemşehrîler aşağı yukarı birbiriyle akraba idiler. Benî-İsrail'de yine ayni şeye tesadüf ediyoruz. Bugünkü Arap kabileleri hâlâ bu vaziyettedir.

Benî-İsrail, Atina, İsparta'dan Roma İmparatorluğu'na doğru gidersek, vaziyetin büsbütün değiştiğini görürüz. İlk zamanlarda şiddet altında birleşip, daha sonraları menfaatleri iktizası olarak beraber yaşamağa mecbur olan bu şehirlerin birliği, birbirlerine tamamen yabancı bir memleket heyet-i müttehidesi, ırk fikrine karşı yıkılmaz bir dıvar şeklinde meydanda durmaktadır. Esas ûmdeleri ve fikirleri itibariyle kat'î ve umumî olan Hıristiyanlık da böyle bir muhit ve sahada daha müsmir bir şekilde, ayni istikamette çalışabilmişti. Böylece din, Roma'nın İmparatorluk fikir ve zihniyetiyle müvazi olarak yürümüş, ve asırlarca müddet ırkın mevcudiyeti hatıra bile gelmemiş, âdeta unutulmuştu.

İlk bakışta bıraktığı menfî tesire rağmen, barbar istilâsı da bu yolda atılmış adımların en ehemmiyetlilerinden birisini teşkil eder. Bu barbar kütlelerinin ırkla âdeta hiçbir alâkası yok gibiydi. Bunların teşekkülleri, tecezzileri hep müstevli kuvvetlerin arzularına, kaprislerine bağlıydı.

İstilâ kuvvetleri için, önlerinde baş eğen halk kütlesinin ırkı en son düşünülecek birşey mesabesinde bile değildi.

Roma'nın yapmış olduğu şeyi, *Charlemagne* da kendi anladığı, bildiği gibi tatbik etti. Birbiriyle hiçbir alâkası olmayan, birer kutup teşkil eden ırklardan müteşekkil bir İmparatorluk vücuda getirdi.

Verdun muahedesinin akîdeleri, lâkayıt ve mağrur kendi şimal ve cenup hudutlarını çizerken, sağda ve solda bulunan halk kütlesinin ırkı hakkında en ufak bir düşüncede bile bulunmamışlardı: daha sonraları bütün Ortaçağlar'da baştan başa vukuagelen hudut tecavüzleri ve hareketleri bilâistisna bütün ırkî saik ve temayüllerden mahrum kalmıştı. *Capet* Hanedanı'nın güttüğü siyasetin, Fransa namı altında bütün eski *Gaule* arazisini kendi elinde toplamağa muvaffak olması, hiç te bu memleketlerin kendi hemcinsleri ve ırkdaşları ile birleşmek arzularını izhar etmiş olmalarından ileri gelmemişti. Ne *Danphinée*, ne *Bresse*, ne *Provence* ve ne de *Franche Comté* artık müşterek bir menşe'e malîk olduklarını hatırlamıyorlardı. Milât'tan sonra ikinci asırdan itibaren *Gaule*'luk fikrî de tamamen ölmüş bulunuyordu. Ancak bugün yapılan ilmî tetebbü ve tetkiklerdir ki *Gaule*'ün manevî ve maddî şahsiyetinin vasıfları ortaya konulmağa çalışılıyor.

Binaenaleyh bugünkü milletlerin teşekkülünde ırkî mülâhazaların vesaiklerin hiçbir rolü olmamıştır. Fransa herşeyden evvel İtalyan, Cermen ve Kelttir.

Etnografyanın en büyük müşkilâta marûz akldığı yer, İtalya'dır. Bu kıt'a üzerinde *Gaule*'ler, *Etrüsk*'ler, *Pelasge*'ler, *Yunanlı*'lar birbirinden ayrılmayacak şekilde girift bir manzara arzediyor. Bunların arasında olan daha birçok ırkları zikre lüzum görmüyorum.

Britanya adaları heyet-i umumiye itibariyle nisbetlerinin tayinini imkân haricinde olan bir cermen ve kelt ırkı halitası mahiyetini haizdir.

Binaenaleyh hakikatte temiz bir ırk hiçbir yerde yoktur. Ve siyasetî etnografya tahlil ve mülâhazaları üzerine kurmak, yapılabilecek hataların en büyüğüdür. En asîl memleketler, İngiltere, Fransa, İtalya kanı en karışık olan memleketlerdir. Almanya'nın bu hususta bir istisna teşkil ettiğini düşünebilir miyiz ? Yâni Almanya tam bir cermen ülkesi midir ? Hayır.. Almanya'nın cenubu bir zamanlar *Gaule*'e merbuttu. Elbe nehrinden itibaren bilâistisna bütün şark Slâv'dır. Tamamen saf olduğunu iddia eden kısımlar, hakikaten bu mahiyeti haiz midir ? İşte bir mesele ki, bunu hallederken suitefehümlere düşmemek için bence vasi malûmata ve sarih fikirlere malik olmak icap eder. Irk kelimesini gerek lisaniyatçılar, gerek fiziyolojist - antropolojistler kendilerine göre büsbütün başka mânada kullandıkları için, bu sahada yapılan herhangi bir münakaşa sonsuz uzayabilir.

Irk, antropolojistlerde aynen hayvanlarda malik olduğu mânaya tekabül eder. Yâni hakikî bir kan rabıtası, bir akrabalık demektir. Halbuki lisan ve tarih üzerinde yaptığımız tetkikler hiçbir zaman bizi bu neticeye doğru götüremez. Brakisefal ve dolikosefal kelimelerinin ne lisaniyatta ve ne de tarihte yeri yoktur. Arî lisan disiplinini vücuda getiren insan cemiyetinde hem brakisefal ve hem de dolikosefallar mevcuttu. Samî müessese ve lisanlarını vücuda getiren iptidaî cemiyet de ayni mahiyeti haizdi. Binaenaleyh insanın hayvanî menşelerinin lisan, medeniyet ve kültür müesseselerinden daha pek evvel mevcut olduğunu serbestçe söyleyebiliriz.

İlk Samî, Arî veya Turanî kütleler hiçbir fiziyolojik mukarenet ve müşabehete malik değildiler. Bunlar, tarihin herhangi bir devrinde -meselâ bundan onbeş bin, yirmi bin sene evvel- mevcut olan bir nevi tarihî vâkıadan ibaret iken, insanın hayvanî menşei karanlıklara gömülen bir ebediyetin içinde kaybolmaktadır. Vakıa tarihî ve lisanî ilimlerde cermen ırkı ismi altında zikredilen câmia, insan nevinin içinde muayyen vasıfları haiz bir ailedir. Fakat hakikaten antropolojik mânada bir aile mevcut olabilir mi ? Bittabiî hayır... Cermenler'in bariz bir şekilde kendilerini göstermeleri, ancak Milât'tan pek âz evvel vukua gelmektedir.

Herhalde cermenler bu sırada birdenbire topraktan bitmediler. Bundan evvel büyük *Scythe* camiasının içinde Slâvlar'la bir halita teşkil eden bu ırk, kendi şahsiyetine ve evsafına malik değildi. Bir İngiliz bugün bütün dünyanın içinde bir tip olarak gösterilebilir. Halbuki, hiç te yerinde olmayarak kendisine Anglo - Sakson [2] ismi verilen bu insan tipi, ne Sezar zamanında yaşamış olan *Breton*, ne *Hengist*'in Anglo - Sakson'u, ne *Kunt*'un Danimarkalısı, ve ne de *Guillaune le Conquérant*'un *Normand*'ıdır. Ve nitekim bir

[2] Cermen unsurunun, Alsace ve Metz'e malik olduğu zaman Fransa'daki adetlerine nisbeten birleşik krallıklardaki adedi daha fazla değildi. Cermen lisanı Britanya Adaları'nda hâkimiyeti - ni temin etmesini, Gauleler'de olduğu gibi, burada da Lâtin lisanının seltik lisanlarını izale edememesine medyûndur.

Fransız da bugün ne golvalı, ne bourgende ve ne franc'tır. O sadece Fransız kıralının muhtelif unsurları toplayarak kaynattığı kazanda tekevvün eden ayrı bir şahsiyettir. *Yersey* veya *Guernesey*'linin menşe' itibarıyle kendi komşusu sahillerde sâkin *Normand*'lardan hiçbir farkı yoktur.

XI inci asırda en keskin olduğunu iddia eden ve göz bile, boğazın iki yanında bulunan insanlar arasında en ufak bir farkı bile göremezdi. Ehemmiyetsiz ufak tefek vak'alar, *Philippe Auguste*'ün bu adaları, Normandiyanın diğer taraflarıyle beraber almamasına sebep oldu. 700 senedenberi birbirinden ayrı yaşayan bu ada sâkinleri birbirlerine yalnız yabancı olmakla kalmadılar, belki de bütün müşterek ve mütekabil hasletlerini ve mümeyyiz vasıflarını kaybettiler.

Binaenaleyh biz tarihçilerin bildiği ve anladığı ırk, değişen, teşekkül ve tecezzi eden bir vâkı'adır. İnsaniyet tarihi ile meşgûl olan tarihçi için ise ırkın tetkiki esas noktayı teşkil eder. Fakat bunun siyasette hiçbir tatbiki mevzu-ıbahis olamaz. Avrupa haritasının herân şekil ve mahiyet değiştirmesine sebep olan insiyakî şuur, hiçbir zaman ırkî cihet ve noktaları gözönünde bulundurmamıştır. Ve yine Avrupa'nın ilk ırklarının kanı kat'iyen saf olmamıştır.

Binaenaleyh başlangıçta ehemmiyeti haiz olan ırk vakıası, gittikçe ehemmiyetini kaybetmiş olur.

Esasen insan tarihinin hayvanatla hiçbir alâkası yoktur. Beşerî tarihinde, kemirici ve yırtıcı hayvanlarda olduğu gibi, ırk en büyük yeri tutmaz. Hiç kimsenin önüne gelen adamın kafa tasını yoklayıp, yakasından tutarak : " Senin damarlarında bizim kanımız var, sen bizimsin ! „ demeğe hakkı yoktur.

Antropolojik vasıf ve mahiyetlerden başka, herkeste ayni olan muhakeme, adalet, hakikat, güzellik gibi vakıalarda mevcuttur.

Esasen bu ırkcı siyaset, hiç te metin kaidelere dayanmamaktadır. Meselâ bugün herhangi bir meseleye karşılık olmak üzere kullanılırken, yarın ilk ayni meselenin karşısında onu dikilmiş olarak görmekle hayrete düşmemeliyiz.

Acaba etnografya bayrağını bukadar yükseklere kadar çıkaran Almanya, bir gün gelip de Slâvlar'ın Saksonya ve *Lusace* köylerinin isimlerini; *Wiltzes* ve *Aborités*'lerin izlerini araştırmaya, ve *Othon*'ların kendi ecdatlarına karşı yapmış olduğu kıtâl ve esircilik hareketlerine karşı hesap sormaya kalkıştığını görmeyeceğine emin midir ? Öyle zannediyoruz ki her iki taraf için yapılacak birşey vardır : Unutmak.

Ben etnoğrafyayı pek severim. Bu belki de alâkayı en çok celbeden fenlerden biridir. Fakat onu her zaman serbest görmeyi arzu ettiğim için, başta olarak siyasete tatbik edilmemesini doğru buluyorum.

Bütün tetkiklerde olduğu gibi, usûller etnografyada da değişir. Esasen bu terakkinin esas şartını teşkil eder.

Bu vaziyette milletlerin de sistemlerle beraber değişebileceğini mi kabul edeceğiz ? Bu suretle eğer bu hakikat olsaydı, bütün devletlerin hudutlarını ilmin tahavvülâtına göre değiştirmeleri icap ederdi. Ve yine vatandaşlık da biraz paradoksâl olan bir makalenin gidişine tâbi olurdu. Meselâ birgün, vatandaş : " Siz yanılıyorsunuz, kendinizi kelt zannederek şu veya bu gaye uğrunda boş yere kanınızı döküyorsunuz. Halbuki siz cermensiniz ! „ sözlerine muhatap olur ve on sene sonra da kendisinin slâv olduğunu öğrenirdi.

İlmin hakikî yolundan dışarı çıkmaması için, bukadar menfaatın mevzu-ıbahis olduğu bu meselelerde etnografyanın fikrini sormamak daha pek iyi bir hareket olur. Emin olunuz ki, etnografya, diplomatik hareketlere birer esas ve unsur temin etmeğe kaldığı anda, muhakkak tarafgirliğe kaçacak ve kendi üzerine herkesin nefretini celbedecektir. Onun için bundan daha evvel yapılacak pek hayırlı şeyler vardır. Binaenaleyh biz kendisinden sadece hakikati istemekle iktifa edelim.

2 — Irk için söylediğimiz şeyleri lisan için de tekrar edebiliriz. Lisan sadece birleşmeyi kolaylaştırır. Fakat hiçbir zaman kavimleri ittihada icbar etmez. Birleşik Amerika Devletleri ile İngiltere, Lâtin Amerika ile İspanya ayni lisanı konuştukları halde bir millet teşkil edemiyorlar.

Bunun aksine olarak, muhtelif ırklarının rizasiyle ortaya mükemmel bir şekilde çıkan İsviçre üç veya dört lisana maliktir. İnsanda lisanın fevkına çıkan bir kabiliyet var : İrade... Lisanî ihtilâflarına rağmen İsviçrenin birleşmek arzusu, cebrî bir surette elde edilen lisanı ayniyetlerden daha pek ehemmiyetli bir vakıadır.

Fransa için en iftihara değer muvaffakıyet, lisanı vahdet temin etmek için hiçbir zaman gayr-i tabiî ve sun'î usûllere müracaat etmek ihtiyacında kalmamış olmasıdır.

Muhtelif lisanlar konuşmakla beraber, ayni hislere ve ayni düşüncelere malik olmak, yahut ayni şeyleri sevmek niçin kabil olmasın ?

Biraz evvel beynelmilel siyaseti Etnografya'ya istinat ettirmenin mahzurlarını söylüyorduk. Mukayeseli lisaniyata dayanan bir siyaset de hemen hemen ayni fena neticeleri verir. Bu şayan-ı dikkat tetkiklere, münakaşalarının lâyık oldukları serbestî ve hürriyeti bırakalım; onları, rahat ve huzurlarını bozacak birşeyle karşılaştırmayalım.

Siyaset sahasında lisanlara verilen ehemmiyetin yegâne sebebi, lisanın ırktan ayrılmaz bir unsuru olarak telâkki edilmesidir. Halbuki bu büyük bir yanlıştır. Şimdi içinde almancadan başka bir lisan konuşulmayan Prusya, bundan bir iki asır evvel Slâv lisanlarını kollanıyordu; Gal memleketleri bugün ingilizce konuşur. İspanya ile *Gaule* hâlâ *Albe la Longue*'un iptidaî lisanını konuşmaktadır. Bu misalleri nâmütenahî getirebiliriz.

Hattâ esas ve menşelerde bile, dil birliği ırk birliğini icap ettirmiyordu. Sâmîler ve Arîler'e menş' vazifesini görmüş olan tipleri ele alalım; bunların arasında kendi efindilerinin lisanını kullanan esirler vardı; halbuki bu zamanlarda esir ekseriya efendisinden ayrı bir ırka mensuptu.

Tekrar edelim: Bu Sâmî, Hindu - Avrupaî namları altında mukayeseli lisaniyatla ortaya konulan dil taksimleri, Antropolojinin taksimleri ile hiçbir nokta-i nazardan mutabakat göstermemektedir. Diller herşeyden evvel içinde konuşuldukları câmiaların nesilleri ve kanunları hakkında pek ehemmiyetsiz şeyler gösterebilen birer tarihî teşekküldür. Ve lisanların yapamayacağı birşey varsa, o da bir insanın hayat ve memat için bir aile ile birleşmek istediği zaman onun hürriyetini tahdit edebilmektir.

Irk meselesinde varit olduğu gibi, sırf lisanı sıklet merkezi olarak telâkki etmek çok tehlikeli ve mahzurludur. Biraz mübalegalı bir lisaniyatçılık, insanı millî hissini veren muayyen ve dar çerçeveli bir kültür içinde kapatmağa, her türlü genişleme istidatlarını tahdide doğru sürükleyebilir. Bu âdeta, ehemmiyetten âri bir milliyetpervelik ve vatanperverliğe mukabil, büyük insaniyet dünyasının feyzinden vaz geçmeği tercih etmek gibidir. Bu, hem fikriyat ve hem de medeniyet için hatıra gelecek en büyük felâketlerden biridir.

İnsanın, şu veya bu lisanı konuşmadan, şu veya bu ırka mensup olmadan, şu veya bu kültürü takip etmeden evvel, düşünebilen manevî bir varlık olduğunu asla unutmamalıyız. Fransız, Alman veya İtalyan kültüründen evvel, insanî kültür mevcuttur. Renesans'ın büyük adamları gözümüzün önündedir. Bunlar ne İtalyan, ne Fransız ve ne de Almandılar. Bunlar, Ortaçağlar'la fikrî mukarenet ve münasebetlerin beşer zekâsının muhtaç olduğu hakikî terbiyenin sırrını öğretmişler, ve bunu tatbik etmek için hayatlarını vakfetmişlerdi. Acaba fena mı yaptılar ?

3 — Din de muasır milletlerin teşekkülünde sağlam bir esas teşkil edemez. İlk zamanlarda, bir cemiyette en büyük mevkii din işgâl ediyordu. Ve içtimaî grup da yine ailenin dağılmasından, tevessüünden ortaya çıkıyordu. Dinî âdetler, ibadetler ayni zamanda ailenin örf ve ibadetleri idi. Atina'nın dini, onu tesis eden esâtirî ilâhlarının kanunları, âdetleri ve kendileri idi. Burada hiçbir *Dogmatique* ilâhîyata tesadüf edemiyoruz. Bu, kelimenin tam mânasıyle bir devlet dini idi. Herhangi bir ibadet şekline itiraz edenlerden artık Atina hemşehrisi unvanı nez'ediliyordu. Böylece bu din esas itibariyle Akropol'un teşehhüs eden manevî varlığına ibadetten başka birşey değildi. *Aglaure*'un mihrabi üzerine yemin etmek, vatan için hayatını feda etmeği vazife olarak telâkki etmek demekti. Bu din bizdeki askerî kur'a keşidesine, yahut bayrağı mukaddes telâkki etmeğe tekabül etmekte idi. Atinalı için bu

tarzda bir ibadete iştirâk etmemek, bugünkü mecburî askerî hizmeti kabul etmemek, daha doğrusu Atinalı olmaktan vaz geçmek demekti.

Ayrıca Atinalı olmayan için bu ibadetin hiçbir mânası yoktu. Bu yüzden hiçbir ecnebi bu dinî merasime iştirâke icbar edilmezdi. Nitekim Atina esirlerinin bu ibadetlerle hiçbir alâkası yoktu.

Bazı küçük Ortaçağlar cümhuriyetlerinde de ayni şeyin vâki' olduğunu görüyoruz. *Saint-Marc* üzerine yemin etmeyen bir kimse iyi bir Venedikli olamıyor, *Saint - André*'yi cennetteki bütün azizlerin üstünde tutmayan, *Amalfililer*'in ailesine kabûl edilmiyordu.

Bu küçük cemiyet şekillerinde dinî tazyik, işkence gayet meşru' telâkki ediliyordu. Hattâ, bir çocuğun babasına yılbaşı bayramını tebrik etmesinin vereceği neticeler kadar ehemmiyetsiz vâkı'alar bile, bu eziyetlere sebebiyet verebiliyordu.

İsparta ve Atina için mevzu-ıbahis olan bu keyfiyete İskender istilâsiyle ortaya çıkan memleketlerde ve bilhassa Roma İmparatorluğu'nda artık tesadüf edilmez olmuştur. *Antiochus Epiphane*'in *Olympe Jupiter*'ine şarkın avdetini temin, ve Roma İmparatorluğu'nun yalancı ve mânasız bir devlet dinini ayakta durdurmak için yapmış oldukları işkence ve tazyikler bir hata, bir cinayet, bir saçma olmaktan ileri gidememiştir. Herkes bildiği gibi, istediği şeye iman eder ve tapınır. Artık devlet dini ortadan kalkmıştır. Herkes pekâlâ katolik protestan, musevî yahut dinsiz olmak şartıyle Fransız, İngiliz veya Alman olabilir. Din artık yalnız şahsiyeti alâkadar eden ve vicdana bağlı birşey olmuştur. Bugün kimse milletleri protestan veya katolik diye ayırmıyor. Bundan elli sene evvel Belçika'nın teşekkülünde en büyük rolü oynayan din, bugün ehemmiyet ve kıymetini ancak şahsî vicdanlarda muhafaza edebilmektedir. Bununla beraber dinin, artık kavimlerin millî hudutlarını çizen âmiller arasında en ufak bir yeri bile yoktur.

4 — Menfaat iştirâki bittabiî insanları birbirine bağlayan unsurlardan en mühimmidir. Fakat menfaatler hakikaten bir milleti ortaya çıkarmağa kâfi gelebilir mi ? Hiç ümit etmiyorum. Menfaatlerin iştirâki ancak ticarî muahedelere yol açabilir. Milliyet vâkıasının bir de hissî tarafı vardır; o, yalnızca bir vücut değil, ayni zamanda bir ruhtur da . . . Binaenaleyh bir *Zollverein*, bir vatan demek değildir.

5 — Tabiî hudutlar, coğrafya sahasında milletlerin taksimi için büyük bir âmil rolünü oynar. Coğrafya, tarihin belli başlı âmillerinden biridir. Dereler, ırkları bir yerden bir yere götürürken, dağlar onları daha ziyade durmak mecburiyetinde bırakmıştır. Böylece birincileri tarihî hareketleri kolaylaştırır ve hattâ temin ederken, ötekileri bunun önüne geçmiş bulundular. Fakat bazılarının zannettiği gibi, milletlerin hudutlarının, haritadaki müdevver yerlerin yüksek dağları dereler gibi kendilerine *a priori* bir tahdit kabiliyeti izafe edilen ârıza ve arz sahalardan ibaret olması kabil midir?

Bu bence kanaatların, mezheblerin en fenası, en sakimidir. Bu nokta-i nazara göre, her cebrî hareket meşru' telâkki edilebilir.

Hem, evvelâ, bu yalancı tabiî hudutları tayin eden dağlar mı, yoksa dereler midir ? Dağların daima ayırıcı bir mahiyeti haiz olduğu inkâr edilemez... Fakat dereler daha ziyade birleştirici bir vasıf arzeder. Sonra, acaba bütün dağlar birer birer milletleri ayırabilir mi ? Bunlardan hangileri filân devleti falân devletten ayıracak, hangileri ayırmayacaktır ?

Tornea'dan *Biarritz*'e kadar, bütün nehirlerin mansabında bir tahdit kabiliyeti mevcuttur. Esas umde olan beşerî iradeye karşı, *Seine, Lorie, Meuse, Elbe, Oder*'in, tıpkı *Rhin* nehri için vaki olduğu gibi, tabiî bir hudut teşkil etmeleri tamamen tarihin arzusuna bağlı bir şeydi. Bazı askerî âmillerden bahsedildiğini de gördük. Hiçbir şey kat'î bir şekilde ve esas olarak ortaya konamaz. Vaziyetin icabı olarak bazı âmillere bir üstünlük hakkı bahşedilebilir. Fakat bu imtiyazları mübalegalı bir şekilde ileri sürmek hatadır. Aksi takdirde herkes kendine askerî imtiyazlar talep edebilir ve bunun neticesi de gayet tabiî olarak mütemadî harpları istilzam ettirebilir.

Binaenaleyh, milleti yapan ırk olmadığı kadar, toprak da değildir. Toprak sadece bir mücadele ve iş zemini, *Substratum* vazifesini görür. Bunun ruhu, manevî varlığı, herşeyden evvel insandır.

Halk denilen mukaddes şeyin teşekkülünde en mühim yeri tutan yine insandır. Hiçbir maddî uzuv tasavvur edilmez ki, bunun yerine geçebilsin... Bir millet, tarihin mûdil vâk'a ve hâdiselerinden doğan hissî bir varlık, toprağın teşekkülâtıyle tayin edilemeyen bir manevî aile ocağıdır.

Binaenaleyh, şimdiye kadar ırk, lisan, menfaat, dinî bağlar, coğrafya, askerî âmiller ve ihtiyaçlar gibi unsurların milleti teşkil edemeyeceğini gördük.

Acaba eksik kalan nedir ? Şimdiye kadar söylediğim şeylerden sonra artık dikkatinizi daha ziyade issraf etmeyeceğim.

III

Millet, bir ruh, bir manevî varlıktır. Hadd-i zatinde birbirinin ayni olan iki şey, bu ruhun, manevî varlığın teşekkülüne sebep oluyor. Bunlardan birincisi mazide, ikincisi de hâldedir. Çok zengin hatıralar bunlardan birincisi, beraber yaşamak, ve taksim kabûl etmez olan bu hatıraları el'an devam ettirmek arzuları da ikincisini teşkil eder. İnsan hüdâî nabit olarak, birdenbire yetişmez. Aynen millet de eski ve uzun fedakârlık, gayret ve sadakatın yoğrulmuş bir mahsûlüdür. En meşru ibadet, ecdada karşı hissedilen tazim hissidir; biz bugünkü mevcudiyet ve vaziyetimizi onlara borçluyuz.

Kahramanca hareketlerle dolu bir mazi, büyük adamlar, şeref (hakikisinden bahsediyorum), işte milliyet fikri bu içtimaî vâkıalar üzerine isti-

nat eder. Hakikî bir kavmin bir insan câmiası teşkil etmesi için de herşeyden evvel, müşterek şeref ve muvaffakıyetlere malik olması, ve bunların ebediyen ve mütemadiyen yenilerini yaratmak arzularının mevcut olması icap eder. Böylece insanlar nekadar sıkıntı ve ıztırap çeker, nekadar fedakârlıklara katlanırsa, o kadar birbirini sever ve birbirine yaklaşır. Kendi eliyle yaptığı ve vediâ olarak kendisinden sonra gelenlere bıraktığı evi sevmeyen tasavvur edilebilir mi ?

İsparta'nın : " Biz sizin olduğunuzdan başka birşey değiliz ve sizin olduğunuzu olacağız „ şarkısı her milletin millî marşının basit bir hülâsasıdır. Askerî fikirlere muvafık hudutların, müşterek gümrüklerin yapamadığı şey, mazideki müşterek muvaffakıyet ve tahassürler, istikbâlde hakikat olarak görmek arzulariyle yapılan projeler, ümitler ve gayeler yapar; ve biz ırkî, lisanî ihtilâflarına rağmen bir birlik teşkil eden milleti ancak bu suretle anlayabiliriz. Biraz evvel ıztırap çekmekten bahsetmiştim. Evet, müşterek acılar, müşterek saadetlerden daha sağlam bağlardır. Millî hatıraların arasında muvaffakıyetlere ve galibiyetlere nisbeten felâketlerin tuttuğu yer pek daha geniş, pek daha derindir. Çünkü eski dertler insanlara vazifeler yükler, cümuî bir hareket mecburiyetini vaz'eder.

Binaenaleyh, millet, eskiden yapılmış yahut istikbâlde yapılacak olan fedakârlık hislerinden mütevellit bir manevî iştirâkten başka birşey değildir. Millet maziye dayanmakla beraber, hâlde de açık olarak müşterek hayatı idame ettirmek arzularıyle kendisini gösterir.

Tıpkı şahsın mevcudiyeti hayatın hakikat olduğuna bir bürhan, bir delil teşkil ettiği gibi, hergünün -bu teşbihimi avfediniz- *Plebiscite* (rey-i âm) ı da milletin mevcudiyetini tebarüz ettirir.

Evet, biliyorum. Bu, dinî haktan daha az metafizik, yalancı tarihî hukuktan da daha az sulp bir mefhumdur. Size anlattığım fikirler sahasında, bir milletin, bir kıral için de mevzu-ıbahis olamadığı gibi, bir eyalete : " Sen benimsin, seni alıyorum ! „ demeğe hakkı yoktur. Bizce bir eyalet, herşeyden evvel orada oturanlardır. Bu meselede reyi sorulacak kimse varsa, o da bu ahaliden başka kimse değildir. Millet kendi arzu ve iradesine rağmen bir yeri ilhak etmekle hiçbir zaman bir menfaat temin edemez. Hülâsa itibariyle en mantıkî ve meşru' kıstas, yalnız ve yalnız milletin iradesidir.

Biz siyasiyattan, metafizik ve dinî mücerredatı attık : Bundan sonra insanla onun arzu ve ihtiyaçlarından başka birşey kalıyor mu ? Evet, biliyorum, bana ne yaptığını anlamaktan âciz iradelerin milletleri zayıf ve tecezziyeye doğru sürüklediğini söyleyeceksiniz. Böyle bir meselede hiçbir prensibe mübalegalı bir surette uymak iyi birşey değildir. Bu tarzdaki hakikatler ancak umumî bir şekilde vüs'at ve şümulleriyle tatbik edilebilir.

İnsan iradeleri değişebilir. Fakat acaba değişmeyen şey görülmüş müdür ? Binaenaleyh milletler de ebedî değildir. Onların da, bir mebde'e malik oldukları kadar birgün gelip de nihayete ererek yerlerini Avrupa konfederasyonuna bırakmaları pekâlâ tahmin edilebilir. Fakat yaşadığımız asrın kanunu bu değildir. Bugünkü halde milletlerin mevcudiyeti muvafık, hattâ lâzımdır bile . . . Mevcudiyetleri, dünya bir reis ve bir tek kanun tarafından idare edildiği anda ortadan kalkacak olan, hürriyeti temin etmektedir.

Ekseriyetle birbirlerine muhalif bir manzara gösteren kabiliyetleri ile milletler, umumî medeniyet sahasında kendi paylarına düşen vazifeyi yapmaktadır. Hepsi de erişebileceğimiz yegâne ülkü olan beşeriyetin birlik ve nizamı için ellerinden geleni geri bırakmamaktadır. Eğer yalnız başına olsaydılar, gayetle zayıf kalırlardı. Kendi kendime milletler için bir haslet telâkki edilen yalancı şeref ve ihtiraslar, kıskançlıklar, hodbinlikler, kavgacılık, muharebe arzuları gibi huyları olan bir adamın belki de en tahammül edilmez bir şahıs olabileceğini düşünüyorum . . . Fakat bütün bu ikinci derecede kalan unsur, heyet-i umumiye içinde kaybolmaktadır. Zavallı beşeriyet ! Şimdiye kadar neler çektin ! Kimbilir seni daha neler bekliyor ? Hakîm ve mu'tedil bir maneviyat, yürüyeceğin yol üzerinde önüne çıkaracağı tehlikelerden seni muhafaza ederse, sana ne mutlû !

Sözlerimi hülâsa ediyorum : İnsan, ne ırkının, ne lisanının, ne dininin, ne nehir yataklarının ve ne de dağ silsilelerinin esiri değildir. Sağlam mantıklı, sıcak ve ateşli kalpli bir büyük insan topluluğu, ortaya millet isminde manevî bir şuur çıkarıyor. Bu manevî şuur, ferdin heyet-i umumiye menfaatine bütün arzu ve ihtiyaçlarından vaz geçtiği müddetçe, meşru ve yaşamak hakkına malik oluyor.

Hudutları hakkında ufak bir şüphe varit olduğu anda, en iyi çare bu sahalarda oturan ahalinin fikrini sormaktır. Öyle zannediyorum ki, bu meselede fikir söylemek hakkına onlar da maliktir. Eminim, benim bu şimdi söylediğim şey, sözleri ve hareketleriyle balâlarda uçan ve yüksek prensipleriyle müsellâh, bizim âmiyane düşüncelerimize bir tezyifkâr nazar bile atfetmeyen siyasiyatcıların yüzünde hafif bir tebessüm uyandıracak, ve bu baylar :

— " Halkın reyini sormak mı ? Yok canım ! Bu ne safiyet ! Görüyorsunuz ya, işte Fransızların diploması ile harbın yerini tutmak üzere serdettikleri zayıf, basit, çocukca fikirlerden bir tanesi ! „ diyeceklerdir.

Bekleyelim; baylar, şimdilik göklerde uçanlar saltanatının nihayetini bekleyerek, sabırla kuvvetlilerin tezyifine tahammül edelim.

Kimbilir, belki de neticesiz tecrübelerden sonra yine bizim mahviyetkâr ve basit ihtibarî hâl tarzımıza avdet zarureti kendisini gösterecektir. Unutulmamalıdır ki, istikbâlde haklı olduğunu gösterebilmek için en iyi çare, ekseriya müptezel olmağa tahammül etmekten başka birşey değildir.

Fransızcadan çeviren : **PEYAMİ ERMAN**

YAYLALAR

Çobanlar dolaşır eteklerinde,
Bir başka koku var çiçeklerinde,
Yiğitlik okunur dileklerinde,

Gönlümü kendine çeken yaylalar,
İçinde keklikler seken yaylalar.

Cenneti andırır Türk'ün yaylası,
Yaylada pınarın bir dolu tası
Yorgunluk giderir, dağıtır yası,

Yaylalar, yaylalar karlı yaylalar,
Sünbüllü, çiğdemli, yarlı yaylalar.

Yaylanın havası kalbe hız verir,
Tanyeli çamlarda süzülüp erir,
Yaylalar yolcuyu yoldan çevirir,

Yazları, kışları yaman yaylalar,
Al beni koynuna aman yaylalar.

Gün batar, ay doğar sürüler iner,
Güzellik, renk koku her yere siner,
Yaylada gözyaşı acılar diner,

Her gönle bir sevinç katan yaylalar,
Ezelden bizlere vatan yaylalar..

HİKMET TURHAN DAĞLIOĞLU

TÜRK PLASTİK SAN'AT

HAYATINA TOPLU BİR BAKIŞ

REFİK EPİKMAN

İleri bir millet, kültürü, zümre inhisarından çıkarıp kütleye teşmil eden kuvvetli bir teşkilâta sahip, canlı bir cemiyet örneğidir; böyle bir cemiyette çeşitli faaliyetlerin yanında mühim bir mevki işgâl eden güzel san'atlar, halk tarafından anlaşılıp sevildiği ve alâka ile karşılandığı cihetle bu san'atlar süs mahiyetinden çıkıp vücudun gıdası kadar mühim dimağî bir ihtiyaç halini almıştır. San'at tarihini tetkikle de anlaşılır ki, güzel san'atların en parlak devirleri, ekonomik hareketlerin inkişafına takaddüm eden intibâh devirleri ve bu san'atların halk tarafından sevildiği zamanlara tesadüf etmiştir.

Bizde de, cümhuriyetten evvelki devirlerin güzel san'atlar faâliyetini gözden geçirecek olursak, o devrin sosyal ve ekonomik hayatı gibi, güzel san'atların muhtelif şûbelerinde de ayni hareketsizlik ve endişesizlik göze çarpar. Birçok ecnebi ustalarının hiçbir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın san'atın her şûbesine el atıp halkın sâf zevkıyle oynadıklarını, soysuz bir san'atın zevkimiz ve ruhumuz üzerindeki fena tesirlerini görürüz. Gerçi kendini bu boğucu hava içinden kurtarabilen müstesna şahsiyetler yok değildi. Türkiye'de yarım asırlık güzel san'atların mazisini tetkik ve tahlil ederken bu muhiti hazırlayanların, o devrin büyük tazyılarına göğüs geren büyük birer idealist olduklarını anlarız. Bunların başında ilk Sanayi-i Nefîse Mektebini ve eski eserler müzesini kuran ressam H a m d i (Bey) gelir.

Eski eserler müzesi karşısında bugün eski şark eserlerine ayrılmış olan bina 1883 te " Mekteb-i Sanayi-'i Nefise „ ye tahsis edilmek üzere inşa edilmişti. 1884 ten 1917 ye kadar olan devrede gerek resmî makamlar ve gerekse muhit; bu müesseseye lâzımgelen ehemmiyeti vermemiş, bu şerait içinde küçük fakat ümit veren bu müessese o zamana göre yine memlekette resim ve heykel zevkinin yayılmasına ve zamanın ihtiyaçlarını karşılayacak mimarlar yetiştirmesine çalışmıştır. 1917 de maarife bağlanan " Sanayi-'i Nefise Mekteb-i Âlisi „ eski binasını bırakarak Cağaloğlu'nda şimdi kız orta mektebi olan binaya nakletti. Bu devrede balıkçı kahvelerinde açılan sergiler, sona ermiş tabloların dükkân camekânlarında teşhir edildiği görülür. Bu tarihlerde Sanayi-'i Nefise Mektebi'nin Avrupa'ya ilk tahsile gönderdiği talebeler memlekete dönmüş, bunların muhitte uyandırdığı san'at hareketi ve bu hareketin merkez-i sıkleti olan "Galatasaray Resim Sergisi„ zengin ve

snop bir zümrenin moda haline koyduğu bir nev'i ziyaretgâh olmuştu. Bu hayırlı bir başlangıçtı. Bu sergi kendi içine kıvrılmış, hariçle alâkası olmayan küçük bir muhitin, his, zevk ve arzularına ancak cevap verebiliyor, fakat bir kütleyi, halkı kendine çekecek bir kudret ve mahiyette değildi. Ressam o muhitin tesiri altında idi. Bu devri takip eden Mondros mütarekesi senelerinde büyük bir san'at faâliyetinin göze çarptığını görmüyoruz. Bu hâl 1921 senesine kadar devam etti, bu müddet zarfında mektep Cağaloğlu'ndaki şimdiki kız orta mektebini terketmek mecburiyetinde kalarak tam beş sene yersiz, yurtsuz tedrisata elverişsiz kiralık evlerde sadece mevcudiyetini muhafaza etmek, tahsisat ve kadrosunun noksanlığı dolayısiyle de tam bir çalışma imkânını bulamamakta idi. Hattâ resim san'atının öğretilmesi için elzem olan canlı modelden bile mahrumdu.

Yukarıda hülâsaten kaydedilen san'at hayatımız cümhuriyet devrine böylece intikal etmiştir. Büyük Türk inkılâbının baş döndürücü değişiklikleri, hamleleri, yeni hayat şartları, Türk san'at ve san'atkârlarında yarattığı ruh ve düşünüş farkları, eskiden bir iki büyük şehrimize inhisar eden sergilerin bugün memleketin her tarafında çoğalmasıyle ve bu san'atlar halk tarafından sevilip alâka görmesiyle Türk san'atı hayatında yeni bir rönesans müjdesini vermektedir. Bu devir güzel san'atlar tarihinde mühim yenilikler doğurmuştur. Onbeş senelik bir fasıladan sonra yeniden güzel san'atlar tahsili için Avrupa'ya genç istidatların gönderilmesi bu devirde başlar. Bir taraftan san'at kabiliyetlerimizin inkişafı düşünülürken diğer taraftan da devlet bu mühim san'at müessesemizle yakından alâkadar olmaya başlamış ve onu göçebe hayatından kurtararak İstanbul'da Fındıklı'daki eski meb'usan meclisi dairesini Güzel San'atlar Mektebi haline koymuştu, ve .' Sanayi-'i Nefise Mekteb-i Âlisi ", " Güzel San'atlar Akademisi „ namı altında 1927 tarihinde muhtelif şûbelerin sınıf ve atölyeleriyle, kütüphane ve konferans salonlarıyle modern bir şekle ifrağ edildi.

Bu müessese esaslı bir ıslâhata uğrarken, cümhuriyetin ilk Avrupa'ya tahsile gönderdiği san'at kafilesini ikinci ve üçüncüler takip etti. Bugünkü memleket san'at hayatında mühim yenilikler ve muhtelif san'at temayüllerini memleketin muhtelif şehirlerinde sergileriyle anlatan ve şuurlu çalışmayı memlekete sokan bu genç zümre, cümhuriyet hükûmetinin üzerinde titizce durduğu bir varlıktır. Bu san'atkârların göze çarpan karakterist tarafını, artistik araştırmalara vermiş oldukları ehemmiyette aramak daha münasip olur. Duygularında samimî, ideâl için kendilerini vermiş, olan bu san'atkârların, bugün memleket içi ve dışında açtıkları sergiler ve bu sergilerde teşhir ettikleri resim ve heykeller, san'at hamlemizin güzel bir istikamette ilerlediğini delillerle bize anlatmaktadır. Türk san'at hayatında yeni bir devri tebşir eden bu hareketlerin yanında, ve genç neslin şimdiye

kadar tetkike imkân bulamadığı san'at tarihimiz de 1937 de ATATÜRK'ün emriyle açılan " Resim ve Heykel Müzesi „ ile meydana çıkarılmıştır.

Müzedeki eserler başlıca üç devreye ayrılır :

1 — Primitifler,
2 — Orta devre,
3 — Modern devre

1 — Primitifler

XIX uncu asrın başlangıcına tesadüf eder. İlk Avrupaî resmi memleketimize getiren san'atkârlar devridir.

Primitiflerin işgâl ettiği sahalardaki eserlerin bir kısmı imzalı ve bir kısmı da imzasız olarak teşhir edilmektedir. San'atkârları hakkında hemen hemen hiç malûmatımız olmayan tablolar mevcuttur.

Bu eserler iptidaî olmakla beraber büyük bir tabiat sevgisi ve renk hassasiyeti taşımaktadır. Bunlar meyanında Ahmet Bedri, Salih Molla Aşkî ve Mustafa'nın sâf ve temiz eserleri göze çarpıyor. Ayni salonda garp tekniği ile çalışan ressamlarımızın başında gelen Şeker Ahmet Paşa'nın (1841-1907) " Karaca „ tablosu şayan-ı dikkattir. Türk resim üstadlarından Zekâi Paşa (1860 - 1919) manzaraları ve Osman Hamdi Bey " Silâh taciri „ tablosıyle temayüz etmektedir. Ayni salonda Hoca Ali Rıza, Süleyman, Seyit ve Ahmet Ziya Beyler'in renk olgunluğunu taşıyan mütevazı' eserleri büyük bir kıymet taşımaktadırlar.

2 — Orta Devre

1870 den XIX uncu asrın sonuna kadar olan devrede doğmuş ve çalışmış olan san'atkârlar devridir.

Bu devir, halkın istifadesine açılan resim sergilerini herkes tarafından gezilebilmek imkânını veren bir zamana tesadüf eder. Ortazaman'a kadar mahdut yerlerde asılı duran tabloları görmek yine mahdut şahıslara inhisar ederdi. O devirde Avrupa'dan yeni avdet eden ressamların kurdukları birlik " Türk Ressamlar Cemiyeti „ ve bu birliğin başlıca faâliyet merkezi olan " Galatasaray Resim Sergisi „ nin san'at hayatımızda oynadığı büyük rolü inkâr edemeyiz, bu devre kadar devem eden tabbiata sadakat, saf görüş ve temiz bir işçilik yerine yeni bir resim mefhumu getirilmiştir. Bu yeniliği eserlerindeki ustalık ve mehareti bir tarafa bırakırsak, empresiyonistlerin garp san'atında yaptıkları yeniliğe muadil sayabiliriz. Bu resimlerdeki tarzı tefekkür, tabiatı tetkik tarzı, lavhanın ihtizazlarına karşı hassas, temiz, parlak bir renk görüşünü ihtiva eder.

1857 den başlayan bu devrede General Halil, Ali Sami, Şevket Dağ, Hüseyin Avni Lifij, Nazmi Ziya, Ruhî, Çallı İbrahim, Namık İsmail, Feyhaman Duran, Hikmet Onat, Vecihî, Heykeltraş İhsan, Mahir, Nejat, bu devrin başlıca simalarını teşkil eder.

3 — Modern Devre

En yaşlısı 1900 de doğmuş 40 yaşını bulmamış olan yeni neslin san'atkârları devresi.

Bu devre cümhuriyet hükûmetinin Avrupa'ya tahsile gönderdiği ilk san'atkâr gurubunun memlekete avdetiyle başlar (1928). Bu devir san'atkârlarının başlıca hususiyeti klâsik san'at kültürünün modern hayatın icaplarına göre yenileştirilerek, sağlam bir görüş, şuurlu bir çalışma ile evvelki devirlerden ayrılmış bulunmasıdır.

Müzede bu devir san'atkârlarının eserleri üç kısma ayrılmış bulunmaktadır :

1 — Müstakil ressamlar ve heykeltraşlar birliğine mensup san'atkârlar,
2 — (D) gurubu san'atkârları,
3 — Hiçbir birliğe mensup olmayan san'atkârlar.

Genç nesli bir araya toplayan bu birlik ve grupların memleket san'at hayatında oynadığı mühim rolü son seneler zarfında muhtelif vilâyetlerimizde açtıkları sergilerin halkta uyandırdığı alâkadan ve san'ata karşı gittikçe artan temayül ve sevgiden anlayabiliriz.

Bugün, misâlleriyle anlatmış bulunduğumuz plâstik san'at sergilerimiz Türk san'atının yüzünü ağartacak mahiyettedir. Yeni nesil san'atkârları meyanında : Hâmit Görel - Ali Avni Çelebi - Kemal Zeren - Saim Özeren - Refik Epikman - Zeki - Kocamemi - Zeki Faik İzer - Arif Kaptan - Bedri Rahmi Eyüboğlu - Cemal Tolla - Turgut Zaim - Malik Aksel - Elif Naci - Şefik Bursalı - Seyfi Toray - Nurullah Berk - Salih Urallı - Eşref Üren - Mahmut Cûda - Halil Dikmen - Şeref Akdik - Nurettin Ergüven - Sabri Berkel - Muhtar Aykın - Fahri Arkunlar - Cevat Coşkun - (merhum : Sabih, Sermet, Hâle, Muhittin Sebati) - Ziya Keseroğlu - Ercüment Kalmik - Hakkı Anlı - Ragıp Özcan ve heykeltraşlardan Ratıp Aşır - Acudoğu - Zühtü Müritoğlu - Hâdi Bara - Nusret Suman - Kenan Yontunç bulunmaktadır.

Memleketimizin san'at varlığını kısaca anlatmaya çalıştığım bu yazımla son söz olarak da cümhuriyetin açmış olduğu san'at müesseselerinden mühim bir varlık olan ve memleket gençliğine hakikî resim bilgisini aşılayacak öğretmenleri yetiştiren " Gazi Terbiye Enstitüsü „ ndeki resim şûbesini kaydetmeyi faydalı buldum.

E D E B İ Y A T

MİLLÎ EDEBİYAT DEVRİ ŞİİR SAHASINDA

ÂŞIK TARZI TESİRLERİ

FEVZİYE ABDULLAH

— Başı 77 nci sayıda —

Necip Fazıl'ın (1925, Halk Kütüphanesi neşriyatından olan), *Örümcek Ağı* adlı şiir kitabında da, birçok şairlerde olduğu gibi ayrıca *koşmalar* diye 19 şiirden ibaret bir kısım vardır. Halk edebiyatı tesirlerini, yalnız şekil bakımından bu tarza ait koşmalarda, destanlarda aramak doğru değildir. Fakat, umumiyetle, bu tesir, bu şekildeki yazılarda görülüyor. Pek ender olarak, halk edebiyatının şekilleriyle yazılmayan bazı şiirlerde de bu tesiri hissediyoruz. Meselâ, Necip Fazıl'ın, gazel şeklinde olan bir şiirindeki teşbihlerin hemen hemen hepsi halk edebiyatına aittir :

Benim de yerim bu il oldu yahu,
Çünkü tâ derinden bağrımı yaran

Saçların boynumda halkalandı da,
Alevde yaktıktan sonra nefesi,

Ben bu halden ibret almadan göçtüm,

Gençlik bahçesinde sel oldu yahu,
O başımın tâcı el oldu yahu.

Beni boğmak için tel oldu yahu.
Külümü savurdu yel oldu yahu.

Ondan ibret alan el oldu yahu..

(S: 13 - 14)

Yukarıdaki şiirde, teşbihlerden, lisandan başka, cinaslı kafiyelerin bulunmasından dolayı da bir halk ruhu vardır.

Ümidim yılların seline düştü,
Kuru yaprak gibi eline düştü,

Saçının en titrek teline düştü,
İstersen rüzgâra salıver gitsin [38].

Yılları sele benzetmek, derdi, ümidi kuru yaprağa benzetip, rüzgara salmak teşbihleri âşık tarzında hemen hemen her koşmada geçer.

Uyan yârım uyan söndü yıldızlar,
Her sabah güneşi seyreden kızlar

Gün karşı tepeden doğmak üzredir,
Mahmûr gözlerini oğmak üzredir.

(S: 27)

" Uyan yarım uyan „ gibi, kelimelerin tekrarı da âşık tarzında çok görülür. Evvelce bahsettiğimiz gibi, bir kelimenin tekrarı, o şiirin samimiyetini de temin eder; ki Necip Fazıl'ın, bu tarz bazı şiirleri, yine bu tarz tekrarları vardır :

Bu dağlar ne yaman yüce dağlardı,
Dibindeki sesler o sedâlardı,

Kat kat bulutları başımla deldim,
Birdenbire bir kuş gibi yükseldim

Başında bir bora döner çağlardı,
Köpüklü ırmaklar durmaz akarken.

çıktım çıktım en dik yerine geldim,
Başımı kaldırıp göke bakarken.

(S: 51)

Orhan Seyfi, Yusuf Zıya 'da, halk şiirlerindeki samimiyet, Necip Fazıl 'a nazaran daha zayıftır. Onun şiirlerinde samimiyeti veren, bu tarzın hususiyetlerini daha canlı olarak yaşatan şiirler yazmasındadır :

Hey ne kimsesizdir bu uzun yollar,
Bir yavru kuş gibi gönlümü yollar.

Gözlerim yollarda birini kollar,
Gönlüm bu gidişle bıkar mı bilmem ?

Gönlüm ne dertlidir ne de bahtıyar,
Canım isteyince ben diyar diyar

Ne başkasına yâr, ne kendine yâr,
Gölgemin peşinden yürür giderim.

Pazardan pazara gezdirdi beni,
Yan yan bakışlarla ezdirdi beni,

Sonunda bir pula sattı kara baht,
Fırlatıp ortaya attı kara baht.

(S: 51)

Ayrı ayrı koşmalardan aldığımız bu parçalarda, kafiyelere itina edilmese, duraklara ehemmiyet verilmese, bir halk şiiri okuduğumuzu zannedeceğiz ...

Köktürkler devrindeki, Köktürk - Sâsânî mücadelesi neticesinde doğan Köroğlu destanı, ve bu destanın kahramanı olan Köroğlu halk arasında her yerde, her zaman yaşayan bir varlıktır.

Son devirlerde birçok şairler, şiirlerinde bazan bu ismi sadece zikretmekle, ona ait vak'alara telmihlerle iktifa ettiler, bazıları Köroğlu için ayrıca şiirler verdiler. Necip Fazıl da *Köroğlu* başlıklı bir şiir yazdı :

Sırmalı çepkeni attı koluna,
Tozlarla atılıp dağın yoluna,

Tek elle dizgini gerdi Köroğlu,
Yeşil muradına erdi Köroğlu.

Dağlar omuz omza yaslanan dağlar,
Bir ince dumanla yaslanan dağlar

Sular kararınca paslanan dağlar,
Bu dağlara gönül verdi Köroğlu.

Dağların ardında kalınca çile,
" Ak saçlı anadan geçilse bile

Köroğlu yeniden gelmişti dile,
Dağlardan geçilmez ! „ derdi Köroğlu.

(S: 27-28)

Şairin, en son neşrettiği *Ben ve Ötesi* [38] adlı şiir kitabındaki parçaların çoğu 6+5 vezniyle ve koşma tarzındadır. Bu kitaptaki şiirlerin ekserisi, esasen bundan evvelki eserinde mevcut olanlardır. Yunus Emre 'ye olan sevgisini gösteren bir şiir (s. 121) de mevcuttur. Esasen onun bazı yazılarında Yunus tesirini seziyoruz; *Örümcek Ağı*'nda böyle bir şiir vardır :

Bu dem tâ gönülden vurgunum Allah,
Dağlardan ağır yük olan bu canı

Akmayan su gibi durgunum Allah,
Taşıyıp çekmeden yorgunum Allah.

Allah'ım derdime dert katan sensin,
İsyanım o kadar büyükse eğer

Gizlenip kendini aratan sensin,
Onu da, beni de yaratan sensin.

Nazarlar önünde perdesin Allah,
Bu dem tâ gönülden gelirken sesin,

Neden bir görünmez yerdesin Allah,
Nerdesin, nerdesin, nerdesin Allah ?

(S: 15-16)

tamamını aldığımız bu şiirde Bekteşî Edebiyatı tesiri de oldukça hâkimdir.

[38] *Ben ve Ötesi*, Sühulet Kitabevi, 1923, s: 22.

Millî edebiyat devrimizin az fakat öz yazan, şairlerinden biri de Ahmed Kudsî 'dir. O, *şiirler* [39] inin ekserisini halk şekilleriyle yazdı.. Kitap halinde neşrettiği *Şiirler*, 21 parçadan ibarettir; bunların 19 u 6+5 vezniyle ve koşma şeklinde yazılmıştır; fakat ruh, üslûp itibarıyle âşık tarzı hususiyetini pek gösteremiyorlar.

Böyle olmasına rağmen, şairin halk edebiyatına karşı kuvvetli bir bağlılığı olduğunu anlayor, onun, bu sahada muvaffakıyetli örnekler vereceğini düşünmekten kendimizi alamayorduk.. Bizi, bu tahminlere sürükleyen, şairin bazı mecmualarda -meselâ *Halk Bilgisi* mecmuasında- çıkan, halk edebiyatına ait tetkikleriydi.. Bunu, 1931 de Sıvas'da bulunduğu sırada, onun teşvikıyle yapılan halk şairleri bayramından da anlayoruz ki; o zaman, 15 şair bu bayrama iştirâk etmiş, yazıları 1935 de *Sıvas halk şairleri bayramı* adlı bir broşürde toplanmıştı [40].

Düşündüklerimiz bizi yanıltmamıştı, şairin, 1934 da *Gündüz* mecmuasında çıkan bir şiiri, ruh, üslûp itibarıyle de âşık tarzının tesirlerini gösteriyordu [41].

Elvedâ bugünden sonra mahallem,
Dağlar, yol ver ! .. benim bugünkü Kerem

Razıyım, yollarda sürünüp ölem,
Sofu'yla bir başka yurda güçelim.

Burada *sürünüp ölem* ifadesiyle de halka yaklaşmıştı, yine 1935 te *Varlık* mecmuasında çıkan *uyan Emine* adlı bir şiir,

Uyan Eminem uyan
şakısın sesin.

mısrâlarıyle başlayordu [42]. Fakat bunlar bir kül halinde bu tarzın tesirlerini taşımıyordu; bu ancak bazı dörtlükler veya mısrâlara münhasırdı..

Ahmed Kutsî 'nin 1936 da *Ağaç* mecmuasında neşrettiği [43] *yağmur duası* adlı bir türküsü, *Halay* başlığını taşıyan bir koşması, bu vâdide en güzel birer örnek diye alınabilir. Aşağıya aynen aldığımız birinci şiirin başında, mecmua tarafından " *Ahmed Kudsî Tecer, halk türkülerini örnek tutarak bir şiir tecrübesi yapıyor* ... „ kaydı vardı, ki bundan, bu işin şuurlu olarak yapıldığı anlaşılıyor.

Kat kat oldu yer yüzünde yokuşlar,
Bahar oldu ötmez bağlarda kuşlar,
Harman yerindeki nâzlı uçuşlar

Bebelerim niçin gülmez yüzünüz,
Analarım neden küsülüsünüz ?

Kuraktan sararmış tarlalarımız,
Gezmez oldu bahçelerde arımız,
Yarımız göç etti kaldı yarımız.

[39] Ahmed Kudsî, *Şiirler*. Sıvas, Kâmil Basımevi, 1932.
[40] Ahmed Kudsî, *Sıvas Halk Şairleri Bayramı*, Kâmil Basımevi, 1932.
[41] *Gündüz Mecmuası*, c. II, s: 7, 15 Birinciteşrin 1935.
[42] *Varlık*, 1 Eylûl 1935, s: 52.
[43] *Ağaç*, s: 1 ve 4. 14 Mart, 1936.

Gelinlerim niçin gülmez yüzünüz,
Irmaklarım neden küsülüsünüz . .

Yazının üstünde bir ince bulut,
Bulut değil, o ne gözlerin umud,
Söyleyin imama teneşir tâbut

Analarım niçin gülmez yüzünüz,
Bebelerim neden küsülüsünüz . .

Aşağıdan gelir allı karalı,
Sorun bu gelenler acep nereli,
Kimi yaşlı geçer kimi yaralı . .

Aşiretim niçin gülmez yüzünüz,
Pınarlarım neden küsülüsünüz . .

Gelin ihtiyarlar gelin duaya,
Kiminiz değnekle, kiminiz yayla,
Oklar dile gelmiş çağrır Tanrı'ya :

Aman Yaradan'ım sen yağmur gönder,
Yaman hallerimiz iyiye dönder . .

Sıvas halk şairleri bayramı'nda halaylarda oynanmıştı; hattâ bahsettiğimiz broşürde, bu oyun tarif edilmiş, bir notası da ilâve edilmişti.. Halay şiiri, belki o zamanın, şair üzerinde bıraktığı izlerin bir neticesidir :

Çekin halay, çalsın durmadan sazlar, / *Çekin ağır ağır halay düzülsün.*
Süzülsün oyunlar, süzülsün nazlar; / *İnce beller, mahmur gözler süzülsün.*

Tutun kuşlar tutun yerleşsin eller, / *Çalın sazlar çalın kırılsın teller,*
Dönün kızlar dönün kıvrılsın beller, / *Uzun siyah saçlar tel tel çözülsün.*

Kayan yıldız gibi geçerken izden, / *Bakışlar saçılsın kirpiğinizden,*
Etekler içinde nâz eden dizden / *Üzülsün, bu deli gönlüm üzülsün . . .*

Son seneler zarfında basılan bazı şiir kitapları arasında, baştan başa koşmalardan ibaret olanları vardır. Sabahattin Âli 'nin, *Dağlar ve Rüzgâr* adlı eseri [44] ndeki *rüzgâr* başlıklı şiiri nazar-ı itibara almasak, kalanlarını 6+5 veya 8 li koşmalar teşkil ediyor. Bunların bazılarında halk tesiri, yalnız arada bazı dörtlüklerde, bazılarında ise, bütün şiirde kendini belirtmektedir.

Bu mısrâların bazılarında, bir bezginliğin samimî bir tarzda ifadesi, bir şikâyet göze çarpar :

İçiliversem dem gibi / *Kırılıversem cam gibi*
Şamdanda yanan mum gibi / *Sabahı görmeden bitsem.*

(s: 12)

Dışarda mevsim baharmış, / *Gezip dolaşanlar varmış*
Günler su gibi akarmış / *Geçmiyor günler geçmiyor.*

(s: 22)

[44] Sabahattin Âli, *Dağlar ve rüzgâr*, Remzi kitabevi 1936, s: 66.

Yar yoluna baktırdığın / *Uykusuz bıraktırdığın*
Aşk yüzünden çektirdiğin / *Yetmez mi gönül, yetmez mi ?*

(s: 36)

Şaşırdım aşka düştükçe / *Yere vuruldum coştukça*
Doğrulup sana koştukça / *Seni benden ayırdılar.*

(s: 38)

mısrâlarında görülen halk diliyle şikâyetlerin, bezginliklerin sonunda, şair, yine halk ruhuyle, halkın dili ve sasimiyeti ile tesellilerini buluyor :

Karanlık günlerde aysın, / *Kurak ovalarda çaysın*
Bir tek inandığım şeysin / *Uzattım sana elimi..*

(s: 24)

Ekmeğim bahtımdan katı / *Bahtım düşmandan kötü*
Böyle kepaze hayatı / *Sürüklemekten usandım.*

(s: 20)

Yâr olmadı bana devir
Hergünüm bir başka zehir.

(s: 18)

Kurşun ata ata biter / *Yollar gide gide biter*
Ceza yata yata biter / *Aldırma gönül, aldırma..*

Bu bezginlik, bu şikâyetler, bazan da şairin ruhunda, Tanrı'nın varlığına karşı bir aksülâmel uyandırıyor, o zaman, bu hâlet-i ruhiyenin kendini gösterdiği mısrâlarda, yine halk edebiyatının bir zümresini teşkil eden, Bektaşî Edebiyatı'nın tesirlerini bir isyan halinde seziyoruz :

Bir yüce ormana dalıp / *Ya bir dağ başına gelip*
Beni yaradanı bulup / *Malını başına çalsam..*

(s: 12)

Aşağıdaki mısrâlarda ise yine Bektaşî Edebiyatı'na hâs rind, kalender bir edâ hâkimdir :

Toprağa girinciyedek / *Esrarı görünciyedek*
Yâni geberinciyedek / *Günümüzü hoş geçirsek.*

(s: 16)

Dertlerin kalkınca şaha / *Bir küfür yolla Allah'a*
Görecek günler var daha / *Aldırma gönül, aldırma..*

(s: 26)

" Dağ „ kelimesi, hemen hemen her halk şairinin, her şiirinde hattâ her dörtlüğünde tekrarlanır. Sabahattin Âli de bu kelimeyi çok kullanır, kitabı da ismini kısmen, *dağlar* adını taşıyan ve :

Kalbime benzer taşları / *Heybetli öter kuşları*
Göke yakındır başları / *Benim meskenim dağlardır* [45]

[45] *Köroğlu Destanı'nda* Döne Hanım'ın kaçması üzerine Köroğlunun söylediği bir şiirin her dörtlüğünün sonunda * *dağlar benim meskenimdir* * mısrâı tekrarlanmaktadır (Pertev Nailî neşri, s: 177, No. 38). S-Ali, bu, *dağlar* şiirini, P. Nailî 'nin, kendisine yukarıda kaydettiğimiz şiiri okuduğunun ertesi günü yazdığını söylüyor.

Yarimi ellere verin
Yelleri bana gönderin

Sevdamı yellere verin
Benim meskenim dağlardır.

Birgün kadrim bilinirse
Yerim soran bulunursa

İsmim ağza alınırsa
Benim meskenim dağlardır.

mısrâlarını da ihtiva eden bir şiirden almıştır.

Ayni kelimenin, bir mısrâda veya kafiye olarak tekrarı da halk şiirlerinde görülen bir hususiyettir. Bu tarza bilhassa, Emrah'ın, Karacaoğlan'ın semâ'îlerinde çok rastlanır :

Emrah'ın [46],

Ben bir seyyah Arab olsam
Yitirdim nazlı yarımı

Giysem karayı karayı
Bulsam arayı arayı.

Karacaoğlan'ın,

Yarım gülün diken olmuş
Budanmayı budanmayı.

mısrâlarında [47] olduğu gibi, Sabahattin Âli da bu tarzı kullanır :

Yar senden uzak illerde
Bitip tükenmez yollarda

Kaldım ağlayı ağlayı,
Öldüm ağlayı ağlayı..

(s: 43)

Sabahattin Âli'nin, Karacaoğlan tesirini nekadar kuvvetli olarak hisettiğini, hattâ onu taklit ettiğini anlatabilmek için, evvelâ Karacaoğlan'ın, sonra S. Âli'nin ayni tarzda yazılmış bir şiirini alalım :

Nedendir de kömür gözlüm nedendir
Çetin derler ayrılığın derdini

Şu geceler benim uyumadığım
Ayrılık derdine doyamadığım..

Dostun bahçesine yâd iller dolmuş
Şurda bir kötünün koynuna girmiş

Gülünü toplarken fidanı kırmış.
Şu benim sevmeye kıyamadığım.

Kömür gözlüm seni sevdim sakındım
Bilmeyorum nerelerde dokundum

İndim hâs bahçene güller sokundum
Bir belli haberin alamadığım.

Karacaoğlan der ki yandım ben öldüm
Dolanıp da kavil yerine geldim

Her deliliği ben kendimde buldum
Kavil yerlerinde bulamadığım [48].

Hey bir zaman bakıp bakıp,
Şimdi gurbette bırakıp

Seyrine doyamadığım
Sesini duyamadığım.

Evde kapanıp kaldın mı
Başkalarının oldun mu

Seyrâne çıkıp güldün mü
" Benimsin „ diyemediğim..

Akıtıp gözüm yaşını
Kıvırcık saçlı başını

Hatırlarım gülüşünü
Göğsüme koyamadığım.

Dik yamaçların selisin
Şimdi kimlerin kulusun

Sen benden daha delisin
Başını eğemediğim

[46] Prof. Dr. Fuad Köprülü. *XIX uncu asır sazşairlerinden Erzurumlu Emrullah.* İstanbul, Evkaf matbaası, 1929, s: 33.

[47] Saadettin Nüzhet, *Karacaoğlan*, s: 307.

[48] Saadettin Nüzhet. *Karacaoğlan*, s: 158. No. 99.

Nasıl vurgunum bilirdin
Kimlerin koynuna girdin

Niçin benden yüz çevirdin
Öpmeğe kıyamadığım [49].

Şair hakkındaki sözlerimize nihayet verirken, onun, halk şairleri tarafından, bilhassa koşma tarzında en çok kullanılan 8 li ve 6+5 heceli yazılar, halk dili, halk teşbihleri, halk hâlet-i ruhiyesinin bir ifadesi olan koşmalarının bizce en güzellerinden bir ikisini, *Dağlar ve Rüzgâr*'dan alarka naklediyoruz :

Mayıs dağların gülüdür
İçerim ateş doludur;

Taze bir çiçek dalıdır,
Mayıs'ta gönlüm delidir.

Yeşil bağlara göçülür
Yarım dökülüp saçılır

Kızıl şaraplar içilir
Mayıs'ta gönlüm delidir.

Göklere karşı yatılır
Eski sevgiler atılır,

Dertlerimiz unutulur;
Mayıs'ta gönlüm delidir.

Uzaktan kuşlar seslenir;
Gönlüm genişler, beslenir;

Yaşamağa heveslenir,
Mayıs'ta gönlüm delidir.

Yumuşak rüzgârlar eser;
Yanılır bana gülümser;

Çemenlerde yârim gezer,
Mayıs'ta gönlüm delidir.

(s: 31)

HEY ! ...

Kaygusuz deli bir kuştum,
Yüksek yerlerde uçmuştum,

Senin dalına kondum hey !
Ayak ucuna indim hey !

Denizler gibi derindim,
Karlı dağlardan serindim,

Gözlerine sığ göründüm.
Sana sokuldum yandım hey !

Tükenmez mihnetler çektim,
Akıllılara örnektim,

Kanlı göz yaşları döktüm,
Divânelere döndüm hey !

Âşıklar sana ne yapsın,
Sen bir acayip şarapsın,

Dudaklar nereni öpsün ?
Daha içmeden kandım hey !

Yâdını düşürmez dilim,
Kirli günahkâr bir kulum,

Sana ulaşır her yolum;
Yüzüne bakıp yundum hey !

(s: 33)

KOŞMA

Sevip sevip yarı ele kaptırmak,
Ömrümdeki yıllar kadar yar sevdim,

Kara bahtın bana eski işidir
Her biri bir başkasının eşidir.

Canlar verdim her birinin yoluna,
Bülbül bile kondu bir gül dalına,

Hepsi girdi bir yiğidin koluna,
Boşta gezen bizim gönül kuşudur.

Baktığım yok üzüntüye sevince,
Benim gibi sevmelidir sevince,

Feryat etmem yar başından savınca,
Ne göz görür, ne kulağım işidir.

Kara saçım dik başımda kar oldu,
Bana vuran eller değil yâr oldu,

Ak saçımla yar sevmesi âr oldu,
Bu dert benim dertlerimin başıdır.

[49] Sabahattin Âli, *Dağlar ve rüzgâr*, s: 39.
Âşık Ömer'in de :
Elâ gözlerine kurban olduğum
Yüzüne bakmaya doyamadım ben
İbret için gelmiş derler cihana
Noktadır benlerin sayamadım ben.
dörtlüğü ile başlayan bir koşması vardır. (Saadettin Nüzhet, *Âşık Ömer hayatı ve eserleri*, s: 61. No. 100). Bugün besteli söylenmekte olan bu koşmaya, Sabahattin Âli'nin bu şiirinin çok yakın bulunduğunu söyleyebiliriz..

Kimi âşık dileğine ulaşır, *Sevdiğiyle cünbüş eder gülüşür,*
Kimi benim gibi garip dolaşır, *Asıl âşık kâm almayan kişidir..*

(s: 56)

Buraya kadar bahsettiklerimiz, şiirlerini bir kitap halinde toplamış olan şairlerdir. Son yedi, sekiz yıl zarfında, bazı mecmualarda, âşık tarzını muvaffakıyetle taklit eden şairlerin yazılarını da görüyoruz ki, mevzuumuzu tamamlamak için, bunları da nazar-ı itibara almak icap ediyor. Bunlar arasında, Atsız muhlisiyle şiirler yazan Nihâl Sencer'i, Orhan Şaik Gökyay'yı ve Nihat Sami Banarlı'yı gösterebiliriz.

Atsız'ın bazı şiirleri veznin duraklar ihmâl edilmeksizin, kafiyelerin yarım olmayarak kullanılışı itibarıyle, halk şiirlerine benzemez ve bunlarda üslûp itibarıyle, kısmen Rıza Tevfik tesiri görülür. Buna misâl teşkil eden bir koşmasını alalım :

Dumanlı gözlerim bir hayâl arar, *Tân vaktı ufukta güneş yanmadan,*
Her güzel dakikam geçer çabucak, *Tadını içip de gönül kanmadan.*

Benim de çok tatlı bir dünüm vardı, *Bir elâ gözleri süzgünüm vardı;*
Ömrümde bir gecem, bir dünüm vardı, *Onu da usandım artık anmadan..*

Gün olur ufuklar gönlümü sıkar, *Gün olur ki gönlüm ahımdan bıkar,*
Şu yollar hep ayni gurbete çıkar, *Bir pınar başında durup konmadan..*

Ömrümde gülmedin, rahat bulmadın, *Ölsen de nola ki anılmaz adın,*
Hey Atsız yirmibeş yılda kocadın, *Başında saçların beyazlanmadan . .*

Maamafih Atsız'ın bu tarz şiirlerine pek rastlanmaz, o, daha ziyade, kafiyelere hiç ehemmiyet vermeyerek, bilhassa 8 li vezinle, dörtlüklerle, halk şiirleri tarzında kafiyeli parçalar yazıyor. Bu parçalar, her cihetten âşık tarzı hususiyetlerini taşır; son dörtlüklerinde daima yazanın ismi geçer.. Halbuki bundan evvelki şairlerin, bu tarz şiirlerinde, son dörtlükte ismin geçmesine hemen hemen hiç rastlamayorduk. Bu şiirlerin çoğu, " gel, bre, hey „ gibi nidâlarla başlar, ekserisinde yiğitce bir edâ vardır; bu bakımdan, bunlara varsağı adını vermek doğru olur.

Atsız'da, halk şairlerinden bilhassa Karacaoğlan'ın tesiri bârizdir. Şairin bu şiirleri, bir zamanlar, 1932 de kendisinin çıkarmakta olduğu *Atsız* mecmuada, daha sonra 1934 te yine kendisinin neşrettiği *Orhun* mecmuasında basılmıştı. Bunlardan bazılarını, yüksek tahsil gören gençlerin, âşık tarzını nasıl benimsediklerini, bu yolda nekadar muvaffakıyetli ve güzel şiirler yazdıklarını canlı misâlleriyle göstermek için, bir ikinci defa olarak da, bu mevzu'la olan alâkasından dolayı *ÜLKÜ*'de neşrediyoruz :

Gel be dilber zevk edelim, *Orda yalnız ne yatarsın,*
Acı şarap kadehine, *Dudağından bal katarsın..*

Kızlar bana bakarsa da, *Yasemin, gül kokarsa da,*
Yarın gönül bıkarsa da, *Bugün bana sen yetersin..*

Dudakların: o ne meydir ! *Bu sendeki nice huydur ?*
Gönlüm nişan kaşın yaydır, *Kirpiğinle ok atarsın..*

Dersem sana : " sevişelim ! „ *Dersin : " Hayır konuşalım ! „*
Dersem : " kız gel öpüşelim ! „ *O dem hemen kaş çatarsın..*

Yarın bir savaş olursa, *Meydanda kan baş olursa*
Adsız *'a bir iş olursa,* *Kız yine sen yas tutarsın..*

(Atsız mecmuası, s: 9)

Gel bre hey, senin ile, *Mey içelim azar azar*
Kahbe felek alnımıza *Ne dilerse onu yazar..*

Yazın bahçeler sazlanır *Yar dudağı kirazlanır*
Çağırırsan yâr nazlanır *Çağırmazsan tutup kızar.*

Ele girmez bir kuşsa da *Bize binde bir düşse de*
Yar gerdanı gümüşse de *Deli gönlüm birgün bezer..*

Haydi durma dolu doldur *Sağrağını göke kaldır*
Bugünlerin tadı baldır *Yarın kahbe felek bozar..*

Çaldı gurbet rebâbını *Bitirdi aşk kitabını*
Atsız *ecel şarabını* *Elbet birgün içip sızar..*

(Atsız Mecmua, s: 10)

Kılınç da hançer de yaralar ama, *O keskin bakışın yarası değil*
Beni bir kez yere çalan bu felek *Bir dahi toprağa vurası değil..*

Hey bu ne denizdir görünmez dibi, *Şu dağlar dumanlı başımız gibi*
Üstünde esse de kasırga tipi *Neyleyim gönlümün borası değil..*

Gönüller vermiştir sana varını *Deyemem " a yosma, düşün yarını „.*
Sen böyle güzelken, günahlarını *Korkarım Tanrı da sorası değil..*

Demişsin kim : " Bana vız gelir Atsız. *Kendisi kabadır, sözleri tatsız „.*
Ben senin hakkından gelirdim a kız, *Neyleyim ki şimdi sırası değil ! . .*

(Atsız Mecmua, s: 12)

Önceleri *Atsız* mecmuada, daha sonraları *Ülkü* ve *Varlık, Yücel* mecmualarında yazıları görülen Orhan Şaik da bu yoldaki şiirlerin oldukça güzel örneklerini verebiliyor. Onun şiirlerinde de Atsız gibi Karacaoğlan tesiri kuvvetlidir; aşağıya aldığımız bu şiirle, Karacaoğlan'ın bir koşması arasında epey yakınlık vardır [50] :

A kız, dedikleri Suna sen misin *Bildikler bir türlü, iller bir türlü*
Bir yaraşmış sana, bir bezenmişsin *O saçlar bir türlü, teller bir türlü.*

Nasıl nâra yakmam kendi kendimi *İl koynunda gördüm şehlevendimi*
Hüsnünü yâd eder güzel dendi mi *O gözler bir türlü, diller bir türlü.*

Bir kucak bulmadım yârda, anada *Hasretmiş dünyada kısmet banada*
Sorarım, ses verir andığım ada *Şu dağlar bir türlü, beller bir türlü.*

Ayrılık çok müşkil, yollar yorucu *Bu gurbete çıktı yolumun ucu*
Burnuma geliyor ah bürcü bürcü *Sünbüller bir türlü, güller bir türlü.*

Yar ulu dağları, geç denizleri *Unutur gün gelir o da bizleri*
Kapatır yollarda bütün izleri *Yapraklar bir türlü, yeller bir türlü.*

(Atsız mecmua, s: 3 - 1931)

Bu şiirin gerçi redifleri, Karacaoğlan'ın şiirindeki rediflere benzemiyor. Fakat " il, tel, bel, gel, yel „ kelimelerini tedâî ettiren hayâller, fikirelr aşağı

---

[50] Saadettin Nüzhet, *Karacaoğlon*, s: 266 daki 220 numaralı koşma :

İki ceran götürdüler bahçeye
Girdim ki bahçenin gülleri bir hoş.

mısrâları ile başlayan şiirdeki kafiyelerin ayni oluşu, ayni tedaîleri vücuda getirdiğinden, bu iki parça, birbirine çok yakın görünüyor.

yukarı, bir benzerlik yaratabiliyor. Ayni kafiyeyi, diğer bir halk şairinde görsek, yine bu hükmü vermekten kendimizi alamayacağız ki bu, halk edebiyatının ilk bentteki kafiyenin, diğer bentlerdeki kafiyeyi hazırlayışı ve mevzu'u çizmesi, halk edebiyatının şekillerindeki hususiyettendir. Şairin, şimdi neşredeceğimiz bu ikinci parçasının, ayni kafiyede ve redifli bir örneğini yine Karacaoğlan'da buluyoruz. Redifin de ayni oluşu, bu yakınlığı bir kat daha arttırıyor [51] :

Beni koyup giden cefacı dilber
Beni de alsaydın nolur beraber

Koyduğun yerlerde duramayorum
Derdimi kimseye veremeyorum.

Çıksam şu dağların yücelerine
İmrenir dururum nicelerine

Eş olsam gurbetin gecelerine
Bir ben mi murada eremiyorum.

Akşam olur kuşlar konar dallara
Güzeller dizilir engin yollara

Susamış yıldızlar iner göllere
İçlerinde seni göremeyorum.

Bir akar su görsem melil olurum
Seni kaybettiğim yerde bulurum

Ben bu dertten hasta olmam ölürüm
Durduğum illere varamayorum.

Bu gül yaprağı mı, dudak değil mi ?
Sana giden yollar uzak değil mi ?

Ne diye kıvrılmış yazık değil mi ?
Korkumdan bir türlü soramayorum.

Bağrımda koç gibi dağlar yatışır
Bir yerim var benim yanar tutuşur

Görünmez dallarda kuşlar ötüşür
Bir yaram var benim saramayorum.

Orhan Şaik'ın şiirlerinde, Atsız'da olduğu gibi, baştan sonuna kadar bir güzellik, bir samimiyet görülmüyor. Bazan iğreti duran, zorla yazılmış mısrâlara da rastlayoruz; meselâ *Bayburt türküsü* adlı şiirindeki,

Döne döne akan suları vardı
Bana bana akan suları vardı

Yana yana akan suları vardı.
Bağrı yanık yatar buldum Bayburd'u.

dörtlüğünün bilhassa ikinci mısrâı çok zayıf..

Halk şairleri, lisan itibarıyle konuşulan dilin aynini kullanır; kendi konuştukları gibi yazarlar. Meselâ " Böyle mi olur „ yerine " Böyle-molur „ derler. Bunu, Orhan Şaik'te de görüyoruz ::

Gökyay'ım der : geldiğime peşîman,
Böylem-olur hasretine kavuşan ?

Gül dalında bülbülleri perişan
Yanık yanık öter buldum Bayburd'u.

(Ülkü, s: 64)

Orhan Şaik hakkındaki sözlerimize son verirken, onun şairliğî hakkında daha iyi bir fikir verebilmek için, *İçlenme* adıyle neşrettiği ve âşık tarzının bütün hususiyetlerini taşıyan güzel bir şiirini, tekrar neşrediyor :

[51] Saadettin Nüzhet, *Karacaoğlan*, s: 109-110 :

Şurda bir yavruya meyil aldırdım
Ağzımda lokmamı yiyemeyorum.
Bilmem deli miyim mecnun gezerim
Sırrımı yâdlara diyemeyorum.

Kısmet olup memelerin emdiğim
Gece gündüz ateşine yandığım
Usûl boyun, ince belin sardığım
Ben senin derdinden duramayorum.

Leblerinden emdiceğim azıktır
Kınaman ağalar bana yazıktır
Çıkar perçemini gönlüm bozuktur,
Yitirdim sevdiğim bulamayorum.

Karacaoğlan deri ki dengim dengime
Bir bâde doldurdu sundu elime
Çuhalar giydirdim çifte benlime
İçtim ama, ben de kanamayorum..

Her akan sulara attım kendimi,
Bir hoş olur gönül sıla dendi mi,

Köpüre köpüre yıktım bendimi,
Sular gider ben kalırım çok demdir.

Bir yaprağı sular alır götürür,
İçim yanar bu yapraktan ötürü,

Götürür de deryalarda yitirir,
Anam değil, babam değil ya nemdir ?

Bir kâğıttan kayık yaptım yüzdürdüm,
Tâ gönülden sana mektup yazdırdım,

Kenarına selâm sabah dizdirdim,
Mektup gitsin, ben kalayım : sitemdir.

Sular mıdır bir hoş dille söyleşen,
Elâleme şen görünür dört köşem,

Akşam olup hayâllere karışan,
Bilen bilir yıkık yerim neremdir.

Gökyay'ım da der ki : hatır sayılır,
İçerinden türlü sesler duyulur,

Kara taşa bir su düşse oyulur,
Sesine ses veren olsa ne gamdır.

(Ülkü, s: 56)

Şiirleri -bundan evvel bahsettiğimiz Atsız ve Orhan Şaik gibi- bir eser halinde henüz toplanmamış olan Nihad Sami Banarlı'nın da bu vâdide yazılmış kuvvetli parçalarını unutmamak lâzımdır.

" Millî Edebiyat Devri şiir sahasında âşık tarzı tesirleri „ etrafındaki mevzuumuza son verirken, şimdiye kadar yazdığımız makalelerden sonra, elde ettiğimiz neticeye varmadan, Nihad Sami Banarlı'nın bu tarz şiirlerinin en güzellerinden bir iki örnek vereceğiz :

Böğrümde kalmasın güçlü ellerin
Uzaktan seslenen çamlı bellerin

Davran... üsküfünü eğdir Köroğlu
Rüzgâr dallarında neydir Köroğlu.

Bilirim : Ayvaz'ın yanında yoktur
Bilirim : kirpiği attığın oktur

Bilirim : canândan ayrısın çoktur
Bilirim : kaşları yaydır Köroğlu

Uçsun şimşek oklar aldırma yine
" Benden selâm eyle Bolu Beyi'ne „

Koç yiğitler saldır Hoy'a Eğin'e
Hâl anlar yalnız o beydir Köroğlu..

Mümkin mi o yârı yâd iller sara
Altında boy veren esen rüzgâra

Gür sesinle haykır sen ufuklara
O köpüklü o kır taydır Köroğlu . . .

II

Buldun Ayvaz'ını.. vurulmuş.. a!. a!.
Yaralı bir ceylan yaslansın dağa :

Kanları sızıyor o al dudağa
Çek onu bağrına değdir Köroğlu.

Sarıldın bıçağa ! attın tüfengi
Halka zulm ediyor, " bilmem ne Beyi !„

Bıraktın Ayvaz'ı : bu neye iyi ?
Anladım; koş halı yaydır Köroğlu..

(Atsız mecmua, s: 7 - 1931)

KOŞMA

Dem olur kızlardan bir suna boylu
Dem olur bir âşık yolundan uğrar

Söylenmez derdini fıslar dağlara
Kıvrılır, kıvranır raslar dağlara.

Dağ var beyazlanır: bahar çağıdır
Dem olur lâlesi neş'e dağıtır

Dağ var dumanlanır: dert ortağıdır
Dem olur yaraşır yaslar dağlara.

Dağ var denizlere iner uç olur
Bir ceylân pusuya uğrar suç olur

Gün batar yolları bakır tuç olur
Ağlar ılkım ılkım sesler dağlara.

Ardında " Şirin „ler " Aslı kız „lar var
Burda bir garip, bir gönlü sızlar var

Dağ dağ meleştiren vefasızlar var
Dem olur başını yaslar dağlara..

(Atsız mecmua, s: 3 - 1931)

SÖĞÜTLER BOYUNCA

Söğütler boyunca yurdumda seni
Bir ince pınara gölge salıpta

Arayıp dolanan seller benimdir.
Yüzünü gizleyen dallar benimdir.

Hangi dal bilirsin, yolun üstünde
Kâhi ince dalda kâhi göğsünde

Deli rüzgârlarım esen günümde
Omzunda bir lüle saçken önümde

Her akşam bir nöbet örseler tasam;
Ne çıkar, ömrümce seni bulmasam

Banarlı şaşar mı seyri yolunun ?
Bir gelin haliyle Anadolu'nun

Bir çiçek açmasın seni görsün de ?
Açan burca burca güller benimdir.

Başımı alup da yürüdüğümde
Yol olup uzayan teller benimdir.

Dışımda meltemler, içerimde sâm
Türkünü çağıran diller benimdir.

Göklerde dolanan ay gibi dolun.
Bağrına yaslanan iller benimdir.

(Ülkü, s: 46 - 1937)

NETİCE :

Prof. Fuad Köprülü'nün bir târifine dayanarak' *asıl halk edebiyatı ile divan edebiyatı arasında mütavassıt bir katagori addedeceğimiz âşık edebiyatının,* yine Prof. Fuad Köprülü'nün yukarıda zikretmiş " *Âşık Tarzı'nın Menşe've Tekâmülü* makalesine istinaden divan şairleri üzerinde tesirsiz kalmadığını gördük; Tanzimat Devri'nin en mühim şahsiyetleri üzerinde de bu tesir, kendini -ruhtan ziyade şekilde-, gösteren örnekler vermişti.

" Servet-i fünun „ devrinde, bu tesir, en kuvvetli mümessilini Rıza Tevfik'le buldu. Gerek lisan, gerek şekil ve ruh itibarıyle, Rıza Tevfik'in âşık tarzı hususiyetini taşıyan koşmalarında Karacaoğlan, divanlarında ise bilhassa Derdli tesiri olduğunu yukarıdaki verdiğimiz misâllerle anlamış bulunuyoruz; yalnız bu şiirler biraz işlenmiş mahiyetteydi ve bunları, münevver sınıf edebiyatıyle halk edebiyatı arasında bir mütevassıt olarak almak en doğrudur.

Millî edebiyat devrinde Ziya Gökalp, *Kızılelma*'sında ilk olarak destanlar ve koşmalara ait bir kısım ayırdı ve ondan sonra bu tarz bir moda halini aldı. Yunus tesirinde kalan ilâhîler yazdı.. Fuad Köprülü de mâni ve destan şeklindeki şiirleriyle bu tarzın hususiyetlerini taşıyan örnekler verdi. Bu ilk devre, Akagündüz'ün bazı şiirlerini ilâve etmek lâzımdır.

Millî edebiyat devrini hazırlayan bu şahsiyetlerden sonra daha yakın zamanlarda, bu tesir kendini bilhassa Orhan Seyfî, Yusuf Ziya, Faruk Nafiz, Necip Fazıl, Ahmet Kudsî, Sabahattin Âli üzerinde göstermektedir; eserleri henüz kitap halinde neşredilmeyen Atsz'ı, Orhan Şaik, ve Nihad Sami Banarlı'yı da, bu tarzın en muvaffakıyetli örneklerini verenler arasında saymak lâzımgelir.

Son devrin bütün şairlerinde, yarım kafiyelerle, duraksız vezinlerle, halk teşbihleriyle, halk diliyle, halk arasında yayılan mevzuları kullanarak ve bilhassa Karacaoğlan ve Âşık Ömer'i takliden koşmalar, destanlar, varsağılar; mâniler yazmak, en bariz bir hususiyettir.

S P O R

BEDEN TERBİYESİ VE GENÇLİK MESELESİ

İ Z C İ L İ K

NÜZHET BABA

İzcilik nedir diye bir sual karşısında kalsaydım, tereddütsüz " memleket gençliğinin kafasını ve kolunu terbiye edici yardımcı bir mekteptir „ şeklinde cevap verirdim. Beni böyle cevap vermekte haklı gösterecek birçok sebepler de var.

İzcilik öyle yardımcı bir mektep ki orada yurt bilgisi ve tabiat bilgisini mektepten daha kolay ve eğlenceli, bir şekilde öğrenmek kabil. İzcilik öyle bir mektep ki çocuğa yurdunu ve kendini öğretmek ve onu yurdu için daha faydalı bir eleman olarak yetiştirmek için emsâlsiz bir vasıta. İzcilik öyle bir mektep ki orada iyi derece alanlar hiç şüphesiz bütün hayatlarınca hem kendileri hem de yurtları için çok faydalı birer unsur oluyorlar.

Önümüzde biri bize yakın dost bir komşu olan Romanya'nın diğeri bizden çok uzak fakat kalplerimizde yeri olan Amerika'nın izci kılâvuzları var. Bunların herbiri dörder, beşer yüz sahifelik birer hayat kamusu. İçlerinde olmayan yok. Bir çocuğun ve gencin bugünkü ihtiyaç ve duygulara göre yetişmesi, medeniyeti, insanlığı ve kendini tanıması ve bütün bunların fevkında vatanına bağlı, büyüğüne, küçüğüne müşfik mert bir insan olarak yetişmesi için düşünülmemiş, konulmamış birşey kalmamış.

Gençliği teşkilâtçı, kurucu ve yaratıcı yetiştirmek için birinci derecede bir vasıta olan izcilik bizde bir vakıtlar ciddiyetle ele alınmış bir mesele idi. İngilizler'in ileri gelen izcilik teşkilâtcılarından M. Parfitt, İstanbul'a gelmiş ve Türk izci teşkilâtının kurulmasına yardım etmişti.

1912 yılında izcilik bizde de epey bir hız almak üzere iken 1914 de dünyayı saran ateş ve bunu takip eden elemli yıllar zarfında ve cümhuriyet devrine kadar izcilik teşkilâtı çok sönük bir hareket halinde devam etmiştir.

İzciliğin bugünkü durumu ihmâl edilmiş bir vaziyette değildir. Ancak bu yolda gönlün istediği ileri bir inkişaf halinde de bulunmadığımızı kendi kendimize itirafta bir beis yoktur. Kıyafet bakımından tam bir halde gösterilere iştirâk eden izcilerimiz, izciliğin tatbikat faydalarından çok az istifade etmektedirler. Yer yer memleketin dört köşesinde küme halinde kırlarda, ormanlarda uzun geziler ve izcilik tatbikatı yapan oymaklarımız çok azlıktırlar.

Gençlik teşkilâtı arasında, gençliği küçük yaştan mesuliyete, arkadaş - larına rehberlik etmeğe, kurucu, yaratıcı ve yapıcı olarak yetiştirmeğe hizmet eder bir vasıta olarak izciliği ihmâl etmemek lüzumuna prensip noktasından karar vermek büyüklerimizin işidir. Biz böyle bir kararın verildiğini ve işin prensip noktasından hâlledildiğini farzederek gençlik teşkilâtı arasında yer almasını hangi vasıtalara tevdi ve hangi imkân ve şartlar altında tahakkuk ettirebiliriz ?

Gençlikle doğrudan doğruya fikrî ve bedenî sahada ilgili 1) Maarif Vekâleti, 2) Halkevleri ve 3) Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü olarak üç devlet teşekkülü var. Acaba izcilikle doğrudan doğruya bu teşek - küllerden hangisini veya hepsini birden mi ilgilendirmeliyiz ?

Şüphesiz ki üç koldan çalışılsa gayeye daha kolay varırız gibi bir mantıkî düşünüş tarzı daha mülâyimdir. Fakat izciliğin bizde herşeyden evvel bir mektep işi olduğunu da kabûl etmek ıztırarındayız.

İzcilik eğer Türk çocuklarının manen ve maddeten yükselmesi için birer yolsa, bu yolun töresine küçük yaşta yatmak elbette verimini çoğaltır. Bir yardımcı mektep ve terbiye müessesesi olarak izcilik teşkilât, disiplin ve vasıta bakımından bir maarif işidir. Buna mukabil Halkevleri'mizin memleketin 367 köşesindeki kolu; daha iyi bir tâbirle " Evleri „ de gençlik ve izcilik teşkilâtında büyük rol oynayacak mevkidedirler. Halkevleri'nin köycülük ve gezi kolları izciliğe çok şâmil ve vasi'î yardımlarda bulunabilirler.

Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü'ne gelince; bütcesinin darlığı ve elde mevcut vesait ve bu işe memur edilecek personel noksanı yüzünden izcilik teşkilâtında şimdilik faâl bir rol oynayacak durumda değildir.

Şu hale nazaran izciliği Maarif Vekâleti Halkevleri'mizle işbirliği yaparak kalkındırmak mevkiindedir. Bir teşkilât olarak izcilik büyük bir himmet ve oldukça mühim bir paraya ihtiyaç hissettirmektedir. Malzeme ve vesait epey bahalıya mal olacağı gibi memlekete teşmil edilecek izcilik teşkilâtında personel meselesi de mühimdir.

Biz kendi hesabımıza ve bilhassa gençlik hesabına yapılan teşebbüslerde bütün maddî ve manevî külfetin devlet bütçesine mal edilmesi taraftarı olmakta mantıkî hattâ amelî hesap bulamayoruz. Büsbütün bedavaya mal olan yardımların arkası kesilmek zamanı geldi mi bu yardıma mazhar olanlarda bir memnuniyetsizlik hissi başladığı gibi kendi nefislerine olan itimattan da bir kısmını kaybetmek ihtimâlleri vardır.

Bunun için izcilik teşkilâtında da bütün maddî külfetin devlet bütçesine yük olması taraftarı değiliz. Aylık bütçesinden çocuklarının bu gibi ihtiyaçlarına para ayıracak mevkide olmayan vatandaşlar hariç, hâl ve vaktı yerinde olanlar çocuklarına tahsis ettikleri paradan bir kısmını (bir ilâve suretiyle değil) başka lüzumsuz sarf yerlerinden alarak izcilik teşkilâtına az da olsa muayyen yardımlarda bulunabilirler. Hattâ bizzat çocuklar kendilerine sarfettikleri paradan bir kısmını bu işe ayırmak suretiyle birçok şeyler başarılabilir.

İzcilik teşkilâtını kurmakta paradan daha mühim bir âmil de var. Bu işi başaracak elemanlara malik olup olmadığımız meselesi.. Ben öyle sanıyorum ki bu öğretici ve işe başlatıcı elemana dört başı mamûr bir halde malik değiliz. Fakat bu bizi yapmak istediğimiz işten alakoyacak mahiyette değildir. Maarif Vekâleti'nin beden terbiyesi muallimleri seneden seneye artmaktadır. Bundan on sene evvel 60 erkek ve 30 kadın beden terbiyesi muallimi Kilyos'ta kurulan bir kampta izcilik teşkilâtını kurmak üzere muntazam bir kurs geçirmişlerdi. Böyle bir kursu, bugünkü daha yüksek kadro ile tekrarlamak ve bu kurstan geçecek beden terbiyesi muallimlerinin bulundukları yerlerde daha küçük unitelere bu kursu tekrarlamaları imkânı her zaman için elde mevcut ve başarılması kolay bir iş olduğu gibi açılacak kursa Halkevleri'mizin göndereceklerı elemanlar da izciliği yayın işinde faâl rol oynayabilirler.

İzcilik uzun boylu ve herhangi bir spor branşında olduğu gibi teknik bakımdan bir ihtisas işi değildir. Vücudu kuvvetli, seciyesi sağlam bir genç kısa bir zamanda izciliğin esaslarını kendinden az bilenlere rehberlik edecek kadar kavrar.

Yazımızın bundan sonraki kısmında " Türk izciliği „ esaslarını kurmak meselesine de temas etmek isteriz. Bu esasları tesbit epey himmete muhtaç bir iştir. Bu esasları kurarken gaye ve hedefler de tayin edilmiş olur.

İzcilik, gençleri yurt müdafaasına hazırlayan birtakım esasları da ihtiva etmektedir. Bu itibarla bu teşkilâtta Genel Kurmay'ın da mütalâası çok kıymetli olacaktır.

İzciliğin teşmil edileceği gençlik kütlelerini tayin ve tesbit etmek ve Türk izciliğinin esaslarını kurmak işi bittikten sonra bütçe meselesi daha kolaylıkla hallolunabilir. Teşkilâtın çerçevesi içine girecek adetleri bilir - sek hesabımızı bu adede göre tutmak daha kolay olur.

İzcilik edebiyatı ve izcilik kütüphanesi vücuda getirmek meselesi de üzerinde ehemmiyetle durulacak mahiyette bir iştir. Elimizde tam bir bibliyografya mevcut olmadığı için yüzde yüz kat'iyetle iddia edemeyeceğim; fakat kaviyyen zannettiğime göre M. Parfitt, harpten evvel memleketimize geldiği zaman çıkarılan bir eser, ya bundan evvel yahut bundan sonra Ali Sami tarafından neşredilen ikinci bir kitaptan maada -ki bu iki esere de bugün için actualitesini kaybetmiş nazarıyle bakmak hata olmaz- Galatasaraylı Ahmet tarafından 1930 da yazılan " Türk İzci Teşkilâtı „ adlı eser yegâne müracaat kitabıdır. Başka memleketlerdeki neşriyata kıyas edecek olursak bu küçük eserin daha çok güzelleştirilmesi, büyütülmesi icap ettiğini takdir ederiz.

Biri kız diğeri erkek izcilere olmak üzere Amerika izci manuelleri gençleri için birer kamus halindedir. Bu eserler herhangi bir orta yahut lise talebesinin eline verilse aylarca hattâ senelerce onları meşgûl edecek materyâl vardır :

Vaziyeti kısaca hülâsa edecek olursak bize tatbikinde izcilik bir mektep işi olduğu kadar doğrudan doğruya Halkevleri'mizi birinci derecede alâkadar etmesi icap eden bir teşkilâttır.

İzciliğin :

y — Gençliği terbiye edici,

2 — Gençliği teşkilâtcı olarak yetiştirici,

3 — Memleketi ve yurdu tanıtıcı,

4 — Memleket müdafaasına birinci derecede hazırlayıcı,

5 — Yurttaki bütün gençlik tabakalarını birbirine kaynaştırcı,

6 — Köylüye yol gösterici.

bir gençlik teşkilâtı olduğuna göre bu işle Halkevleri'miz ilgilenebilir.

İzciliğin Halkevleri'mizin köycülük kolları ile çok yakından alâkası vardır. Köylüyü irşat, köylüye sıhhat bilgisini telkin, köyde gösteriler ve bunlara benzer birçok faydalar izcilik sayesinde hiçbir malî külfete ihtiyaç hissolunmadan temin edilebilir.

Teşkilâtı kurmak işine gelince, Halkevlerimiz :

a) İzcilik ile alâkalı bir heyeti toplamalı,

b) Bu heyet Türk izcilik esaslarını kurmalı.

c) Bunlardan sonra izcilik kitapları yazılmalı, izcilik memlekette propaganda edilmelidir.

d) İki senede bir ihzarî kamp kurulmalı, bu kamplarda memleketin her tarafından gönderilecek murahhaslar kurstan geçirilmelidir.

e) Türk izcilik teşkilâtı (futbolda ve sair sporlarda olduğu gibi) beynelmilel izcilik teşkilâtı ile temasa geçirilmelidir.

f) İzcilik teşkilâtına baş tayin edilecek Türk izci oymağına vas'i salâhiyet verilmeli, bu oymağı doğrudan doğruya Parti Genel Sekreteri'nin emrine vermelidir.

AYIN HABERLERİ

BÜYÜK MİLLET MECLİSİNDE —. MİLLİ ŞEF'İN MESAJLARI —. MAARİF ŞURASI —. HATAY VİLAYETİ .— LOZAN'IN XVI İNCİ YILDÖNÜMÜ

Büyük Millet Meclisinde

İntihabı müteakip fevkalâde içtimaını yapan Altıncı Büyük Millet Meclisi birçok kanunlar ve 1939 bütçesini müzakere ve kabûlden sonra 11 Eylûlde tekrar toplanmak kararıyle Temmuz'un sekizinde yaz tatiline girdi. Meclis son günlerinde Fransız - Türk anlaşmasına ve Hatay vilâyetinde yapılacak teşkilâta ait kanunları da kabûl etmiştir.

Meclis'in son gününde Hariciye Vekili B. Şükrü Saraçoğlu Türkiye dış politikasıyle dünya vaziyeti üzerinde geniş izahlarda bulunmuştur. B. Saraçoğlu nutkunda Türkiye'nin şiddetli sulh taraftarı olduğunu söyledikten sonra " fakat biz sulha, sulh olduğu için değil, biz sulha onun Türk milletine ve insanlığa getirdiği hesapsız ve ölçüsüz iyilikleri için âşıkız, şayet buna rağmen birgün sulh bize harptan daha pahalıya satılmak istenirse o vakıt harbın ve zaferin bize nekadar âşık olduğunu göstermeğe de amâdeyiz. „ demiştir. Hariciye Vekili; sulhcu Türkiye'nin Balkan ve Sa'dâbadpaktı içinde, komşularıyle iyi dostluk yaparak herkese karşı bitaraf bir politika güttüğü sırada Orta Avrupa'da çıkan hâdiselerin nihayet Arnavutluğa kadar sirayet ettiğini böylece İngilizler'le, arkadan Fransızlar'la anlaştığımızı vuzuhla ifade ettiği ve " sulh cephesine iltihak ederken, sulhu takviyeden başka bir emelimiz olmadığı için Almanya ve İtalya dahil, bütün devletler ile normal münasebetlerimizi devam ettirmek kararında „ olduğumuzu söyledi. B. Saraçoğlu politikamızın Cümhuriyet Halk Partisi programında da yazılı şekliyle " yurtta sulh, cihanda sulh „ olduğunu söyledi ve beyanat Meclisce ittifakla tasvip edildi.

Meclis'in son celsesinde Ticaret Vekili B. Cezmi Erçin de haricî ticaretimizde takip edilen usûllerle hayat bahalılığı hakkında, Müstakil Parti Grubu reis vekili B. Ali Râna Tarhan'ın sualine cevap vermişlerdir. Vekil; mübadele ve tediye rejimimizi dört zümre içinde (serbest dövizli, % 20 kliringli, başa baş klırigli ve hususî anlaşmalarla kontenjanlı) izahtan sonra bazı müvazenesizlikleri önlemek için alınan tedbirleri anlatmış ve hayatı ucuzlatma bahsinde şimdiye kadar yapılmış olan tetkiklerin hayli ilerilemiş olduğunu söylemiştir.

Basın Birliği Kongresi

Birinci Türk Basın Kongresi 10 Temmuz pazartesi günü Dahiliye Vekili B. Faik Öztrak'ın reisliğinde toplanarak merkez ve mıntakalar idare heyetleriyle haysiyet divanlarını seçmiştir. Kongrede Başvekil Dr. Refik Saydam da bulunmuştur.

Dahiliye Vekili bu münasebetle basının ehemmiyeti üzerinde bir hitabe irat etmiştir.

Millî Şefin Mesajları

Cümhur Reisimiz, " *Deyli Telgraf* „ gazetesinin hususî muhabirine geçen ay bir mülâkat ve bunun sonunda da muhabire İngiliz milletine hitaben şu mesaji vermişlerdir :

" İngiliz milletine Türk milletinin muhabbetli selâmlarını bildirmenizi rica ederim. Türkiye Cümhuriyetiyle ittifakı İngiliz milletinin samimiyetle karşıladığını görmek bizi çok sevindirmiştir. Bu ittifakı ilhâm eden siyasete samimî yardımından dolayı bilhassa İngiliz matbuatına müteşekkirim. İttifaka karşı duyguları samimî olduğu kadar da giriştiği teahhütleri yapmak azminde olan Türk minletinde İngiliz milleti sadık bir müttefik bulacaktır. İki millet arasındaki eski dostluk müşkil seneler içinde de Türk milletinin kalbinde derin köklerini muhafaza etmiştir. İki memleket her sahadaki menfaatlerini temin noktasında ve cihan sulhunun korunmasında elele yürüyebilmek için o dostluğun tekrar ihyâsına itimatla bakıyoruz. „

Millî Şef İnönü 'nün Deyli Telgraf gazetesi muhabirine verdikleri mülâkat şudur. Muhabir diyor ki :

" Taâmülleri hilâfına olarak bana bu mülâkatı verdiklerinden dolayı Ekselânslarına derin teşekkürlerimi arzettikten sonra kendilerinden, Atatürk rejiminin aynen demokratik bir istikamette inkişaf etmekte olduğunu söylemenin doğru olup olmadığını sordum. Bana şu cevabı verdiler :

" — Rejimin, halkın nefine ve halk tarafından mürakabe edilmeye matuf bulunmak it bariyle bidayettenberi demokratik bir esası haiz olduğu şüphesizdir. Geçmişten tam bir ayrılış teşkil etmesi ve bunun milletin âtisi için hayatî ehemmiyeti haiz bulunması dolayısiyle rejimin tatbikatında başlangıçtan itibaren az çok sıkı davranmak icap etmişti. Lâkin hiçbir zaman cebir ve şiddet kullanılmamıştır, ve rejim daima herşeye, teşkilât-ı esasiye kaşesini vermiş olan Büyük Millet Meclisi yoluyle tatbik edilmiştir. Vaziyet inkişaf ettikçe rejimi yeni hâl ve şartlara uydurmak zaruret ve imkânı hasıl oldu. Ve meselâ, Riyasetcümhur'da vukua gelen değişiklik münasebetiyle yapılan serbest intihap ve son zamanlarda Meclis'te bir müstakil grupun teşkili hallerinde olduğu gibi halk, tedricen idarede daha vâsi bir iştirâk hissesi kazanmıştır. Bütün milletin, hürriyetlerin tedricen genişletilmesine karşı olan mukabele tarzı, beni bu mesaimde teşvik etmiştir. Gerek halk ve gerek matbuat tenkidin ve mütalâa dermeyanının caiz olabileceği hudutlar hususunda şayan-ı takdir bir kavrayış göstermişlerdir. „

Kendilerine Hatay'dan bahsettim. Bana Hatay'ın Türk sınırları içine avdet etmesini mucip olan hususî sebepler olduğunu söylediler :

" — Hatay Fransa ve Suriye ile olan münasebetlerimizi zehirleyen müzmin bir mesele olmuştu. Onun halli, bu münasebetleri yeniden memnuniyete şayan bir şekilde sıkı ve sağlam bir mesnede raptetmiş bulunuyor. Ancak bunun yeni bir müstemleke siyasetine delâlet ettiğini söylemek hata olur. Komşuları ile karşılıklı itimada dayanan iyi münasebetler Türkiye için arazisini genişletmekten daha kıymetli ve daha lüzumludur. Çünkü, bugünkü arazi hudutları içinde kendine uzun seneler yetecek meşgaleleri vardır. Geçmişte müstemlekeler Türkiye'ye pahalıya mal olmuştur. Ve bunlar Türkiye'nin varlığı için hayatî ehemmiyeti haiz olan kaynakların inkişafı ve vaziyetinin takviyesi hususuna ciddî surette engel olmuştur. „

Cümhurreisi, İngiliz - Türk beyannâmesi ile müstakbel ittifaktan bahsederken İngiltere kuvvetinin Türkiye için nekadar ehemmiyeti varsa Türkiye kuvvetinin de İngiltere için o derece mühim olduğu kanaatinde bulunduklarını söylediler :

" — İngiltere'nin Akdeniz'deki vaziyeti zaâfa uğrarsa Türkiye bunun aksülâmelinden müteessir olur. Her iki memleketin gayretleri biribirinin aynı, yâni sulhün muhafazası olduğu için karşılıklı menfaatleri namına eski zamanlarda olduğu gibi yine yanyana mevki almaları zarurîdir. „

" İngiltere'nin mecburî askerlik hizmetini kabûl etmiş olmasından Türkiye, çok memnun olmuştur. Çünkü, kuvvetli bir İngiliz ordusu sulh cephesinin bakası için elzemdir. „

" Bu yeni münasebetin Türkiye'nin halihazırdaki ticaret sistemini serbest mal mübadelesi haline getirmeye yardım etmek hususunda da büyük ümitler beslenmektedir. „

Nihayet, Cümhurreisi Balkanlar'daki vaziyetten bahis buyurdular. Bu münasebetle Türkiye'nin, Bulgaristan'ın Balkan Antantı'na iltihakını görmeyi çok istediğini ve bunun için Türkiye'nin her zaman çalışmış olduğunu ve bu gayenin tahakkuku hakkındaki ümidini halâ kesmemiş bulunduğunu söylediler.

Hatay Vilâyeti

23 Temmuz 1939 pazar günü Hatay, artık Türkiye Cümhuriyeti'nin diğerlerinden farksız bir vilâyeti olmuştur. 22 Temmuz cumartesi günü akşamı saat 18 de Hatay'daki son Fransız bayrağı da indirildi. Kalan 200 Fransız askeri de 23 Temmuz'da Hatay'ı terketti. Vatanın bu öz ve asîl parçası üstündeki ecnebi işgâli böylece sona erdi.

Hatay halkı Büyük Millet Meclisi ile komşu vilâyetler mümessilleri huzurunda kurtuluş gününü coşkun bir sevinç içinde kutladı.

Ana yurt 23 Temmuz 1939 da Hatay'ı bir daha bağrına bastı. Memleketin her tarafı ona kavuşmanın heyecanını bir bayram neş'esi içinde tattı. Bütün şehir ve kasabalarımızda Halkevleri'nde toplantılar yapıldı, buralarda Hatay'ın kurtuluşu, ona çalışanlara minnet ve şükran hisleri ilâve edilerek anlatıldı, şiirler okundu, Hatay'la birlikte bütün yurdun saadet ve emniyetine olan itimat bir daha tekrar edildi. Millî Şef memleketin 23 Temmuz'da duyduğu inşirahı Hatay valisine çektikleri telgrafla şöyle ifade etmişlerdir : " *Hatay kurtuluş gününe sevinçlerle bütün vatan, bütün vatandaşlar iştirâk ediyor, Hataylılar'a refahlı ve bahtıyar yaşayış istiyoruz* „.

Büyük Millet Meclisi ikinci reisinin başkanlığında meclisten bir heyetle C. H. P. Genyönkurulu'ndan bir heyet Ankara'dan, Seyhan, İçel, Urfa, Gaziantep, Maraş vilâyetlerinin seçtikleri birer heyet de buralardan hareketle 22 Temmuz tarihinde İskenderun'a varmıştır. Tezahürlerle karşılanan heyetler geceyi orada geçirmişler; 23 Temmuz'da yolları üzerindeki köy ve kaza halkının sevinçlerine iştirâk ederek Antakya'ya geçmişlerdir. Burada yine büyük tezahürlerle karşılanan heyetler saat onda şehir meydanında yapılan bayrak merasimine iştirâk etmişlerdir. Bu merasimde sahanın ortasındaki direğe asılı bulunan Hatay bayrağı indirilmiş ve iki Hatay'lı kız bu bayrak üzerindeki kenarları kırmızı kapalı yıldızı sökerek yerine Türk bayrağındaki bembeyaz yıldızı dikmiştir. İstiklâl marşıyle direğe çekilen Türk bayrağı Hatay'ın Türkiye'ye farksız bir vatan parçası olarak ebediyen iltihakını ifade etmiştir.

Bundan sonra Hataylılar adına minnet ve şükran ifade eden nutuklar söylendiği gibi Büyük Millet Meclisi ikinci reisi de ana vatanın Hatay vilâyeti halkına beslediği muhabbeti bildirmiş diğer heyetler adına da hatipler söz söylemişlerdir. İskenderundaki bayrama Hamidiye mektep gemisi de iştirâk etmiştir.

Maarif Şurası

Bir kanun, Türk maarifine ait başlıca teknik meselelerin ihtisas sahiplerinden teşekkül eden bir Şûra'da tetkik ve bir karara raptedilmesini emreder. Şimdiye kadar yine kanun yollarıyle içtimaı geriye bırakılmış olan bu maarif Şûrası Maarif Vekili B. Hasan -Âli Yücel'in teşebbüsiyle 17 Temmuz 1939 pazartesi günü Ankara'da toplandı. Şûra'ya üniversiteye yüksek tahsil müesseselerine, lise, orta ve ilk mekteplere mensup birçok profesör ve muallimlerle ötedenberi maarif işleriyle alâkalı zatlar iştirâk etmiştir. Maarif Vekili açış nutkunda temas eylediği mevzularla Şûra'nın çalışma sahâsını belirtmişlerdir. Vekil, maarifimizin prensiplerini C. H. Partisi ve hükûmet programına dayanarak izahtan sonra maarif müesseseleri arasında kurulacak âhenkten bahsetmiş, kalkınmada baş rolü olan köylüyü yetiştirme ile ilk tahsile ait meselelerde şimdiye kadar yapılan ve düşünülen şeyler üzerinde genişçe durmuştur.

Vekil şunlara da etraflıca temas etmiştir : Meslek okullarının inkişafı, orta öğretimde verimin artırılması, ders saatlerinin çokluğu, okuma günlerinin azlığı, garp dillerinin öğretilmesi, ilmin dili, eski yazma eserlerimiz, okullarımızda disiplin.. Şûra umumî içtimalar dışında komisyonlar halinde çalışacağından şu komisyonlar teşkil edilmiştir : Plân, ilk öğretim, orta öğretim, teknik öğretim, yüksek öğretim, neşriyat, beden terbiyesi, dilekler.

Millî Şef 27 Temmuz 1939 perşebme günü Şûra âzasını kabûl ve taltif etmişlerdir. Sayın Cümhurreisi bu münasebetle şunları söylemişlerdir :

" Maarif Şûrası'nın sayın âzasıyle birlikte bulunmaktan Bayan İnönü ile beraber sevinç hissediyoruz. Şûranın on gündür devam eden çalışmalarını dikkatle takip ettik. Maarif ailemiz âzasının yüksek kıymetlerini ve bilhassa mesleklerine aşklarını ve bağlılıklarını takdirle gördük. Bu görüş maarif mücadelemizin âtisi için bizi ümitlerle doldurdu. Büyük Türk milletini lâyık olduğu yüce derecede tebarüz ettirecek tek vasıta, onun kültür ve teknik kuvvetidir. O da sizin ehliyetli ellerinizdedir. En iyi dilekleri - miz ve her suretle yardımcı olmak arzularımız daima sizlerle beraberdir. Sizi bu duygularla selâmlayoruz ,.

Şûra, Temmuz'un yirmi dokuzunda vekilin bir nutkıyle dağıtılmıştır. O - nun çalışma devresinde hergün Ankara radyosıyle salâhiyetli bir zat maarife ait mühim meselelerden birini izah etmiştir.

Lozan sulhu'nun 16 ncı yıldönümü

Memleket; kurtuluş mücadelesini tamamlayan, ileri milletler arasında ayni şeref ve hakta hür bir Türkiye - nin varlığını bütün cihana tanıtan Lozan sulhunu, XVI ncı yıldönümü olan 24 Temmuz 1939 da büyük tezahürlerle kutladı. Bu sevinç ve saygı tezahürünün bir sebebi daha vardır : Kurtuluş mücadelesinin en çetin günlerinde milletin mâkûs taliini yenen büyük asker, yüce cephe kumandanı, muharebelerdeki yüksek ehliyetini baş kumandanına ve milletine ispat etmişti. Bu kahraman, sulh meydanında asırlık husumetler ve birçok menfaatlerle çarpışıp şerefli sulhu kurtarmakla da siyasî kuvvet ve kudretini göstermişti. İşte bu yüce varlık, Lozan'ın XVI ncı yıldönümünde bu milletin başında bulunuyor. O, bugün doğuşuna ve ilerileyişine Büyük Yaratıcı'nın en yakın ve en faâl uzvu olarak iştirâk ettiği memleketin Millî Şefi'dir. Dünya şartları nekadar çetin olursa olsun memleket en geniş itimat için - de onun Önderliği'ne güvenmektedir. Lozan'ı kutlarken yurttaşların duyduğu ve gösterdiği sevinç, bu güven - meden geliyor.

24 Temmuz 1939 günü bütün memleket Lozan'ı ve onun kahramanı Millî Şef'i şükran ve minnetle andı. Her yerde Halkevleri'nin isti'ap edebildiği kadar halk bunların çatısı altında, buralara sığamayanlar meydanlarda toplanarak büyük tarih hâdisesinin kıymetini anlatan sözleri ve şiirleri dinledi, alkışlarıyle âvazeleriyle taşkın sevinci ifade etti.

Matbuatımız bir yandan bu günün yüksek değerini anlatmak, bir yandan da memleketin geniş sevincini sütunlarında aksettirebilmek için itina ile çalışmıştır.

İstanbul'da Üniversite'de, Ankara - da yüksek mekteplerde ve bütün Halkevleri'nde söylenen değerli hitâbeleri ne günlük matbuat ne de mecmualar sahifelerine sığdıramayacaklardır.

Ancak birçok Halkevleri'mizin mecmuaları, kendi Halkevleri'ndeki tezahürleri tesbit edebilir, bunun dışında broşürler neşri suretiyle de bu kıymetli hazırlıklardan istifade temenniye değer.

Bütün yurdun sevinçle iştirâk ettiği bu tezahürlerden aldığımız intiba' şudur ki, Türkiye halkı, teknik vasıtaların verdiği imkânı aşarak millî his ve heyecanda da bütünleşmiştir. Sınır kasabalarından yayla şehirlerine kadar her yanda ayni günde yapılan tezahürler, Türkiye'deki fikir ve his yekpareliğinin güzel bir ispatırdır. Türk vatanı şüphesiz, bir düşünüyor ve bir duyuyor ve bunu ifade ediyor. Millî Şef'in söyledikleri gibi icap edince şerefni ve vatanını korumak için cephelerin hangisinde olursa ousun tek bir vücut halinde görüneceği de şüphesizdir.

1923 Temmuz'unun 24 üncü çarşamba günü Lozan Üniversitesi salonunda cihanın büyük ve Cihanharbi'nin galip devletleri Türk istiklâlinin hukukî vesikasına imza koydular.

Konferans 21 İkinciteşrin 1922 de toplanmıştı. Osmanlı İmparatorluğunun Büyükharp'te istilâ görmeyen kısımları için bir nevi' esaret vesikası olan Sevr, Cihanharbi'ni Yakınşark'ta da tasfiye etmek istemişti.

Türk milleti; bunu tanımadı, Anadolu'nun merkezinde kurduğu hükûmetle hem istilâları durdurdu, millî hudutları dışına attı, hem de içerde hür, müstakil ve ileri bir rejim yarattı, 1922 Ağustos'unda Dumlupınar'da başlayan zafer, hemen Akdeniz kıyılarına ulaştı. Eylûl'de de Mudanya'da İtilâf Devletleriyle mütareke yapıldı. Yeni Türk hükûmetinin meseleleri yalnız istilâ ordusıyle veya bunun hükûmetiyle değildi. Osmanlı İmparatorluğunu yenmiş olan birçok devletlerle İmparatorluğun merkezinde teşekkül etmiş yeni hükûmetin anlaşması lâzımdı. Bu sebeple Lozan'da Büyükharb'in galipleri olan İngiliz,, Fransız, İtalyan, Japon, Romanya, Sırp murahhaslarıyle konuşulmuştur.

Lozan Konferansı, Çetin başlamıştı ve çetin devam ediyordu. Altı hafta sonra konuşmalar kesildi. Ancak temas ve teşebbüsler devam ediyordu. Konferans 23 Nisan 1923 de tekrar başladı ve 24 Temmuz'da yâni iki aylık sıkı bir çalışmadan sonra sulh imzalanabildi.

Lozan'da yeni Türkiye'nin (Millî Misak) ile çizdiğimiz bugünkü hudutları tanındı. Boğazlar için konulan bazı kayıtlar Montrö'de ıslâh edildi, Hatay için hükmü mahfâz tutulan 1921 mukavelesiyle de nihayet 1939 yazında bu vatan parçasını ana yurda bağladı.

Lozan'da Osmanlı İmparatorluğunun bu topraklar için asırlarca evvel kabûl ettiği kapitülasyonlar tamamen reddedilmiştir. Yabancılara dünyaca her yerde kabûl edilmiş hükümlerden başka ne adlî, ne malî, ne de iktisadî hiçbir hak tanınmamıştır.

Yurdumuzda yaşayan ecnibiler de Türk kanunlarının adalet ve siyanetine tevdi' edilmiş bütün mükellefiyetler için kendilerine istisnaî birhak kabûl edilmemiştir.

Lozan'da yien İmparatorluk'un ekalliyetlere verdiği birçok imtiyazlar kaldırılarak Türk vatandaşları arasında mutlak müsavat tesis edilmiştir.

Lozan'ın XVI ncı yıldönümü millet - imize kutlu olsun. Bu mes'ut günü anarken, onun büyük muzafferine minnet ve şükranlarımızı tekrarlayalım.

HALKEVLERİ POSTASI

HALKEVLERİ VE SPOR KULÜPLERİ

Halkevleri Türk yurttaşlarını Parti'nin ve Teşkilât-ı Esasiye Kanununun ana prensipleri etrafında birleştirmek ve yurttaşı icabında bu prensipleri korumak için maddî ve manevî yükseltmek esası üzerine kurulmuşlardır.

Halkevi ile Sporun münasebeti

Halkevleri kendi mensuplerını ve kendine üye olmayan bütün yurttaşların manevî ve kültürel bilgilerini ve vasıflarını meşgûl olduğu muhtelif şûbeler faâliyeti ile temin ettiği gibi yurttaşın maddî ve bedenî kuvvetini artırmakla ancak millî vazifesini şâmil olarak tamamlamış olabilir. Bedenen kuvvetli ve kudretli olmayan; karşısına çıkacak engelleri aşamayan bir yurttaşın yalnız manevî kudretinin büyüklüğü, lüzumu halinde yurda karşı olan vazifesini tamam yapmaya kifayet edemez. Bu sebepledir ki Halkevleri şûbeleri arasında bir de Spor Şûbesi konmuştur. Ve yine Halkevleri talimatnâmesinde şöyle denmiştir :

" Spor ve bütün beden hareketleri gençlik terbiyesinin ve millî terbiyenin vaz geçilmeyecek aslî ve mühim bir vasıtasıdır. Bu sebeple Türk gençliğinde ve Türk halkında Spor ve beden hareketlerine sevgi ve ilgi uyandırmalı, bunları bir kütle hareketi, millî bir faâliyet haline getirmelidir. „

Halkevi Spor kolu bir spor Kulubü mahiyetini alabilirmi ?

Bir vilâyetin spor bütçesine şöyle bir izahat verilmiştir : " Halkevi spor kulübüne karşı bir de memleket spor kulübü teşkil edilecektir „. Bundan başka bazı Halkevleri kendi mensuplarından takımlar teşkil ederek birbirleriyle müsabaka ve yarışlar yaptıkları görülmüştür.„ Halkevleri'nin, muhitlerinde spor kulüpleri kurulmasını ve gençlerin bu kulüplere yazılmasını teşvik etmeleri, çok faydalı ve yerinde bir teşebbüs olur. Ve bidayette bu şekilde spor kulüplerinin çekirdekleri ni kendi içlerinde kurmaları da, yine bu teşebbüste ilk adımın kendi taraflarından atılması mahiyetindedir.

Bu hareketler, hiçbir zaman, Halkevleri'ne spor kulübü mahiyetini vermeye bir sebep teşkil etmez. Halkevleri spor kollarına, spor kulübü mahiyetini vermek düşüncesi, esas itibarıyle sakattır. Gerçi sporda rekabet sporcular için tahrik vasıtasıdır, fakat bu rekabet ve bu tahrik bazan arkadaşlığı unutturacak kadar yanlış neticeler verdiği vakıdır.

Halbuki yurdun neresinde olursa olsun Halkevleri kendi çatısı altında yurttaşları en temiz arkadaşlık bağlarıyle tek mefkûre etrafında toplamakla vazifelidir. Bu çatıların altına kulüpcülük rekabeti gibi dar bir düşünce ve zihniyet rekabetinin girmesi ve bu rekabetin Halkevi üyeleri arasında, velevki az da olsa, şahsî münaferet hisleri tevlidine sebep olması hiç de arzu edilmez.

Spor Kulüpleri ile Halkevleri gayelerindeki beraberlik

Şimdiye kadar spor kulüpleri bazı spor heveskârlarının bir araya gelerek kendi spor zevklerini tatmin için cemiyetler kanununa göre kurdukları bir teşekkül olup, lokal namını verdikleri kulüp binası da cemiyetler kanununa göre göstermek mecburiyetinde bulundukları ve bütçelerinin müsaadesi nisbetinde kiralayabildikleri bir küçük bina veya bazı hayır cemiyetlerinin kendilerine bağışladıkları küçük birer odadan ibarettir ki mevcut spor kulüplerimizin birkaç tanesi müstesna olmak üzere bunlar hakikî bir spor merkezi ihtiyacını tatmin etmekten uzaktırlar. Kanunun bugünkü beden terbiyesi ve spor kulüplerinden beklediği vazife gençlerin fizik ve morâl kabiliyetlerini yükseltecek birer terbiye müessesesi olmaktır. Bu cihetle Halkevleri ile spor kulüpleri millî bakımdan ayni terbiyevî mahiyeti haiz ve beden terbiyesi ile sporu bu maksadın istihsâli için bir vasıta olarak kullanan müşterek gayeli birer müessesedir. Buna göre her iki müessesenin de bu vasıtaları biribirinden ayrı ve biribirinden aykırı olarak değil birbirini tamamlayıcı mahiyette kullanmaları lâzımdır. Bugünün ihtiyacına göre gençlerin içtimaî bakımdan toplanacakları ve birbiriyle görüşüp anlaşacakları yerler Halkevleri salonları olup, kulüp salonları değildir. Gerçi kulüp binalarında dinlenme salonları bulunmak zarurî ise de bu salonlar gençlerin boş zamanlarını geçirmek için bir kahvehane veya bir gazino gibi kullanacakları yerler değil, belki beden terbiyesi ve spor hareketleri arasında dinlenmelerini temin edecek yerlerdir. Bu düşünceyledir ki, yeniden yapılacak Halkevleri'nde bedenî hareketler ve salon sporları yapabilecek mahaller ayrılmasına ehemmiyet verilmektedir. Vaziyeti böyle mütalâa edince, spor kulübü merkezlerinin de Halkevleri'nin içinde bulunmasından büyük terbiyevî faydalar bulunacağı aşikârdır. Yine bu sebepledir ki beden terbiyesi kanununu tavzih eden nizamname projesinde tek kulüp bulunan kasabalarda kulüp başkanı ile Halkevi spor kolu başkanının aynı zat uhdesinde bulunmasının faydalı olacağı mütalâa edilmiştir.

Bugünkü Spor Kulüplerinin mahiyet

Parti programının 52 nci maddesi " Türk gençliği, onları temiz bir ahlâk, yüksek bir yurt ve inkılâp aşkı içinde toplayacak millî bir teşkilâta bağlanır, ve bütün Türk gençliğine neş'e ve sıhhatlerini, nefse ve memleketе inanlarını besleyecek beden terbiyesi verilecek ve gençlik, *inkılâp ve bütün istiklâl şartlarıyle yurdu müdafaa etmeği en üstün vazife tanıyan ve bu vazifeyi yerine getirmek uğrunda* her varlığın fedasına hazır tutan bir zihniyetle yetiştirilecektir. Bu ana terbiyenin tam netice vermesi için Türk gençliğinin bir yandan, düşünme, karar verme ve teşebbüs alma gibi yüksek muvaffakıyet hassaları inkişaf ettirilecek ve öte yandan gençlik, her türlü işin başarılmasında tek unsur olacak sıkı disiplinin tesiri altında çalıştırılacaktır.

Türkiye, spor teşkilâtı bu esaslara göre düzenlenecek ve yürütülecektir. Memleket teşkilâtının üniversite, okullar ve enstitüler, Halkevleri, toplu işçi kullanan fabrika ve müesseselerle irtibatı ve yukarıdaki gayeler etrafında iş ve yol birlikleri tanzim edilecektir. Yurtta beden ve inkılâp terbiyesiyle spor işlerinde yeknasaklık göz önünde tutulacaktır.

Okullardan, Devlet müesseselerinden ve hususî müesseseler ve fabrikalarda bulunanlar arasında yaşlarına göre herkesin beden terbiyesiyle meşgûl olması mecburiyet altına alınacaktır . . . „ diye yazılıdır.

Beden Terbiyesi Kanunu bu programın tatbikatından olmak üzere Devletçe çıkarılmıştır. Buna göre gençlerimizin mükellef ve mecbur olarak içine gireceği beden terbiyesi ve spor kulüpleri kanununun ruhuna göre kayıtsız ve şartsız disiplinli birer gençlik teşkilâtı merkezleridir. Bu merkezler yalnız mahdut spor heveslilerinin mahdut zevklerini tatmin eden birer içtimaî müessese değil, kendi kadrolarına yazılan gençleri Parti programının ve dolayısiyle devletin istediği şartlar dahilinde terbiye etmek ve yurt müdafaasına hazırlamak gibi yüksek, vatanî bir vazife görecek birliklerdir.

Binaenaleyh, gerek kendilerine bağlı beden terbiyesi ve spor teşekkülleri-nin faâliyet ve idarelerinden kanunen mes'ul olanlar, gerek kulüp idarecileri bütün faâliyetlerinde bu gayeyi gözlerinden uzak tutmamaları ve kendi kulüplerini müstakil bir varlık olarak değil, bir alayın taburları gibi heyeti umumiyesiyle bir bütünlük arzeden ayni gençlik teşkilâtının bir cüzü, karşısındaki kulübu da ayni teşkilâtın kardeş bir cüzü olarak görmeleri daha doğru olur.

Halkevi ile spor kulüpları, beden terbiyesi ve spor sahasında birbirini rakip iki teşekkül mahiyetinde telâkki edilmemelidirler. Yapılacak beden terbiyesi ve spor faâliyetinin Halkevi mesaisi ve istatistiği içine girmesi veya spor kulübu mesaisi veya istatistiği içine girmesi gibi basit ve küçük düşüncelerle esas maksadın istihsâline engel olmak doğru değildir.

Her iki tarafın faâliyeti ayni kafa ile idare edilmek suretiyle birbirini tamamlayıcı mahiyetini hiçbir zaman kaybetmemelidir.

Hülâsa

Halevleri'nin spor ve gençlik şûbeleriyle beden terbiyesi kanununa göre teşekkül eden veya buna intibak eden beden terbiyesi ve spor kulüpleri idarecileri bir araya getirilerek, ayni şahıslardan ibaret olan âzasının, beden terbiyesini sağlayacak faâliyeti tek programla yürütmeleri ve programın tanziminde beden terbiyesi kanununun 14 üncü maddesinin göz önünde tutulması, Halkevleri spor faâliyetlerinin daha ziyade yurttaşı bedenen hazırlamağa hasredilerek, müsabakaların spor kulübüne bırakılması daha verimli netice verir.

C. T. TANER

HALKEVLERİ ÇALIŞMALARI

Halkevleri'mizin son altı aylık raporlarındaki spor çalışmaları üzerindeki tetkik ve tenkitlere bu sayımızda da devam ediyoruz. Bu sefer de, Bilecik, Bergama, Burhaniye, Biga, Bodrum, Beşiktaş, Çeşme ve Çorlu Halkevlerini alıyoruz :

Bilecik Halkovi son altı aylık çalışma raporundan

49 erkek âzası vardır.

30 Ağustos'ta Bozüyük ve Söğüt futbolcularını Bileciğ'e getirtmiş, bir kupa koyarak futbol maçları yapmışı 25 Eylûl'de bölge ile birlikte Eskişehir futbolcularını getirterek bir maç yapmıştır.

*

Bodrum Halkevi son altı aylık çalışma raporundan

24 erkek âzası vardır.

Futbol kolu her pazar günleri sahada futbol oyunlarına devam etmektedir. Kış olması dolayısiyle deniz sporları yapılmamakta olup, önümüzdeki altı ay içinde deniz sporlarına ehemmiyet verilecektir.

*

Burhaniye Halkevi son altı aylık çalışma raporundan

132 erkek âzası vardır.

Bu devre çalışma programlarında göstermiş oldukları üzere, âza sayısını 132 ye çıkarmışlar, köylü gençlerin de iştirâkiyle yapılacağını zikrettikleri atletizm teşvik müsabakalarından birini 8 Eylûl'de merkezde, diğerini de 22 Eylûl'de Karaağaç köyünde yapmışlardır.

Futbol takımı, Balıkesir Halkevi takımiyle yapacağı maça hazırlık olmak üzere, Ayvalık - Gömeç muhtelitiyle karşılaşmış, bilâhare 50 kişilik bir kafile ile Balıkesir'e giderek güzel bir seyahat ve bir futbol maçı yapmıştır. Programda gösterilen son futbol karşılaşmaları gezintisi de Edremit'e gitmek suretiyle tamamlanmıştır.

1 Temmuz kabotaj bayramında, kaza iskelesinde, büyük deniz yarışları tertip etmiş, iyi derece alanlara mükâfatlar vererek, halkı deniz sporlarına teşvik etmiştir.

Avcılık şûbesine mensup avcı gençler ve köylülerin iştirâkiyle, millî bayramlara tesadüf ettirmek suretiyle iki atış müsabakası tertip edilmiş, muhitte çok alâka uyandıran bu müsabakalarda kazananlara münasip mükâfatlar verilmiştir.

9 köyde sürek avları tertip edilerek, birçok zararlı hayvan öldürülmüştür. Sosyal Yardım Kolu adına güreş müsabakaları hazırlamış, Kitapsaray Kolu ile işbirliği yaparak, spor ve sporcu terbiyesi üzerindeki konuşmalara devam edilmiştir.

Biga Halkevi son altı aylık çalışma raporundan

208 erkek âzası vardır.

Ötedenberi Biga'da mevcut federe dahili İdman Yurdu spor kolu ile herhangi bir sebeple elbirliği yapmayarak, gayri federe bir teşkilât kurmağa çalışmış ve bu yüzden iki defa şûbe seçimi yapmak zarureti hasıl olmuştur. Bütçenin tanziminden sonra gayri federe kulüpler arasında birkaç teşvik maçı yapabilmiştir. Yönetim Kurul bütün sporcu gençlerin elbirliği ile kış sporları, güreşler, sürek avları ve koşular teminine çalışacaktır.

*

Bergama Halkevi son altı aylıg çalışma raporundan

90 erkek âzası vardır

Bilhassa millî oyunlar üzerinde durulmuş, cirit, cop, okçuluk, zeybek, kalkancılık, bengi, bozuk dağlısı, arpazlı, Bergama dağlısı, yalabuk, güvende, gecedede oyunlarıyla, avcılığı muhitte canlandırmağa ve yaymağa çalışmıştır.

Okçuluk için bir genç İstanbul teşekkülüne staja gönderilmiştir. Okçuluğu muhitte öğretip, yaymak için İstanbul'dan -yetişecek kadar- ok ve sekiz kalkan, on iki kılıç satın alınmıştır.

İstanbul'da okçuluğu öğrenen arkadaş tarafından Ev salonunda 40 gence ok atma ve meç dersleri verilmiştir.

Spor kolu ilçenin bazı köylerinde sürek avları tertip ederek, muzır hayvanların itlâfına çalışmakla beraber, bu işi görürken toplu bir halde köy gezilerini de yapmıştır.

*

Beşiktaş Halkevi son altı aylık çalışma raPorundan

224 ü erkek, 27 si kadın olmak üzere 251 âzası vardır.

Beşiktaş, Ortaköy ve Boğaziçi spor kulüplerinde çalışan gençlerin spor sahasındaki fennî ve sıhhî çalışmalarıyla alâkadardır. Kulüplere elden gelen yardımlarda bulunmaktadır.

Beşiktaş spor kulübü lokalinde, Beşiktaş ilçesinde yaşayan her sıkletten heveskâr güreşçiler arasında, bir teşvik müsabakası tertip edilmiş, üç hafta devam eden bu müsabakalara iştirâk eden 60 genç arasında, derece alanlara merasimle madalyalar verilmiştir.

19 Mayıs bayramında, Beşiktaş Şeref stadında en az 10.000 kişinin önünde Kabataş ve Boğaziçi liseleri, Beşiktaş, İstanbulspor, Ortaköy, Doğanspor ve Arnavutköyspor kulüpleri arasında voleybol, futbol müsabakaları yapılmış, gece Ev salonunda bir konser ve bayramın ehemmiyeti ve değeri hakkında bir söylev verilmiştir.

Beşiktaş spor kulübü tarafından Şeref stadında vücuda getirilen yüzme havuzundan erkek ve kadın âzaların istifadeleri temin olunmuştur.

*

Çeşme Halkevi son altı aylık çalışma raporundan

24 erkek âzası vardır.

İlçemizde saha olmadığından gençliğimiz bu spordan lâyıkiyle istifade edememektedir.

Deniz sporlarına ehemmiyet verilecektir.

*

Çorlu Halkevi son altı aylık çalışma raporundan

96 erkek âzası vardır.

Spor şûbemiz çalışmaktadır ve muhtelif kulüplerle maç yapmaktadır.

*

Düşünceler

Bu sayımızda, Beden Terbiyesi Genel Direktörü sayın Tümgeneral Cemil Tahir Taner'in (Halkevleri ve spor kulüpleri) başlıklı, çok değerli bir yazılarını takdim ediyoruz. Bu yazıyı diğer sütunlarımızda bulacaksınız.

Halkevleri'mizin mahiyeti, Halkevi ile sporun münasebeti, Halkevi spor kollarından ne beklendiği, kulüplerle, Halkevleri'mizin gayelerindeki beraberlik, bugünkü spor kulüplerinin mahiyeti hakkındaki, okuyucularımızı tenvir edecek olan, bu yazının dikkatle okumasını ve Halkevleri'mizin muhitlerindeki spor kulüpleriyle işbirliği yaparken bunun bir düstur olarak göz önünde tutulmasını ehemmiyetle tavsiye ederiz.

Şimdi, Halkevleri'mizin son altı aylık raporlarından aldığımız yukarıdaki çalışmaları gözden geçirelim :

Bilecik Halkevi'nin altı ay zarfındaki bütün faâliyeti iki futbol maçına inhisar ediyor. Bodrum Halkevi'nin de yine yalnız futbolla uğraştığı görülüyor.

Geçen sayımızda da söylediğimiz gibi, Halkevli arkadaşlara en iyi yolu gösterecek ve en iyi tenkidi yapacak olan, yine bizzat kardeş Halkevleri'nin ayni şartlar altındaki çalışmalarıdır. Bu iki Halkevi'mizin yapabilecekleri işlerden bir kısmını meselâ Burhaniye ve Bergama Halkevleri raporlarında bulabiliriz. Sayın General'in değerli yazılarının son satırlarında da görüldüğü üzere; Halkevleri spor faâliyetinin daha ziyade yurttaşı bedenen hazırlamağa hasredilerek, müsabakaların spor kulüplerine bırakılması daha verimli olur. Halkevlerimiz sporun yalnız futbol olmadığını anladıkları gün spor çalışmalarında en esaslı adımlardan birini atmış olacaklardır.

Bodrum Halkevi'nin son altı aylık

raporunun tarihi 30 Haziran ile 31 İkincikânun arasına rastlamaktadır. Bizim bildiğimiz; Temmuz ve Ağustos su sporları için en müsait aylardır.

Spor kollarımızdan iyi netice alınmamasının en büyük sebeplerinden biri de programsızlığımızdır. Her kol gibi, bu kol da yeni bir çalışma devresine girerken, bir muallimin ders plânı gibi, önündeki altı ay içinde neler yapabileceğini tesbit ederek, bunların zamanlarını tayin etmeli ve imkân nisbetinde malzemesini hazırlayarak işe başlamalıdır.

Burhaniye Halkevi'nin çalışmaları daha iyice. Atletizm müsabakaları, bilhassa bunlara köylülerin de iştirâki güzel. Hudutlarının dörtte üçü denizle çevrilmiş olan bir memleketin denizciliğe vermesi lâzım gelen büyük ehemmiyeti burada tekrarlamağa bile lüzum yok. Bundan başka, deniz sporları hemen hemen en masrafsız, en temiz ve hakikaten en faydalı sporlardan biridir. Bilhassa sahil Halkevlerimizin bundan sonraki raporlarında denize fazla ehemmiyet verildiğini görmek büyük bahtıyarlık olacaktır.

Biga Halkevi raporunda anlayamadığımız bir nokta var : Biga'da federe bir spor kulübü var. Bu olabilir. Fakat, Halkevi'nin federe olmayan bir teşkilât kurmağa çalışmasından birşey anlayamadık. Bir Halkevi ve onun bir de spor kolu vardır. Muhit gençlerinden Halkevi'ne mensup herkes burada pekâlâ çalışabilir. Bizim istediğimiz de budur, yoksa Halkevi'nin spor kolu varken ayrı bir teşkilâta bilmem ne lüzum var ? Bundan başka, federe kulüp demek: Bizim Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü'müze bağlı olan bir spor teşekkülü demektir. Gayri federe tâbiri türkçeye uymayan bir gramer yanlışıdır. İkincisi; federe olmayan kulüpler: Beden Terbiyesi teşkilâtımıza dahil olmayan ve kendi kendilerine uğraşan birliklerdir. Bu birliklerde çalışanlar Halkevi'nden ve devletin büyük bir ehemmiyetle meydana getirdiği resmî teşkilâttan uzak bulunuyorlar. O halde, Halkevi'nin bu arkadaşları aralarına almağa çalışmaları ve teşkilâta bağlanmalarını temin etmeleri çok faydalı olur. Yapılacak her türlü spor temaslarının Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü Bölge Başkanlıklarıyle elele verilerek tanzimini ehemmiyetle tavsiye ederiz.

Yönetim Kurul'un bu meseleyi halletmiş olduğunu ve teminine çalıştığı kış sporları, güreşler ve sürek avları ile, koşuları tahakkuk ettirdiğini gelecek raporlarında görmek isteriz.

Bergama Halkevi'nin millî spor ve oyunlarımız üzerindeki çalışmaları çok hoşumuza gitti. Halkevleri'mizin bu yoldaki çalışmalarını memnuniyetle karşılarız. Bu itibarla, Bergama Halkevi'nin mesaisini güzel ve diğer Halkevleri'mize tavsiyeye değerli bulduk.

Beşiktaş Halkevi'mizin mevkiinin bir hususiyeti vardır. İstanbul gibi bir şehirde, bilhassa muhiti halkını teşkilâtıyle kuvvetli bir şekilde bağlı bulunduran Beşiktaş spor kulübünün yanında Halkevleri'mizin ayrıca ve muhitin tam ihtiyaçlarına karşılık verecek mikyasta bir spor faâliyeti gösterebilmesinin hayli zor olduğunu takdir ediyoruz. Bundan dolayı, Halkevimizin Beşiktaş spor kulübüyle ve burada çalışan gençlerin fennî ve sıhhî çalışmalarıyle yakından alâkasını ve yardımlarını yerinde bir hareket buluyoruz. Hedef ayni ve bu iş birlikleri istenilen hareketlerdir.

Eğer yanılmıyorsak, Çeşme Halkevi'miz sporu yalnız futbol olarak ka-

bûl etmektedir. Zira; raporlarındaki ifade ve bilhassa " bu spordan „ kelimeleri bizi böyle anlamağa sevkediyor.

Bu zannımızda yanılmış olmaklığımızı temenni ederiz. Sırası gelince Çeşme de güzel ve modern bir spor meydanına sahip olacaktır. Fakat, bugün için Çeşme Halkevi mensubini arkadaşlar bu sütunlarımızdaki yazılarımızı takip ederlerse, yapabilecekleri birçok iş bulacaklardır.

Çorlu Halkevi'mizin de çalışmalarını birer birer zikretmesini rica eder, bütün mesaisinin de yalnız muhtelif kulüplerle yaptıkları maçlara inhisar etmemesini dileriz.

Ş. G.

ISPARTA HALKEVİ PROJESİ

Plânın umumî vasıfları : Nafıa Vekâleti yapı umum müdürlüğü projeler bürosu tarafından, ikinci derece vilâyetler için hazırlanmış bir tip olan bu plâna ilk bakışta, büyücek bir Halk evi'nin neleri ihtiva etmesi icabederse hemen hepsini ayrı ayrı düşünülmüş olduğu görülüyor.

Dört basamakla çıkılan, ön cephedeki kolonaltı antrenin aksına nazaran bina aşağı yukarı tam bir tenazura uyularak tertip olunmuştur. Esas girişi teşkil eden rüzgârlık - antrenin bir yanında kapıcı odasiyle bir gişe, diğer yanında da vestiyer ile ikinci bir gişe var. Buradan girilen büyük hôlde ilk olarak gösteri salonunun geniş kapıları ve iki yanında da bu salona ait vestiyerler göze çarpıyor. Hôlün sağ ve sol yanlarında karşılıklı iki merdivenle üst kata çıkılabileceği gibi, bu merdivenler pencereleri vasıtasıyle hôlü ışıklandırmağa da yarıyorlar. Kadın ve erkekler için ayrı olması icap eden tuvaeltler de yine bu merdivenlere bitişik uygun yerlerini bulmuş - lardır.

Cephe âhengini temin eden binanın ön köşelerinden biri plânda okuma odasına tahsis edilmiş, yanına bir de memur odası konmuş, mukabil köşeye de büfesiyle beraber, orta büyüklükte bir salon yerleştirilmiştir ki bunlar yine büyük hôl üzerinde toplanmış - lardır.

Plânın en dikkate değer kısmını gösteri ve sinema salonu ile sahne teşkil ediyor. Balkoniyle beraber beşyüz kişiyi rahatça alabilen bu salonun her iki yanında üstü kapalı geniş birer teras yapılmış. Bu teraslar yazın fümüvar olarak da kullanılabilir. Salonun döşemesi methâlden sahneye doğru yarım metrelik bir fark ile alçalıyor ki, başka salonu bulunmayan Halkevleri'nde bu meyilden sarf-ı nazar etmek doğru olur.

Plânın en nihayetinde takriben 250 metre murabbâlık bir kısım var; burası sahne ve teferrüatı için ayrılmış bulunuyor. Asıl sahne 10X7. 50 M. ölçüdedir. Ayrıca otuz kare metrelik bir dekor yeri ve gerisindeki koridoriyle bu sahne her türlü temsiller vermeğe uygun bir durumdadır. Sahnenin iki yanında iki antre yapılmıştır, bunlardan birisi konferanscı methâli olacak ve burada hususî odası, telefon kabinesinden de istifade edebilen hatip her türlü hazırlıklarını görecek, salondan geçmeden doğruca kürsüsüne varabilecektir. Mukabil taraftaki antre ve tertibat artistler kısmını teşkil ediyor. Bu kısma üç artis odası, bir dûş ve helâ, bir de sahnenin üstü için demir merdiven yerleştirilmiştir. Sahne; salon döşemesinin en yüksek noktasından kırk, en alçak noktasından doksan santim daha yüksektir. İcabında salondan doğruca sahneye çıkılabilmesi için altı basamaklık iki de merdiven yapılmıştır.

Binanın üst katında yine büyük bir hôl ve bunun etrafında: salona ait balkon methâliyle Başkan odaları, büro - lar, toplantı salonu sıralanmışlardır. Ayrıca bir hademe odası, bir büfe, bir telefon kabinesi, helâ ve tuvalet yerleri, sinema operatörü için hususî bir merdiven ile bu katın servis kısmı da tamamlanmış oluyor.

İnşaî vasıflar : Bu binanın, vilâyet merkezini birinci derecede süsleyebilecek bir yapı olması düşünülerek plân tertibinde olduğu gibi, inşa sisteminde de oldukça serbest hareket edildiği anlaşılıyor. Acaba projeyi lâyıkiyle kavrayabilecek işçiler bulunmadığı takdirde umulan güzelliğin kaybı çok olmayacak mı ?

Bize göre, Anadolu inşa sahasındaki güzelliğini biraz daha fazla realitede bulacaktır.

SELİM SAYAR

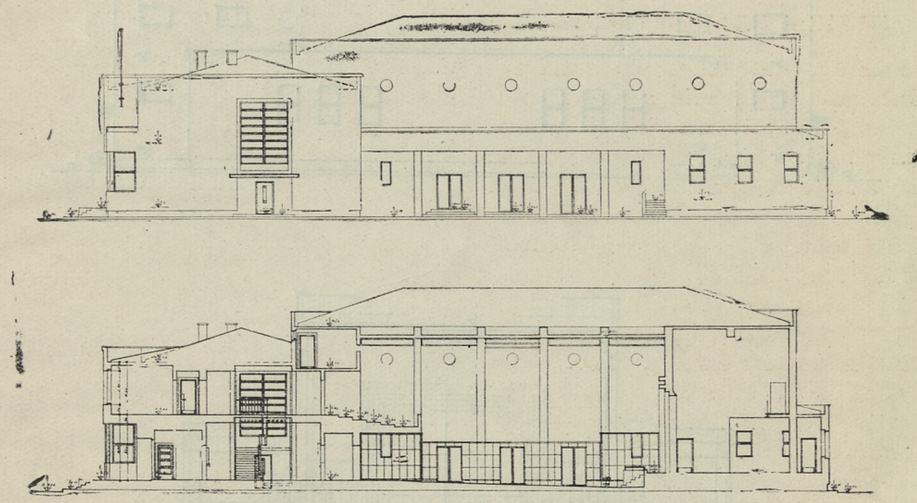

İsparta Halkevi projeleri.

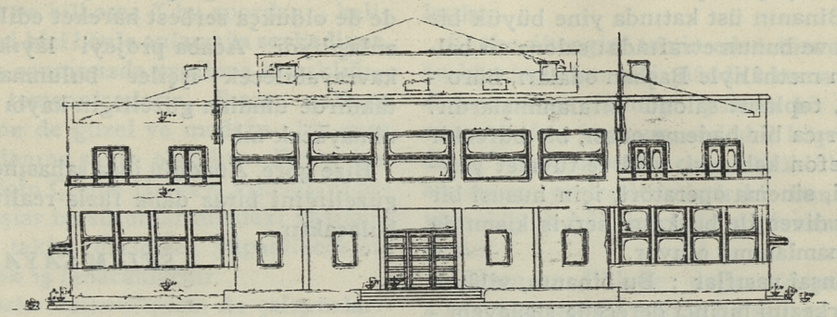

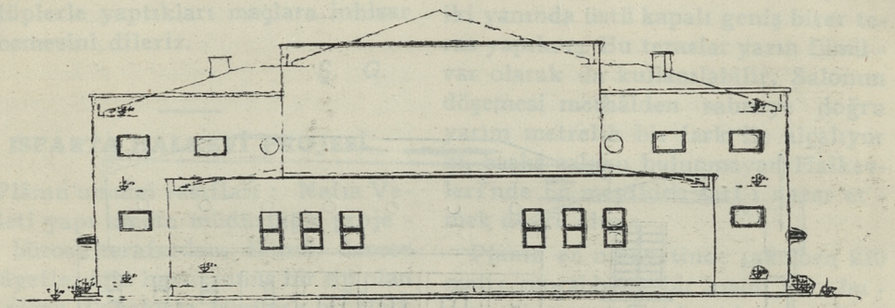

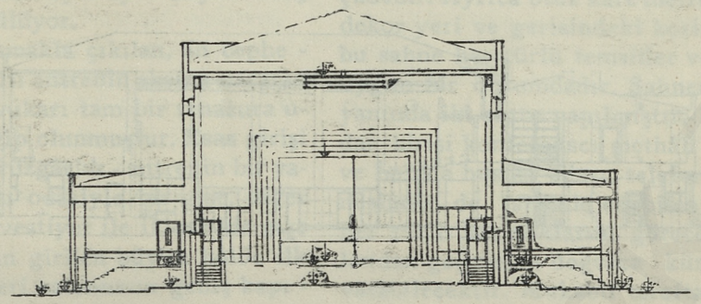

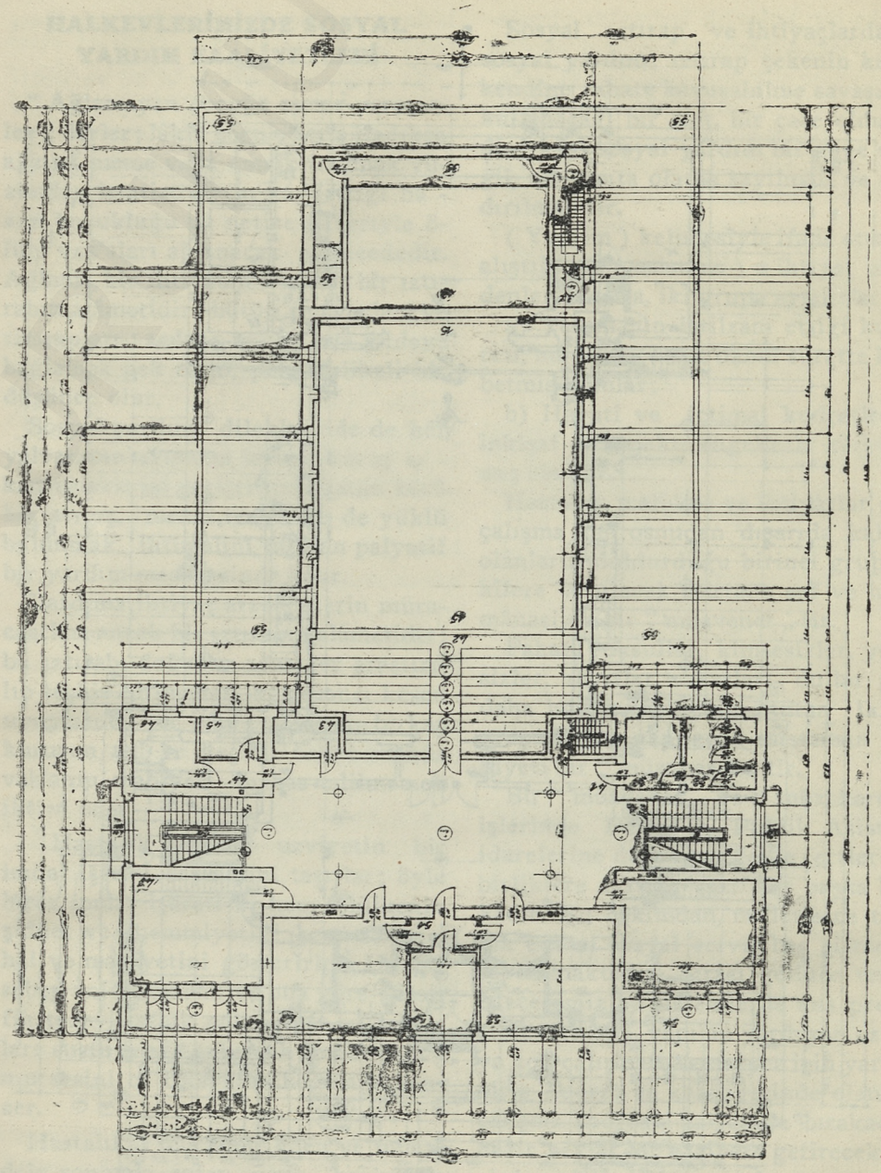

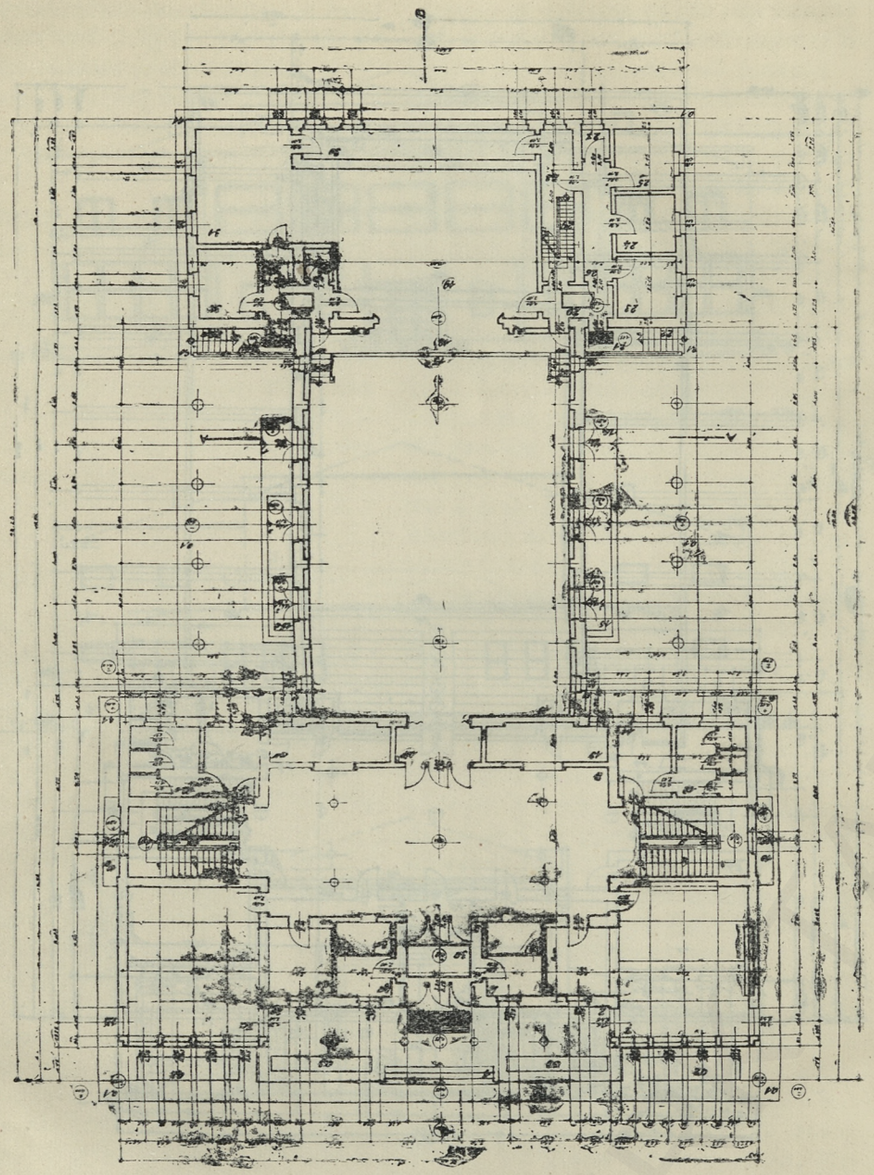

HALKEVLERİMİZDE SOSYAL YARDIM FAALİYETLERİ

" Ağlamayan çocuğa meme vermezler „ derler; lâkin çocuk her ağladıkça ağzına meme veya emzik tıkamak yüzünden istatistiklerin kaydettiği hazım bozukluğu ve netice itibarıyle ölüm vak'aları ağlanacak derecededir. Ağlama bir ihtiyacın ifadesi, bir ıztırabın alâmetidir; bütün ihtiyaçları ve ıztırapları sadece açlığa ve mideye bağlamak pek sathî, pek tehlikeli bir düşünce olur.

Sosyal yardım dileklerinde de her yalvaranın avucuna birkaç kuruş sıkıştırmakla işi geçiştirmek üstün körü bir acıyış, menfî tesirlerle de yüklü bulunmak ihtimalini taşıyan palyatif bir yardım mesabesinde kalır.

Yardıma ihtiyaç arzedenlerin müracaatları ancak bir ıztırabın alâmetidir; bu ıztırabı doğuran sebepler araştırılıp teşhis edilmeden -ağrı, sancı kesen uyuşturucu bir ilâç verir gibi- birkaç kuruşun anî ve geçici tesiri altında vak'anın mahiyeti örtbas edilmemek iktiza eder.

Hastalık arazları uzviyetin bir imdat işareti kıymetini taşırlar; öyle birer imdat işareti ki hem tehlikenin şiddet ve ehemmiyetini, hem de mahal ve mahiyetini gösterirler. Hakikî sebep anlaşılmadan ve ona göre spesifik tedavi tatbik edilmeden bu arazları susturmağa çalışmak imdat çanının sesini ot tıkayarak boğmağa benzer.

Hastalıkla mücadele eden ve mücadele sonunda zafer veya hezimetle karşılaşacak olan bizzat uzviyettir; hekimin ve hekimliğin bu savaşlarda rolü uzviyet için bir yardımcı, fennî ve mütekâmil bir âlet, bir silâh olabilmektir.

Sosyal ıztırap ve ihtiyaçlarda da sosyal yardım; ıztırap çekenin kendi kendine rahata kavuşabilme savaşında kullanacağı bir âlet, bir çare olmalıdır; yâni sosyal yardım bir gaye değil, bir vasıta olarak sayılmalı ve saydırılmalıdır.

(Yardım) kelimesiyle ifade etmeğe alıştığımız (asistans) a ihtiyaç arzedenler, başlıca, iki grupa ayrılırlar :

a) Yaşamanın istilzam ettiği kudreti, muvakkat veya daimî surette kaybetmiş olanlar;

b) Hayatî ve içtimaî kudretlerini inkişaf ettirmekte engellerle karşılaşmış olanlar.

Hastalar, malûller ve ihtiyarlar gibi çalışma kadrosnudan dışarıda kalmış olanların doldurduğu birinci gruptakilere yapılacak asistans saf ve halis mânasiyle bir " muavenet „ tir.

Fakat, yoksullar, kimsesizler, yersizler, zayıflar, sakatlar, dullar gibi daha büyük bir yekûn tutan ikinci gruptakilere yapılacak asistansın mahiyeti bir " müzaheret „ tir.

Bu " muavenet „ ve " müzaheret „ işlerinde Devlet'in Püblik Asistans idarelerine düşen vazife ile fertlere ve birliklere ayrılan vazifeler başka başkadır. Bu bakımdan, milletlerce tatbik edilen sosyal servis beş sistemde toplanmaktadır. Sırası gelince temas edeceğimiz bu sistemlerde ana prensiplerden biri, yapılan yardımın az veya çok çalışma ve cemiyet için yararlı olma kudret ve kabiliyetinde olanları çalışma kadrosu haricinde bırakacak, hazır yeyici bir vaziyete getirecek tesirden sâlim bulunmasıdır.

Bize, bu malûm şeyleri tekrar etmek için vesile veren sebep bazı sosyal yardımcılarımızın her müracaat edene yardım etmekte ve bu yardımı para ile yapmakta hissî bir mecburiyet ve

tatbike bir kolaylık bulmakta olmalarıdır. Vakı'a işin bu tarzı hem yardım göreni, hem yardım edeni derhal memnun edecek anî tesirleri haiz ise de sosyal bakımdan beklenilen fayda ve gaye ihmâl edilmiş, hastalığın sadece ârazî üzerinde durularak uyuşturucu bir ilâçla hakikî sebep maskelenmiş demektir. Yine aynı hissî ilâçlarladır ki, dispanserlerimizden bazılarında yalnız hastalıkla uğraşılmakta ve fakat bizzat hasta ile meşgûl olunulmamaktadır. Bu noktayı biraz izah edelim :

Sosyal hastalıklar arasında verem en ziyade ölümü mucip bir hastalıktır. Medenî memleketlerin hemen hepsinde umumî vefiyatın onda biri, hattâ bazı yerlerde sekizde biri veremden - dir. Verem anneden intikal etmez; bütün veremler sonradan kazanılır. Hastalığın mikrobu beden haricinde üreyemezse de bir müddet virüsiyetini muhafaza edebilir. Bundan dolayı eşya, yeyecek ve içeceklerle sirayet olabilirse de çok nadirdir, asıl sirayet doğrudan doğruya hastalarla temas suretiyle vukua gelir. Hastalığa istidat hazırlayan sebepler havasızlık, gıdasızlık ve ziyasızlıktır. Büyük yaş - larda meydana çıkan veremlerin çoğu çocuklukta kazanılmış ve geçiştiril - miş hastalığın yeniden uyanmasıdır. Verem nekadar erken teşhis edilirse önüne geçmek imkânı o nisbette faz - ladır.

Milletlerin medeniyet ve tekâmül sahalarındaki ilerileyiş ve yükselişlerinde ilk faktör olan sağlık problem - lerini sarsan ve ardı arası kesilmeksizin nüfus bünyesini kemiren verem gibi içtimaî hastalıkların sirayet ve intişarındaki şiddet yaşama baremi - nin derecesiyle ilgilidir : geçinme güç ve pahalı olan yerlerde bu hastalıkların istilâsı daha geniş, tahribatı daha kabarıktır.

Şu malûmat gösterir ki bir veremliyi tedavisine alan sosyal yardımcı yalnız hastayı tedaviye çalışmakla vazifesini yapmış olamaz: hastanın muhitini korumak, çocuklarını esirgemek, yaşamalarında sıhhî ve ekonomik iyi şartların teminine uğraşmak, ilim seviyesini yükseltmek, sıhhî itiyatlar yaratmak gibi her biri ötekinden mühim birçok vazifeleri daha vardır. Bun dandolayı dispanserler " ziyaretçi hem şireler „ vasıtasıyle hastaların evlerini yoklatarak eksiklerini tamamlamak, evlerini olduğu kadar dimağlarını da aydınltamak işlerini de benimsemeli - dirler. Ancak o zaman yapılan yardım basit bir " sadakat „ işi olmaktan çı - karak millî ve ilmî bir sosyal yardım olur.

Milletin kalkınmasında büyük ve kutsal bir kıymeti bulunan Halkevlerinin Sosyal Yardım Şûbeleri çalışma - larındaki ulusal ülkünün tahakkuku ancak metodlu bir bilgiye ihtiyaç arzeder. Sosyal yardım sahasında yapılacak o kadar çok vazifemiz vardır ki içimizden bir tanemizin bile metodsuz çalışmasını, sadece hissî insiyatiflerle hareket etmesini müsamaha edememeliyiz.

*

Malatya Halkevinde sosyal Yardım faaliyeti

Malatya Halkevi Sosyal Yardım Şûbesi'nde iki hususiyet göze çarpmak - tadır :

Biri; diğer şûbeler az, çok ihtisasa dayandığı ve bir incizap istediği için bunların üyeleri muayyen bazı meslek ve sınıflardan oldukları halde sosyal yardımcılığın herkesin işi ve ödevi olduğunu gösteren bariz bir misâl teşkil etmekte olmasıdır. Hakikaten, Malatya Halkevi Sosyal Yardım Şûbesi'nde hukukçu, doktor, eczacı, mühendis, öğretmen, çiftci, işyar, işçi ve sair mesleklerden olmak üzere her sınıf yurttaşdan âza vardır. Bu hâl her Türk'ün kalbinde asîl bir duygu, vatan vazifelerine karşı istisnasız bir birlik mevcut olmasının tezahürüdür.

Malatya Sosyal Yardım Şûbesi'nin dikkati çeken ikinci hususiyeti de başkanının bir bankacı ve yönetim kurulu üyelerinden yalnız bir tanesinin doktor oluşudur. Vakı'a sosyal yardımcılığın sağlık mefhumıyle ilgisi pek yakın ve pek sıkı ise de bu alâka bütün işi sağlık işi müntesiplerinden beklemeyi icap ettirmez : Sosyal yardımcılıkta herkesin bedenî, malî ve fikrî hissesi vardır.

Malatyalı arkadaşlarımızdan aldığımız misâli daha birçak Halkevleri - mizde de ayniyle görebiliriz. Bu vaziyeti tahakkuk ettirememiş olanlar varsa onların henüz tamamiyle faali - yete geçmemiş bulunmalarındandır.

Malatya bütün diğer Halkevleri'miz gibi birçok fakir hastaların tedavisine ve yoksulların ıztırabını dindirmeğe uğraşmıştır; lâkin yeni yıl içinde kendilerinden daha geniş faaliyet bekle - mekteyiz. Bize bu inanı veren, hastalara ve hususiyle kimsesiz talebeye faydalı olmayı ve köylerde tetkik ve yardım gezileri yapmayı malî yıl ba - şından itibaren programlandırmış ol - malıdırlar.

*

Gaziantep Halkevinde sosyal Yardım faaliyeti

Gaziantep Halkevi Sosyal Yardım Şûbesi yarı yarıya hanımlarımızdan terekküp etmiş bulunuyor. Kadınla erkeğin her iyi işte birliğini ve beraberliğini ispat eden bu millî alâmet karşısında hürmet duymamak kabil mi ?

Hanımlarımız şûbenin yönetimini de ellerine almışlardır : dispanserde bütün doktorların çalışmalarını temin etmişler, çoğu lise ve yüksek tahsilde bulunan yoksul yavrulara yardım elini uzatmışlardır.

Şurası muhakkaktır ki yaşamanın istilzam ettiği zarurî ihtiyaçları takdir, intihap ve tedarikte kadınlık daha duygulu, daha merhametli ve daha fedakârdır. Erkekler elinde adî bir bez mesabesinde kalan küçük bir kumaş parçası bir kadın elinde yürek sevindiren, zaruret gideren zarif, kıymetli bir malzeme oluverir.

Gaziantep Evi'nin Köycülük Şûbesi üyelerinin herhangi bir sebeple gittikleri köylerde diğer ülkülü faâliyetler arasında sağlık, köy temizliği, şahsî temizlik, ev temizliği, çocuk bakımı gibi işlerde halkımızı aydınlatmak vazifesini de görmeğe çalıştıklarını öğreniyoruz. Bu terdî teşebbüslerin toplu geziler halinde yapılmasını da gözleyoruz. Gaziantepli arkadaşlarımızın da raporlarında işaret ettikleri gibi, rejimin tahakkukuna çalıştığı köy kalkınmasında bu gezilerin semereli te - sirleri vardır.

Bütün arkadaşlara başarılar dileriz..

M. C. DURU

HALKEVLERİ ÇALIŞMALARI

Kastamoni Halkevin'de resim, çiçekcilik ve şapkacılık kursu ve sergileri

İyi çalışan ve o nisbette de başarılar elde eden Kastamoni Halkevi, bu yıl da mütenevvi kurslar açmış ve sonunda da bu kurslara devam eden gençlerimize değer ve mesailerinin mahsûlünü göstermek zevk ve fırsatını vermiştir.

Bu kurslar arasında öğretmen Ba -

yan Zekiye ve Bayan Meliha idarelerindeki çiçekçilik ve şapkacılık kursu dört buçuk ay gibi nisbeten çok kısa bir zamanda büyük bir muvaffakıyet göstermiştir. Kursa devam eden genç bayanlarımız, öğrendiklerini göster - mek için, yapmış oldukları şapka ve çiçekleri Halkevi salonlarında teşhir ederek halkın tebrik ve takdirlerini kazanmışlardır.

Evin ar kolu da, genç sanatkârlar - rımızdan Pakize Orhon'un idaresindeki resim kursunda çalışan değerli istidatların eserleri olan tabloları teşhir etmiş ve sergiyi görenler, bu eserleri pek beğenmişlerdir.

*

Fatih Halkevi Musikîşinaslarının Memleket turnesi

Fatih Halkevi üyelerinden viyolonost Ekrem Zeki Üngör ve piyanist Verda Üngör'ün konserler vermek üzere birçok Halkevleri'ni ziyaret edeceklerini memnuniyetle öğrendik. Hazırlamış oldukları nefîs programlarıyle hayli vasî bir seyahat sahasını ihtiva eden bu turnenin iyi bir tesir yapacağı muhakkaktır.

Gençlerimize hayırlı seyahatler ve başarılar temennî ederken programlariyle uğrayacakları Halkevleri'ni ve konser tarihlerini gösteren bir listeyi aşağıya dercediyoruz :

1 — Bach Konserto
a — Moderato
b — Adagio
c — Allegro.

2 — Çaykovski konserto
a — Allegro Modertao
b — Andante
c — Allegro Vivace.

3 — Bach Fuga (sol minör)
Auer - Andante
Albeniz - Dans
Paganini - Kapris
Paganini - Kloşet (2 nci kon - serto).

Bandırma Halkevi	23-7-939
Balıkesir Halkevi	25-7-939
Manisa Halkevi	27-7-939
İzmir Halkevi	30-7-r39
Aydın Halkevi	1-8-939
Afyon Halkevi	4-8-939
Konya Halkevi	7-8-939
İskenderun Halkevi	10-8-939
Adana Halkevi	13-8-939
Kayseri Halkevi	16-8-939
Sıvas Halkevi	19-8-939
Samsun Halkevi	21-8-939

A. C.

F İ K İ R H A Y A T I

BİR OKUYUCUNUN NOTLARI

NAHİD SIRRI

Maarif Şurası

Maarif Vekili Hasan - Âli Yücel ilk neşriyat kongresinden sonra Birinci Maarif Şûrası'nı topladı. Merhum Reşit Galip'in zamanında ve en az üç yılda bir içtima eylemesi kanunla tesbit edilmiş olan bu Şûranın toplanması eski Vekil tarafından yine bir kanunla ve üç sene için tecil edilmişti. Onu toplamak ve içtimalarına riyaset etmek ödevi halefine nasip olmuş bulunuyor. Kendisinin Şûra'yı açış nutkunda hürmete lâyık bir samimiyetle söylediği gibi, devlet vatandaşlarının bir kısmını okutamamakta, ve okuyanlar da, bütün tahsil derecelerinde, üniversiteye ve üniversiteden hayata kadar, şahadetnamelerinde yazılı vasıflara tam bir şekille sahip ve bu şahadetnamelerin teahhüt ettiği vazife ve mükellefiyetlere tamamen kadir olmadıklarını alelekser göster - mektedirler. Ve bu son keyfiyetin sadece bütçe imkânsızlıklarından ve bütçe tahditlerinden ileri geldiğini söylemek ise Maarif bütcesinde yapılan zamlar karşısında mümkin olmayacağından, Maarif Vekâleti'nin sistem ve makina çarhlarının faâliyetini mürakabe hususunda düşüneceği nâmüte - nahî dert ve dâva mevcut demektir. Bu dert ve dâvaların tesbitinde ve halleri için alınması icap eden kararların tayininde, bu satırlar yazılırken içtimaları henüz devam etmekte bulunan Şûra'nın pek mühim bir rolü olabilir. Herhalde, Vekâlet'in bütün teşkilâtına ait mümessillerle birtakım mütehassıslardan terekküp eden bu heyetin bütün maarif meseleleri hakkında çok güzel görüşler ve isabetli fikirlerle bunları tatbik mevkiinde bulunanları tenvir edebilmesini ve bu Şûra'yı toplamış ve ona riyaset eylemiş bulunmanın Hasan - Âli Yücel'in vekilliğine ait hayırlı ve muvaffak işlerden birini teşkil etmesini candan dilemeyecek bir vatandaş tasavvur edilemez.

Fransız ihtilâlinin yıl dönümü

Sadece büyük ihtilâl ve hattâ ihtilâl diye de anılan Fransız Büyük İhtilâli'nin yüzellinci yılı Fransa'da büyük merasimle tes'it edildi. Maamafih bu ihtilâl ile şimdi en çok sollar iftihar ettikleri ve solların takip etmiş oldukları siyaseti birçok itibarla redetmek sayesinde Fransa bugün mihver devletlerine karşı vakur ve azimkâr bir çehre gösterebildiği için, bu büyük tes'it merasiminin hararetini biraz sâkin bulmamak da kabil değildi. Tarihi zaten ihtilâllerle dolu olan Fransa'nın bu büyük ihtilâli, bütün insanların haklarını tanımaları ve saydırmaları hususunda hiç şüphe yok ki pek büyük bir hizmet ifa etmiştir, ve onun asırlar imtidadınca gözler ve kafalar için bir büyük meş'ale olacağını kimse inkâr edemez. Bununla beraber, hepsi birbirini yemiş ve nihayet sonuncuları haris bir askerin çizmesiyle süpürülmüş olan bu ihtilâl ricâlini ayrı ayrı ve birer birer tetkik edince, Danton'u istisna edersek içlerinde bir temizini ve bir güzelini bulmak nekadar güçtür. Kimi riyakâr ve kirli, kimi yarı mecnun, kimi kan hastası değil midir ? Fransız tahtına yirmi yaşında ve tirtir titreyerek çıkıp onbeş sene süren saltanatı esnasında kararsızlıktan kararsızlığa düşen ve müsrif ve mağrur karısının kuklası olmak yüzünden bütün hüsnü niyetlerine rağmen milletine bir hayırı dokunmayan XVI ncı Louis, akil ve hele enerjik bir hükümdar olup bu ihtilâle meydan vermeseydi, onun bilhassa muhayyile yardımıyle şi'iriyet kazanan safhaları insan ruhlarını beslemez ve Napoléon zuhur etmeyeceği için de insan hafızalarına emsâlsiz zaferlerin hatırasını nakşeden harikulâde bir hamaset ve irâde destanı vücut bulmazdı. Lâkin ihtilâlin temin ettiği bütün haklarını Fransız milleti, hattâ isteyerek, zuhur eder etmez Napoléon'a verdiğine göre, büyük ihtilâlin döktüğü kanlardan ve onun sayesinde başa geçen Napoléon yüzünden açılan sonsuz harplerden Fransız milleti - nin kârı ne olmuştur da denemez mi ? Fransız milleti büyük ihtilâl olmasaydı da siyasî tekâmülünü daha yavaş bile olsa idrâk edecek ve bugün yine hür olarak ya İngiltere gibi bütün haklarını millete devretmiş bir hükümdarlık sistemi içinde yahut ta bu krallığı daha sâkin bir tarzda devirmiş olarak cümhuriyet şeklinde idare edilmekte bulunacaktı. Fransız Büyük İhtilâli bütün

insanlık şuuru için muhakkak ki hayırlı bir münebbih olmak hizmetini ifa etmiş, lâkin Fransız bünyesi bu hizmeti fazla pahalı ödemiştir.

Bu ihtilâlin tarihini okurken insanı itiraz ve isyana sevkeden nokta ise hattâ bütün inkılâp hamleleri için müşterek bir remiz mahiyeti alan 14 Temmuz yâni Bastiy kal'asının zaptı hikâyesidir. Hakikaten muazzam safhaları ihtiva eden o tarihi bu küçük işle niçin temsil etmeli ? İşte geçen gün Fransa'nın bugünkü müverrihleri arasında en selâhiyetlilerinden biri, Funck-Brentano'da söylemiyor miydi ki bu zindan zaptedildiği zaman esasen yıkılıp yerinde bir meydan açılması mütesavver bulunuyormuş ve onu zapteden halk içinden ancak yedi mahkûm çıkarmış: başka bir hapishaneye nakledilen dört kalpazan, timarhaneye sevkedilen iki mecnun ve cinsî temayüllerinin dalâletine ebeveyninin söz geçiremeyerek kendisini getirip teslim etmiş oldukları bir şâbemred . . .

Biraz zaman geçerek insanlık bütün haklarına tehlikesiz ve tam bir şekilde sahip bulunacağı zaman Fransız ihtilâlinin azamet ve ehemmiyeti ve hizmet ve kıymeti daha da ufalacak ve elbette ki Türkiye'nin millî mücadele hareketi millet kıyamlarının en meşruu, en mübareki ve en faziletlisi olmak mevki ve imtiyazını daima muhafaza edecektir.

Aşkla siyaset arasında

Kendi ehliyetinden de ziyade Fransız Büyük İhtilâli'nin hazırladığı imkânlar sayesinde Fransız mukadderatına hâkim olarak harp meydanlarında kazandığı zaferler zaferleri takip edince cihana hükümdar olmak hülyalarına düşen Napoléon, bu yolda bir hatve olarak Avrupa'nın Fransa ile hemhudut devletlerini himaye altında birer kırallık haline getirmeğe ve bu yarı müstakil devlet tahtlarına kardeşlerini ik'ada koyulmuştu. İlk önce büyük biraderi Joseph 'in Napoli kırallığıyle başlayan bu sistem sade kardeşlere inhisar etmeyerek Joseph 'in bacanağı mareşal Bernadotte'un İsveç veliahdi intihap edilmesine ve mareşal Davout 'nun Portekiz kıralı intihabının takarrürüne kadar varmış ve biraderlerden Joseph İspanya'ya geçip Louis Felemenk ve Jérome Vestfalya kırallıklarını, enişte Murat Napoli kırallığını ihraz etmişlerdi ve üç hemşireden büyüğü Elisa Toskana'da tahta çıkmıştı. Bir hemşire, Pauline, sadece aşk ve safayı düşündüğü için bu tevzi'atta yer almamış ve biraderlerden ancak birinden taç ve taht esirgenmişti ki bu birader de Napoléon 'un zekâ ve iktidarına inandığı yegâne kardeşiydi, ve kendisinden yardım gördüğü, hattâ hayatının herşeyin başlamadan bitebileceği bir saatinde herşeyi ona medyun bulunmuş olduğu adamdı : Lucien Bonaparte 'di. Napoléon 'un Mısır dönüşü meb'usan meclisini dağıtıp birinci Konsül sıfatiyle Fransa mukadderatına hâkim olduğu gün, kendisi bu dağıtılacak meclise riyaset etmekte bulunuyordu, ve Napoléon 'un telâş ve heyecan içinde herşeyi kaybetmesine ve henüz iktidarına sahip bulunan meclis tarafından kanun haricî ilân edilmesine remak kaldığı halde, o vaziyeti idare ederek meclisin bir karar almadan yetişen asker kuvvetiyle dağıtılmasına imkân bırakmış ve ihtilâlin aylarından birinin adıyle 18 brümer dediği siyasî zaferi kardeşi için mümkin kılmıştır. Napoléon 'un bu biraderi ile kendi arasında açılan ve onu belki en emin ve değerli bir yardımcıdan mahrum bırakan şeyin ise sadece bir aşk hikâyesi olduğunu, tafsilâta vakıf olmaksızın biliyordum. Bu son zamanlarda çıkmış iki kitabı, birini okuduktan sonra öbürünü de okumak arzusuna mağlûp olup okuyunca, bu hikâyenin dün olmuş veya gözlerimin önünde geçmiş gibi âşinası oldum. Kitapların biri (Lucien Bonaparte) ve diğeri (Alexandrine Lucien-Bonaparte) dir. Aynı mevzuu biri siyasî ve diğeri hissî bakımdan tetkik ve tahlil ediyor. Siyasî mahiyetteki eser M. Albert Lebrun 'ün tekrar reisicümhur intihap edilmesinden önce bu mevkie namzetliğini koymuş olanlardan esbak nazır M. François Piétri 'nin kitabı ki, Korsikalı olan bu zat dedesinin uzun yıllar Lucien Bonaparte'la devam etmiş dostluğunun mahsûlü birçok vesaik devererek Fransız tarihinin bir siması ve bütün bir safhası hakkında birtakım yeni malzeme getirmektedir. Öteki kitap ise münhasıran aşk macerasının hikâyesine tahsis edilmiş ve bundan dolayı da Lucien'in değil lâkin sevmiş olduğu kadının ismini almıştır. Müellifi olan M. Fleuriot de Langle'dan henüz hiçbir şey okumamıştım. Bu Alexandrine asîl ve lâkin fakir bir genç kız. Bir çamaşırhanede hizmet ederken kendisini bir borsacı seviyor ve bir erkek çocuğu dünyaya geldikten sonra nikâh ile alıyor. Bir müddet mes'ut yaşıyorlar. Lâkin adamın işleri berbat oluyor ve az sonra ölüyor. Fevkalâde güzel olan kadın daha kocasının işleri bozulur bozulmaz yaşamak imkânlarını bu güzelliğinden beklemeğe başlamıştı. Az zamanda Paris'in en meşhur ve pahalı bir âfeti kesiliyor. Lucien kendisini görür görmez sevecek ve bir oğlu olduktan sonra kardeşinden habersiz onu

nikâh edecektir. Henüz İmparator ilân edilmemiş olan Napoléon 'un bu vaziyet karşısında gazabı müthiş oluyor. Ve yıllarca müddet kardeşini bu kadını tatlike sevketmek için sarfetmediği bir gayret kalmıyor. Lucien müthiş surette ikbâl harisidir, ve karısını tatlik ettiği takdirde henüz Napoléon 'un erkek evlâdı olmadığı için Fransa veliahdi ve yeni kırallıklardan birinin hükümdarı olacağı kendisine yıllarca temin olunacaktır. Ve o, yıllarca, Napoléon 'un bütün saltanatı müddetince, herşeyi redderek, hattâ menfada yaşayarak, hem de çamurdan aldığı kadına sadık kalmakta inat ediyor. — Daha dün dünyanın en büyük tahtını aşkının uğrunda feda ettiren kadındaki kudretin sırrı, câzibenin hududu ne idi ve o tahtın fedasındanberi meşgalesiz ve gayesiz, memleketten memlekete, şehirden şehire, otel dairesinden kiralik köşke, lokanta salonundan gazino ziyafetine giden prens acaba hayatından memnun mudur ? Bu aşkla herşeyi unutmakta mıdır ? Bunun romanını veya tarihini birgün okuyup öğrenecek kadar acaba yaşayacak mıyız ?..

Bir Aktörün kitabından

Fransız sahnesinin en şayan-ı dikkat unsurlarından biri, sinemanın Türkiye muhitlerine de âşina kıldığı ve takdir ettirdiği Louis Jouvet, Maurice Martin du Gard 'ın idaresi altında tiyatro meselelerinden bâhis olarak tesis edilmiş bir kütüphanenin ilk cildi olarak (Komedyenin mülâhazaları = Reflexions du comédien) serlevhalı bir cilt neşretii. Matbuatta büyük bir alâka ile karşılanan ve içinde Hugo, Beaumarchais ile Becque hakkındaki pek hususî bir zaviyeden yapılmış ve doğrudan doğruya Fransız tiyatrosunu alâkadar eden etüdlerle tiyatro san'atının umumî meselelerine ait tetkik ve tahlilleri ihtiva eden bu kitapta, vaktiyle yazmış olduğum bir yazının muhtevi bulunduğu bir fikir veya hükme ait bir de fetvâ bularak sevindim. Türk sahnesinin kadın ve erkek san'atkârlarını tahlil etmeği istemiş olan bu yazıda, sahnemizin değerli ve en maruf bir şahsiyetiyle meşgul olurken onun ancak bir nevi' ve çeşitteki roller aldığını, lâkin aktör âdeta Allah'la rekabete girişerek pek iyisinden en kötüsüne kadar hesapsız insanın kalıbına girmek ve onları yaşatmak dâvasında bulunduğuna göre de ancak bir nevi' ve hüviyyetteki insanları canlandırabilen aktörün her nevi'deki insanın kalıbına girebilenin dûnunda addedilmesi zarurî bulunduğunu yazmıştım. Jouvet 'de kitabındaki etüdlerden birinde bu bahse temas ediyor ve yalnız bir nevi' rol, bir nevi' insan rolünü temsil edebilen san'atkâra Komedyen unvanını lâyık görmeyerek bunlara aktör ismini verip ezcümle diyor ki: "Komedyen'le aktör arasındaki başlıca fark, aktörün komedyen derecesinde malik olmadığı intıbak ediş kudretindedir. Bir artistin rolünü oynayış derecesinden, temsil ettiği şahsiyeti tanzim ve halk ediş tarzından, aktörün hissesiyle komedyenin hissesi anlaşılır ve çıkarılır. Aktör şahsiyetin yerini alır, komedyen nüfuz ederek ve hulûl ve ikna' ederek hareket eder. „ Yâni aktör bir tek şahsiyeti anlayabilmiş ve onu tahayyül etmiş olduğu cihetle varlığını âdeta onun içine boşaltan adam, bir nevi kör kuvvettir. Ve şu halde bugün şahsiyetinde bütün gururları cem'eden müstebidi, yarın umumun merhametine avuç açan biçareyi, öbürgün şer ve fitneyi tasavvur dahi edemeyen mübarek insanı ve daha öbürgün ruhuna tek faziletin ve hayırın gölgesi düşmemiş canıyi sezerek, bütün bu bukadar birbirine zıt insanların şahsiyet hendesesini keşf ve tanzim ederek halk edecek san'atkârın, ancak onun komedyen olması lâzımdır.

Komedyen . . Komedyen'in oynayışı olarak büyük Behzad 'ın geçen kış İstanbul Şehir tiyatrosunda seyretmiş olduğum iki rolünü hatırlıyorum. Bunların birinde, Shakespeare 'in (Vindsor'un şen kadınları) nda sefil ve rezil bir eski kurt, sahte bir çalım arkasında aç kalmamk için türlü fısk-ü fücura dalmış bir şahsı temsil ediyordu. Ve bir iki hafta sonra bir Fransız vodvilinde bir neazret hademesi olmuştu ki, bu nezaretin yeni nazırı yüzünü hiç görmediği babasının kendi hademesi olduğunu öğrenip bunu Behzad sanarak kendisini muztarip bir hürmetle karşısına oturtuyor ve eline bir sigara sunuyordu. Bu acayip nazır rolünü hakikaten ölçülü oynayan Vasfı Rıza 'nın karşısında Behzad 'ın hademe üniformasiyle koltuğa ilişerek -belki gecikmeyecek bir şimarıklığa intizaren- siyah elbisesinin ve beyaz kolalı gömleğinin hicap ve tâzimden sırsıklam oluşunu oturduğum seyirci sırasından âdeta hissettimdi. İşte, Jouvet 'nin fikriyle, ancak bu tarz san'atkârlara, yâni birbirlerinden ummânlarla ayrılan şahsiyetleri temsil edebilenlere komedyen vasfını lâyık görmemiz icap ediyor demek. Bu isimleri böyle kabûle ve aktör vasfında bir mahdutluk bulmağa mecbur muyuz ? Mecbur değiliz deyebiliriz de.. Çünkü bunlar nihayet frenkçe kelimeler ve ıstılâhlardır. Fakat şu muhakkak ki, ancak bir nevi' ve çeşit insan rolü halk edebilen aktör ve aktris, o roldeki kudreti ne olursa olsun, kudreti mahdut bir halik demektir. Nasıl ki mütemadiyen ayni mevzuu ve âlemi canlandıran romancının ihraz edeceği ve ettiği pâye de yine wyledir.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

KİTAPLAR ve MECMUALAR

A. M. Schneider - Karnapp, *Die Stadtmauer von İznik* (Nicaia). " *İznik'in şehir suru* ", " İstanbuler Forschungen Bd. 9 „ Berlin, 1938.

Ortazamanlar'ın en muazzam tahkimat sistemlerinden birini teşkil eden İstanbul surlarının yanında İznik surları mühim bir yer almaktadırlar. İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü, Türkiye hükûmetinin müsaadesiyle burada 1930 dan itibaren muhtelif arkeolog ve mimarlara birtakım tetkikat ve surun bazı yerlerinde sondajlar yaptırtmış ve bu araştırmaların neticesini bu kere kendi neşriyatı serisinde " *İstanbuler Forschungen* „ bastırmıştır. Bizans san'atı mütehassısı Dr. Schneider ve mimar W. Karnapp tarafından hazırlanmış olan bu eser İznik surlarının bir tarihçesini (s: 1-8), şehir surlarının, bazan en ince teferruatını ve inşa tekniğini nazar-ı itibara alan dakik bir tarifini (s: 9-36), surların tarih meselelerini (s: 36-43) ve en nihayet surların üzerindeki kitabeleri (s: 43-53) ihtiva etmektedir. Metinden maada eserde 52 levha dahi vardır.

Coğrafyacı Strabon'un (XII, 565) zikrettiği Hellenistik devri surundan bugün hiçbir iz kalmamıştır. Bazı müdekkikler tarafından Hellenistik olarak kabûl edilmiş olan sur aksamının çok daha muahhar devirlere ait olduğunu bu tetkikat meydana çıkarmıştır. İlk İmparatorluk devrinde İznik (Nikaia) şehrinin inkişaf ettiğine ve İzmit (Nikomedia) in yanında mühim bir mevkie sahip olduğuna şahit oluyoruz. Lefke kapısının üzerinde bulunmuş olan kitabeler (s: 45) prokonsul Plancius Varus (M. s: 78-79) un ismini ihtiva etmektedirler. Fakat bu devire ait olan kapılara dıvarlar dahi ilâve edilmiş olup olmadığını bilmiyoruz. Bu kapılara ancak 123 senesi hareketi arzından sonra bu şehri yeniden bina eylemiş olan İmparator Hadrian zamanında surlar eklenmiş olması melhûzdur. Fakat bu sur çenberi pek muhkem inşa edilmiş olmayacak ki (M. s. 258) senesindeki Got hücumunda dıvarlar büyük hasara uğramış ve bu hâdiseyi müteakip daha kuvvetli bir şekilde bina olunmağa başlanmışlardır. İnşaatın, Gallienus (253-260) ve Makrinus ve Quietus zamanlarında devam ettiği ve Klavdius Gotikus'un iki kitabesinden anlaşılacağı veçhile, (268-269) senesinde nihayete erdiği anlaşılıyor. Almanlar'ın tetkikatı Yenişehir kapısı ve göl tarafındaki kapının, bunlardan maada Lefke ve İstanbul iç kapılarının ve cenuptaki göl kapısının İmparator Klavdius Gotikus devrine ait olduğunu ve burçlarıyle birlikte sur çemberinin mühim bir kısmının dahi Milât'tan sonra üçüncü asrın ikinci nısfına ait olduğunu meydana koymuştur. Binaenaleyh bu tetkikatın en mühim neticelerinden biri, yekdiğerini takip eden taş ve tuğla tabakalarından teşekkül eden İznik surunun büyük bir kısmının, şimdiye kadar zannedildiği veçhile, Bizans devrine ait olmayıp muahhar Roma İmparatorluk devrine (ihtimal 258 ile 269 arası) ait olmasıdır. Schneider dıvarların inşa tekniği ve burçların şekillerine dair yapmış olduğu tetkikatla bu noktayı tavzih eylemektedir (s: 36 ve devamı).

Bu tarihten sonra sur birtakım hareket-i arzlar ve muhasaralardan dolayı hayli tahribata uğramış, tamirat ve tadilât görmüştür. Almanlar'ın tetkikleri bunlardan bilhassa kulelerin müteessir olduğunu, fakat bunların arasına tesadüf eden dıvarların hemen hemen olduğu gibi kaldıklarını göstermiştir. Tetkikat 727, 857/8, 1065, 1097 ve 1204 de yapılmış olan tamirat ve ilâvelerin mahallerini dahi tesbite ve bu suretle muhtelif devirlerde kullanılmış olan inşa teknikleri ve tahkimat sistemlerinin mütesel-sil bir serisini ortaya koymağa muvafak olmuştur. Eski tahkimat ve inşa tekniği hakkında mücmel, fakat sağlam esaslara istinat eden bir eser bulmak isteyenlere Schneider ve Karnapp'ın bu eserini hararetle tavsiye ederiz. Bu tetkikatın elde ettiği neticeler sayesinde İstanbul surları-nın arzettiği birtakım meseleleri dahi halletmek kabil olacaktır.

Griffith Taylor, *Muhit, ırk ve muhaceret (Environment, race and migration)*. The university of chicago Press. İkinci basılışı. 1937.

Biz burada müellifin bu kıymetli ve orijinâl eserinden yalnızca beşer ırklarının

menşe', tekâmül ve dağılışları üzerine olan ekispozesini kayıt ile iktifa edeceğiz. Müellif bu eserinde muhtelif Paleontolojistlerin " memeli fıkariyelilerin dağılış merkezi Orta Asya'dır „ telâkkisinden mülhem olarak, bu telâkkiyi beşer ırklarına da teşmil eylemektedir.

Dünyadaki bütün beşer ırkları birbirlerini takiben *Orta Asya*'da teşekkül etmişlerdir. Sonra bu merkezden garba doğru Avrupa ve Asya'ya, cenuba doğru Avustralya'ya ve şarka doğru da Amerika'ya muhaceret etmişlerdir. Bu muhaceret hâdisesi esnasında beşer ırklarının ilkönce diferansiye ve binaenaleyh en iptidaî olan zümreleri kendilerinden sonra gelen diğer muhacir dalgaları tarafından kıt'aların muhitine, uclarına doğru tedricî bir surette tardedilmişlerdir (birçok antropologların bu mıntakalara *iltica mıntakaları* dediklerini biliyoruz).

İşte bu hâlin neticesi olarak bugün en eski ve iptidaî ırkları dünyadaki üç kıt'anın uçlarında sâkin olarak görürüz : Tasmanya, Cenubî Afrika, Cenubî Amerika ve Groenland. Halbuki beşer ırklarının son mümessilleri yâni en mütekâmil olanları ise Evrasya'nın yâni Avrupa - Asya'nın orta mıntakalarını işgâl etmektedirler. Bu hâlin, vetirenin sebebi müellife göre herşeyden evvel *iklim* ile alâkadardır. Her bir glasiye devrinde Orta Asya insan zümreleri için iskâna müsait olmadığından bu glasiye hâdisesi insanları bu mıntakadan muhitlere doğru hicrete mecbur kılıyordu. Bu muhacirler göç yolları üzerinde kendilerinden evvel ayni hâdise dolayısıyle sıcak mıntakalara göç etmiş insanlara tesadüf ediyorlardı. Ve sıcak mıntakalara iltica etmiş olan bu daha evellki muhacirler sıcak iklim tesiri altında bedenî ve ırkî karakterleri itibariyle daha az farklaşmış bir halde kalıyorlardı. İşte bu yeni muhacirler karşılarındaki bu eski muhacir zümreleri daha cenuplara, ulaştıkları kıt'aların daha uc mıntakalarına sürüyorlardı. Bu hâdise muhtelif glasiye ve glasiye arası periyotlarında vukua geldiğine göre bütün beşer ırklarının Orta Asya'dan hareket eden birnevi dalgalar serisi vücuda getirdiği ve yeni dalgaların eski dalgaları daha muhitlere tardettiği anlaşılıyor. İşte bu hâl beşer ırklarının bugünkü dağılış şeklini, topografyasını vücuda getirmiştir. Müellif bundan sonra muhtelif kıt'aların jeolojik formosyonuna, iklim şartlarına ve iskânlarına intikal etmektedir. Bu mesele hakkında da müellif şu fikri ileri sürmektedir :

Bütün ırklar dünyadaki yayılışları ve iskânları bakımından konsantrik olmak üzere beş veya altı daireye irca' olunabilirler. Bu rada en şayan-ı dikkat nokta da şudur :

En son muhacir gruplar ele alındığı zaman bunların kafa karinelerinin (indice céphalique) kıymeti yükselmektedir. Yâni bunlar yuvarlak kafalı beşer ırklarıdır.

Müellifin Konsantrik altı daireye irca' ettiği dalgalar şunlardır :

1) Birinci dalga *Pygmé* cüce boylu beşer ırklarına aittir. Bunlar diğer dalgalar tarafından kıt'aların uclarına tardedilmişlerdir. Büyük bir kısmı yok olmuştur. Bugün garpta *negrille*'ler ve şarkta *negrito*'lar bu dalgaya aittirler.

2) İkinci dalga kafa karineleri 73 (doliko kafa) olan siyahlardır. Garpte Afrika zencileri, şarkta Melanesiyen'ler. Bunların içinden 75 kafa karineli (mesati kafa) bir dal garpta predravidiyen'leri, şarkta Avustralyalılar'ı doğurmuştur.

3) Üçüncü dalga kafa karineleri 77 olan garpte Akdenizliler ve Nordikler'dir. Şarkta İndonesiyenler ve sahil Amerika yerlileri bu gruba dahildirler.

4) Dördüncü dalga kafa karinesi 80 olan Braki kafalılardır. Garpte Alpliler şarkta Polinesiyenler ve Amerika kıt'ası içinde yaşayan Amerika yerlileridir.

5) Müstakbel beşinci dalga 83 karineli mongollerdir.

Müellife göre bunlar beşer tekâmülünün en son merhalesini teşkil ediyorlar.

Müellife göre ırkların mütekabil Biyolojik kıymeti şöyledir :

Baş karinesi'nin müterakki tezayüdü yâni kafanın uzun dar şekilden yuvarlak şekle tedricî surette inkılâbı gözönünde tutulacak olursa mütekâmil ırklar doliko kafa Nordikler'dir. Bu itibarla son iki dalgaya hemen hemen müsavi bir potansiyel kıymet vermek lâzımdır. Beyazlarla, sarılar veya polinesiyenler arasında veya bunlarla Amerika yerlileri arasında vukua gelecek tesalüpler ırk Biyolojisi bakımından tehlikesiz ve hattâ tavsiyeye şayandır. Halbuki siyahîler ve Avustralyalılar'la yukarıdaki diğer ileri gruplar için mesele böyle değildir. Çünkü bunlar beşeriyetin en eski ve kadîm muhaceret dalgalarına mensupturlar. Ve bu itibarla da kâfi derecede tekâmül etmemiş, çok iptidaî bir beşeriyete tekabül ederler.

G. Tayler 'in eseri görülüyor ki bu meseleler üzerinde uğraşanlara cesur bir görüş tarzı şeklinde tecellî edecektir. Eser bütün itibarıyle düşündürücü ve beşer ırkları meselesinde de yeni problemler ortaya koyacak mahiyettedir.

Kâzım Dirik; *Eski ve yeni Türk Halıcılığı* — ve cihan halı tipleri panoraması. İstanbul, Alâettin Kıral Basımevi. 1938.

Trakya Umumî Müfettişi ve Türk Tarih Kurumu Onursal, Berlin ve Viyana Arkeoloji Enstitüleri daimî üyesi General Kâzım Dirik'in eski ve yeni Türk halıcılığına ait değerli tetkikleriyle cihan halı tipleri için hazırlamış olduğu panoramayı, İktisat Vekâleti halıcılık kongresi münasebetiyle tab'ettirmiştir.. 146 büyük sahife tutan eser, birçok renkli resimleri ihtiva ettiğinden tamamen kuşe kâğıdı üzerine basılmıştır.

General Dirik, eserini üç bölüme ayırmıştır : Birinci bölüm eski Türk halıcılığına tahsis edilmiş olup yirmi beş sahife içinde halının menşe'i, ilk dokumacılık san'atı, eski halıları yabancı ellerden ve zamanın tahribinden koruma, örmecilik, ve buna ait bir dilek, eski Türk halılarında üslûp, Anadolu'da eski Türk halıcılığı, Anadolu halılarında semboller, Türk san'atının müşterek kaynağı tetkik edilmektedir.

Eserin ikinci bölümü yeni halıcılığa ayrılmış olup 27 sahifede şu bahisleri incelemektedir : Halının yakın inkişaf tarihiyle bugünkü halıcılığın teknik bünyesi, iptidaî maddeleri (yün, iplik), halıcılıkta boyalar ve rolleri (kök boya ve menşe'i civanî boyalar), halının yıkanması, halıcılıkta resim bir halı akademisi kurulması, halıların dokunması, amelenin çalışma ve hayat tarzı, halıcılığımız hakkında bazı mütalâalar, transit halı ticareti, cihan halı piyasaları, halı zevki, halılarımızın sürümü ve onları tanıtmak.

Kitabın üçüncü bölümü cihan halı tipleri panoramasına hasredilmiş olup burada evvelâ Orta ve Garbî Anadolu'nun birçok şehirlerinde ayrı ayrı tiplerde asırlarca önce dokunmuş halılar tetkik edilmektedir. Anadolu'daki aşiret halı ve kilimleri de bu bahiste ele alınmıştır.

İran halıları Horasan, Şiraz, Ferhan, Sine ve Tibriz mıntakalarına ve her mıntakadaki şehirlere göre taşıdığı hususiyetler gösterilerek anlatılmıştır.

Kafkas halıları bahsinde de bunlarda tesadüf edilen bardürlerle Hazer Denizi'nin garbindeki Azerî Türkleriyle kafkas milletleri arasında maruf olan halı ve seccadeler tetkik edilmiştir.

Afganistan, Bulûcistan, Mısır, Şam, Hint Çin halıları da ayrı ayrı bahislerde mütalâa olunmuştur.

General Dirik eserine kilimlerle şallar için de birer kısım ilâve etmiştir. Eserin kapağına gayet nefis renkli bir halı resmi konulduğu gibi içine de çok renkli beş resim konmuş, her tipte birçok halılar da tek renk olarak basılmıştır. Esere, zamanın halıyı nasıl tahrip ettiğini gösterir birçok resimlerle, halı ipliği fabrikalarına, halı işçiliğine ait fotoğraflar da ilâve edilmiştir.

Cihan halılarının meşhur tiplerinden birer nümune ile muayyen mıntakaların halılarında üslûp farkı yapan şekiller de eserde yer almıştır.

General Dirk eserine zengin bir bibliyografi ilâve etmiştir.

Eserin, büyük ve asîl bir zevk, ciddî azimli bir çalışma ile vücuda geldili ilk bakışta görülür. Türk kütüphanesine bu mevzuda ilk eseri çok kıymetli olarak verdiğinden dolayı muharriri tebrike değer.

Halil Kadri Erdem, *Kütahya Mesireleri* (Gezmeler, oyunlar, türküler), Kütahya Vilâyet Basımevi, 1938.

Kapak dahil, aşağı yukarı beş formadan ibaret olan bu eserin, birinci kısmı Kütahya gezme yerleri hakkında izahata ayrılmıştır. İkinci kısmında, Kütahya ve civarında oynanan oyunlardan bahsedilmiş, üçüncü kısımda ise türkülerin neşrine yer verilmiştir.

Müellifin, eserin sonunda verdiği bir nottan, mesirelere ait eski âdetlere, efsânelere, ve halk oyunlarına dair izahat verirken tamamiyle şifahî anânelerden istifade ettiği anlaşılıyor.

Kitabı, bilhassa halk oyunları ve türküleri üzerinde uğraşanlara ve bu hususta meraklı olanlara tavsiye ederiz.

Suad Salih Arsal, *Zühalin Dalgaları*, Mersin, Ata Çelebi Basımevi, 1939; 25 kuruş.

Kapak hariç, iki formadan ibaret olan *Zühal'in Dalgaları* ,ufak hacımda zârif ve itinalı şekilde basılmış bir şiir mecmuasıdır. Yirmi iki adet şiiri ihtiva eden eserin sonunda, bu şiirlerin nerede ve kaç tarihinde yazıldığını gösteren bir cetvel konulmuştur.

İçinde güzel parçalar bulunan *Zühal'in Dalgaları*'nı şiir meraklılarına tavsiye ederiz..

ÜLKÜ

Cilt : XIII – Sayı : 73 - 78

1939 Mart - 1939 Ağustos

FİHRİST

ANTROPOLOJİ

Ojenik Problemleri (*Şevket Aziz Kansu*) 103.

EDEBİYAT

Millî Edebiyat Devri Şiir Sahasında Âşık Tarzı Tesirleri (*Fevziye Abdullah*) 155.

Millî Edebiyat Devri Şiir Sahasında Âşık Tarzı Tesirleri II. *(Fevziye Abdullah)* 247

Millî Edebiyat Devri Şiir Sahasında Âşık Tarzı Tesirleri III. *(Fevziye Abdullah)* 353

Millî Edebiyat Devri Şiir Sahasında Âşık Tarzı Tesirleri IV. *(Fevziye Abdullah)* 445

Rus Edebiyatında Facia, İlk Kurbanlar (*Nikola Briyan Şaminof*), çeviren : (*Ali Süha Delibaşı*) 497

Millî Edebiyat Devri Şiir Sahasında Âşık Tarzı Tesirleri (*Fevziye Abdullah*) 529

HİKÂYELER

İki kız Kardeş ve Bir Delikanlı I. (*Nahid Sırrı*) 132

İki Kız Kardeş ve Bir Delikanlı II. (*Nahid Sırrı*) 225

İki Kız Kardeş ve Bir Delikanlı III. (*Nahid Sırrı*) 338

İki Kız Kardeş ve Bir Delikanlı IV. (*Nahid Sırr*) 411

Hayvanlar (*Axel Munthe*), fransızcadan çeviren (*Müberra Öney*) 427

ŞİİRLER

Koşma (*Lûtfi Gökırmak*) 30

Sevdiğim Güneş (*Ceyhun A. Kansu*) 30

Sür Yiğitim Atını (*Sıtkı Akozan*) 58

Böyle Demişti Birgün Aşkın Çobanı (*Sıtkı Akozan*) 122

Ozan Gibi (*Şükrü Kurgan*) 333

Köyümden Türküler (*C. Miroğlu*) 339

Adı mı Olur ? (*M. Necati Öngay*) 444

Ozan Gibi (şiir) *Şükrü Kurgan* 486

Geceler (şiir) *Sıtkı Akozan* 508

Yaylalar (şiir) *H. T. Dağlıoğlu* 528

ETNOLOJİ

Kültür Teorileri Hakkında I. (*Şevket Aziz Kansu*) 220

Kültür Teorileri Hakkında II. (*Şevket Aziz Kansu*) 312

Kültür Teorileri Hakkında III. *Şevket Aziz Kansu* 509

FİKİR HAYATI

Bir Okuyucunun Notları [Ansiklopedi — Mustafa Reşit Pş. ile İmparatoriçe Marie Louise — Bir Misafir Geldi — Bir Osmanlı Diplomatının Ölümü — Türk Filmine Dair] 88

Bir Yıl Dönümü — San'ata Dair — Nekroloji — Yüz Karası 181

Neşriyat Kongresi — Resim Sergisinde - Süleyman Bahri 281

Kütüphaneler meselesi — Yazılacak oniki Cilde Dair — Ahmet Ağaoğlu 371

İki Nutuk — Bir Aktrisin Romanı — Hasan Fehmi Turgal — Filorinalı Nazım İçin — Bir İzâh ve Bir Fıkra 470

[Maarif Şûrası — Fransız İhtilâlinin Yıldönümü — Aşkla Siyaset Arasında — Bir Aktörün kitabından] *Nahid Sırrı*

FOLKLOR

Halkevleri'nin Folklor Çalışmaları İçin

Yaptıkları ve Yapabilecekleri İşler Hakkında Notlar (*Pertev N. Boratav*) 36
Folklor " Fasıl III „ (*A. Van Gennep*), fransızcadan çeviren (*Pertev N. Boratav*) 59
Halkevleri'nin Folklor Çalışmaları II. (*Pertev N. Boratav*) 295

HABERLER

Halkevleri'nin Yedinci Yıldönümü, 158 Halkevi'nin Daha Açılması — Halkevlerine Toplu Bir Bakış — Cümhuriyet Halk Partisi'nin Halkevleri'nde Tertip Ettiği İlmî Konferanslar 79
Mebus Seçimi — Dünya İçinde Türkiye 172
Altıncı Büyük Millet Meclisi — Yeni Kabine — Dünya İçinde Türkiye 270
19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı — C. H. P. Beşinci Büyük Kurultayı — 1939 Devlet Bütçesi — Hava Şehitlerini Anma 362
C. H. Partisi Beşinci Büyük Kurultayı — Büyük Millet Meclisi Müzakereleri — Hatay Türk - Fransız Anlaşması 453
Büyük Millet Meclisi'nde — Basın Birliği Kongresi — Millî Şef'in Mesajları
Maarif Şûrası — Hatay Vilâyeti — Lozan'ın XVI ncı Yıldönümü 545

HAKEVLERİ POSTASI

Halkevleri Çalışmaları (*B. K. Ç.*) 85
Halkevleri Çalışmalarına Toplu Bir Bakış — Bir Halkevi Çalışma Programı (*A. C.*) — Halkevleri'nde Müzik Esasları (*H. B.*) — Halkevleri Neşriyatı 174
İhtifâller Hakkında (*N. K.*) — Halkevleri Çalışmaları (*A. C.*) — Ressam Ali Cemal Benim'in ve Talebelerinin Sergisi — Cümhuriyet Halk Partisi'nin Tertip Ettiği Müsabakalar — Halkevleri Neşriyatı 273
Okuma Odaları (*N. A.*) — Halkevleri Çalışmaları (*A. C.*) — Halkevleri Neşriyatı 365
Halkevleri'nin Yeni Binalara Kavuşması (*S. Sayar*) — Halkevleri'nde Sosyal Yardım Faʻâliyetleri (*M. C. Duru*) — Türk Ressamlarının Yurt Gezisi (*R. E.*) — Köylü İle Temas (*M. D.*) — Halkevleri'nde Spor (*Ş. G - B. K. Ç.*) 457
Halkevleri'nde Sosyal Yardım Faâliyetleri (*M. C. Duru*) — Halkevleri ve Spor Kulüpleri (*C. T. Taner*) — Halkevleri Spor Çalışmaları (*Ş. Gürol*) — İsparta Halkevi Projesi (*S. Sayar*) — Halkevleri Çalışmaları (*A. C.*) 550

İKTİSAT

Çalışan Türk Kadınının Biriktirme Kabiliyeti (*Dr. K. Ömer Çağlar*) 299
Nüfus ve İktisadî Şartları (*W. Habwachs*) fransızcadan çev : (*Z. F.*) 483

KONFERANS ve NUTUKLAR

Halkevleri Yedinci Yıldönümü Münasebetiyle (*Dr. Refik Saydam*) 1
Millî Şef'in İstanbul Üniversitelilerine ve Bütün Vatandaşlara Hitabesi 97
19 Mayıs 1919 un Yıldönümü ve Ebedî Şef Atatürk (*Cevdet Kerim İncedayı*) 289
Millî Şef'in Mesâjı : (İlâve) sayı: 76
Beşinci Büyük Kurultay'da *Millî Şef*'in Hitâbeleri : (İlâve)

KÖYCÜLÜK

Halkevleri Köycülüğünün Daha Verimli Olması Hakkında Düşünceler (*Nusret Köymen*) 27
Deliorman Köylerinde Kokarca Köyü ve Bugünkü Vaziyeti (*Ahmet Halil*) 397

MAKALE ve MUSAHABELER

Halkevlerimiz (*M. Fuad Köprülü*) 5
Halkevlerimiz (*Nafi Atuf Kansu*) 7
Halkevleri'mizde Tarihî Çalışmalar Nasıl Yapılmalıdır (*M. Fuad Köprülü*) 9
Halkevleri İçin (*Şevket Aziz Kansu*) 16
Halkevleri'nin Çalışmalarına Dair (*Ziyâeddin Fahri*) 31
Halkevleri'nin Dil, Tarih, Edebiyat Yolundaki Çalışmaları (*Yaşar Nabi*) 44
Elmadağı (*Ş. A. K.*) 65
Nutuk'tan Dersler (*M. Fuad Köprülü*) 101
23 Nisan (*M. Fuad Köprülü*) 193
Millî Şef'ten Halkevleri'ne Direktifler 195
Hatay Anavatan'a Kavuşurken (*M. Fuad Köprülü*) 385
Cümhuriyet Halk Partisi Beşinci Büyük Kurultay'ı (*Kemal Ünal*) 387
Amerika Maarifine Dair Notlar (*R. M.*) 430
Lozan'ın XVI ncı Yıldönümü (*M. Fuad Köprülü*) 481

NOTLAR ve İKTİBASLAR

Şeyh Sâʻdî'nin Abaka ile Görüşmesi (*Şerefeddin Yaltkaya*) 167
Dede Korkut Kitabındaki Bazı Motifler ve Kelimelere Ait Notlar IV. (*Abdülkadir İnan*) 168
Ankara Mülgâ Mahkeme-'i Şerʻîye Sicillerinden Nâkiller (*H. Fehmi Turgal*) 265
Halıcılık Hakkında Tetkikler (*H. Turhan Dağlıoğlu*) 267
Mütevekkil'in Kumandanlarından Bir Türk Prensi (*Şerefeddin Yaltkaya*) 356

Dede Korkut Kitabı'ndaki Bazı Motifler ve Kelimelere Ait Notlar (*Abdülkadir İnan*) 359
Maarif Vekilimizle Mülâkat 450

RUHİYAT

Heyecanlarımız ve İçtimaʻî İfadeleri (*Prof. Halbwachs*), fransızcadan çeviren : (*Z.*) 334

SAN'AT

Halkevleri ve Güzel Sanʻatlar (*Ferid Celâl Güven*) 13
XVI - XVIII inci Asırlarda Saraylardaki Sanʻat ve Sanʻatkârlar, Osmanlılar'ın Avrupa Sanʻatı İçin Olan Ehemmiyeti (*Heinrich Glück*) almancadan çeviren : (*Cemal Köprülü*) 199
XVI - XVIII inci Asırlarda Saraylardaki Sanʻat ve Sanʻatkârlar, Osmanlılar'ın Avrupa Sanʻatı İçin Olan Ehemmiyeti (*Heinrich Glück*) almancadan çeviren : (*Cemal Köprülü*) 301
Türk Plâstik Sanʻat Haytına Toplu Bir Bakış (*Refik Epikman*) 525

SOSYOLOJİ

Sosyal Yardım Sahasında Halkevleri'nin Kolayca Başarabilecekleri Çok Önemli Bir İş (*N. Çavuşoğlu - Sâʻit Aydoslu*) 17
Nisan Balığı Âdeti Nereden Geliyor (*Ziyaeddin Fahri*) 123
Viyana Etnografya Mektebine Göre Ekzogamik Müessesenin Mahiyeti (*Ziyaeddin Fahri*) 139
Millet Nedir ? (*Ernest Renan*), fransızcadan çeviren : (*Peyami Erman*) 391
Millet Nedir ? (*Ernest Renan*) çeviren : (*Peyami Erman*) 513

SPOR

Halkevleri ve Memleket Sporu (*Nüzhet Abbas*) 23
Halkevleri'miz ve Memleket Sporu (*Nüzhet Abbas*) 126
Başka Memleketlerde Beden Terbiyesi -İngiltere- (*Nüzhet Abbas*) 235
Başka Memleketlerde Beden Terbiyesi -Almanya- (*Nüzhet Abbas*) 346
Başka Memleketlerde Beden Terbiyesi -Birleşeik Amerika- (*Nüzhet Abbas*) 422
Beden Terbiyesi ve Gençlik Meselesi (*Nüzhet Abbas*) 541

TARİH

Gazneli Mahmut, Gazne Devleti'nin Menşe'i ve Karakteri Meselesine Dair II. (*A. Y. Yakubovskiy*) ruscadan çeviren : (*A. Caferoğlu*) 49
Ortazaman Türk - İslâm Dünyasında Âdetler (*Prof. A. Mez*), almancadan çeviren : *Cemal Kwprülü*) 71
Ortazaman Türk - İslâm Dünyasında Yaşanan Hayata Dair (*Prof. A. Mez*), almancadan çeviren : (*Cemal Köprülü*) 114
Satuk Bugra Han Menkıbesi ve Tarih (*M. F. Grenard*), fransızcadan çeviren : (*Osman Turan*) 145
Gazneli Mahmut, Gazne Devleti'nin Menşe'i ve Karakteri Meselesine Dair (*A. Y. Yakubovskiy*), ruscadan çeviren : (*A. Caferoğlu*) 241
Ortazaman Türk - İslâm Dünyasında Yaşanan Hayata Dair (*Prof. A. Mez*), almancadan çeviren : (*Cemal Köprülü*) 257
Bizans İmparatorluğu ve Uzun Müddet Yaşamasındaki Sebepler (*Şevki Berker*) 403
Gazneli Mahmut, Gazne Devleti'nin Menşe'i ve Karakteri Meselesine Dair (*A. Y. Yakubovskiy*)' ruscadan çeviren : (*A. Caferoğlu*) 321
Ortazaman Türk - İslâm Dünyasında Yaşanan Hayata Dair (*Prof. A. Mez*), almancadan çeviren : (*Cemal Köprülü*) 433
Ortazaman Türk İslâm Dünyasında Hükümdarlar (*Prof. A. Mez*), almancadan çeviren : (*Cemal Köprülü*) 487

MUSIKÎ

Halkevleri'nde Musıkî (*M. Rağıp Kösemihâl*) 67
Opera Nedir ? (*Cevat Memduh Altar*) 317
Beethoven Hayatı ve Eserleri (*Cevat Memduh Altar*) 208
Opera Nasıl Doğdu ? (*Cevat Memduh Altar*) 419

BİBLİGRAFYA

Tatlı Sert " şiirler „ (*Faruk Nafiz Çamlıbel*), *Fevziye Abdullah* 93
Türk İnkılâbına Bakışlar (*Peyami Safa*) *Z. F.* 185
Namık Kemal ve İbret Gazetesi (*Mustafa Nihat Özön*) *Fevziye Abdullah* 188
Kara Mehmet (*Hayrettin Karan*) *F. A.* 190
Kanaʻat Kitabevi Neşriyatı 191-192
The Turkey of Atatürk Social Process in the Türkish refarmation (*Donald Everett Webster*) *Peyami Erman* 285
Anadolu'da Yol Notları (*Nahid Sırrı*) *Fevziye Abdullah* 287
Dâsitan-ı Tevârih-i Âl-i Osman (*Nihad Sami Banarlı*) *Fevziye Abdullah* 374
Bir Müdafaanın Cevâbı (*Fevziye Abdullah*) 377
Eski Türk Sporları Üzerine Araştırmalar (*Halim Bakî Kunter*), *A. Caferoğlu* 474

Le Socialisme Allemand (*W. Sombart*) *Z. F.* 476
San'ata Dair (*Halit Ziya Uşaklığil*), *Yaşar Nabi* 478
İznik'in Şehir Surları (*A. M. Schneider Karnapp*) *A. Müfit Mansal* 568
Muhit, Irk ve Muhaceret (*Griffith Taylor*) *Ş. Aziz Kansu* . 568
Eski ve Yeni Türk Halıcılığı *Kâzım Dirik*) *Kemal Ünal* 570

Muharrir adlarına göre

Abdülkadir İnan : Dede Korkut Kitabındaki Bazı Motifler ve Kelimelere Ait Notlar IV. 168
Abdülkadir İnan : Dede Karkut Kitabındaki Bazı Notifler ve Kelimelere Ait Notlar. 359
Ahmet Halil : Deliorman Köylerinden karca Köyü ve Bugünkü Vaziyeti 397
A. Candar : Halkevleri Çalışmaları 174
A. Candar : Halkevleri Çalışmaları 365
A. Candar : Halkevleri Çalışmaları 274
A. C. : Halkevleri Çalışmaları 520
B. Kemal Çağlar : Halkevleri Çalışmaları 85
B. K. Çağlar : Halkevleri'nde Spor 468
Cevat Memduh Altar : Beethoven Hayatı ve Eserleri 208
Cevat Memduh Altar : Opera Nedir ? 317
Cevat Memduh Altar : Opera Nasıl Doğdu ? 419
C. Miroğlu : Köyümden Türküler (şiir) 339
General Cemil Tahir Taner : Halkevleri ve Spor Kulüpleri 520
Cevdet Kerim İncedayı : 19 Mayıs 1919 un Yıldönümü ve Ebedî Şef A t a t ü r k 289
Ceyhun A. Kansu : Sevdiğim Güneş (şiir) 30
Ferit Celâl Güven : Halkevleri ve Güzel San'atlar 13
Fevziye Abdullah : Millî Edebiyat Devri Şiir Sahasında Âşık Tarzı Tesirleri 155
Fevziye Abdullah : Millî Edebiyat Devri Şiir Sahasında Âşık Tarzı Tesirleri 247
Fevziye Abdullah : Millî Edebiyat Devri Şiir Sahâsında Âşık Tarzı Tesirleri 529
Fevziye Abdullah : Millî Edebiyat Devri Şiir Sahasında Âşık Tarzı Tesirleri 353
Fevziye Abdullah : Millî Edebiyat Devri Şiir Sahasında Âşık Tarzı Tesirleri 445
Halbwachs : Heyecanlarımız ve İfadeleri, fransızcadan çeviren : *(Z. F.)* 334
W. Halbwachs : Nüfus ve İktisadî Şartları; (fransızcadan çev : *(Z. F.)* 483
Halil Bedî' Yönetkten : Halkevleri'nde Müzika Esasları 176
H. Fehmi Turgal : Ankara Mülga Mahkeme-'i Şer'îye Sicillerinden Nakiller 265
H. Turhan Dağlıoğlu : Halıcılık Hakkında Tetkikler 267
H. Turhan Dağlıoğlu : Yaylalar (şiir) 524
Gennep (A. Van) : Folklor "Fasıl III,, fransızcadan çeviren (*Pertev Naili Boratav*) 59
Glück (Heinrich) : XVI - XVIII inci Asırlarda Saraylardaki San'at ve San'atkârlar, Osmanlılar'ın Avrupa San'atı İçin Olan Ehemmiyeti, almancadan çeviren : (*Cemal Köprülü*) 199
Glück (Heinrich) : XVI - XVIII inci Asırlarda Saraylardaki San'at ve San'atkârlar, Osmanlılar'ın Avrupa San'atı İçin Olan Ehemmiyeti, almancadan çeviren : (*Cemal Köprülü*) 301
Grenard : Satuk Burga Han Menkıbesi ve Tarih, fransızcadan çeviren : *(Osman Turan)* 145
İ s m e t İ n ö n ü : Nevyok'ta açılacak Cihan Sergisi münasebetiyle Amerika Birleşik Devletleri Halkına Mesaj (İlâve s. 73)
İ s m e t İ n ö n ü : Beşinci Büyük Kurultay Münasebetiyle (İlâve s. 76)
İ s m e t İ n ö n ü : İstanbul Üniversitelileri'ne ve Bütün Vatandaşlara s. 97
Kemal Ünal : Cümhuriyet Halk Partisi Beşinci Büyük Kurultayı 387
Kerim Ömer Çağlar : Çalışan Türk Kadının Biriktirme Kabiliyeti 299
Lûtfi Gökırmak : Koşma (şiir) 30
M. Rağıp Kösemihal : Halkevleri'nde Musıkî 67
M. Fuad Köprülü : Halkevlerimiz 5
M. Fuad Köprülü : Halkevleri'mizde Tarihî Çalışmalar Nasıl Yapılmalıdır ? 9
M. Fuad Köprülü : Nutuk'tan Dersler 101
M. Fuad Köprülü : 23 Nisan 193
M. Fuad Köprülü : Hatay Anavatan'a Kavuşurken 385
M. Fuad Köprülü : Lozan'ın XVI ncı Yıldönümü 481
M. Necati Öngay : Adı mı Olur ? (şiir) 444
Pro. Mez : Ortazaman Türk - İslâm Dünyasında Âdetler, almancadan çeviren : *(Cemal Köprülü)* 71
Mez : Türk - İslam Dünyasında Yaşanan Hayata Dair, almancadan çeviren : *(Cemal Köprülü)* 114
Mez : Ortazaman Türk - İslâm Dünyasında Yaşanan Hayata Dair, almancadan çeviren : *(Cemal Köprülü)* 257
Mez : Ortazaman Türk - İslâm Dünyasında Yaşanan Hayata Dair, almancadan çeviren : *(Cemal Köprülü)* 433
Profsör Mez : Ortazaman Türk - İslâm Dünyasında Hükümdarlar, almancadan çev: *(Cemal Köprülü)* 487

M. Celâl Duru : Halkevleri'nde Sosyal Yardım Faâliyetleri 358
M. Celâl Duru : Halkevleri Sosyal Yardım Çalışmaları 559
Munthe (Axel) : Hayvanlar (hikâye), fransızcadan çeviren : *(Müberrâ Önay)* 427
M. D : Köylü İle Temas 442
Nafi Atuf Kansu : Halkevlerimiz 7
N. A. Kansu : İhtifâller Hakkında 273
N. A. Kansu : Halkevleri Okuma Odaları 365
Nahid Sırrı : Bir Okuyucunun Notları [Ansiklopedi — Mustafa Reşit Pş. İle İmparatoriçe Marie Louise — Bir Misafir Geldi — Bir Osmanlı Diplomatının Ölümü — Türk Filmine Dair] 88
Bir Yıldönümü — San'ata Dair — Nekroloji — Yüz Karası 181
Neşriyat Kongresi — Resim Sergisinde — Süleyman Bahri 281
Kütüphaneler Meselesi — Yazılacak oniki Cilde Dair — Ahmet Ağaoğlu 371
İki Nutuk — Bir Aktrisin Romanı — Hasan Fehmi Turgal — Filorinalı Nazım İçin — Bir İzâh ve Bir Fıkra 470
Nahid Sırrı : İki Kız Kardeş ve Bir Delikanlı (hikâye) 132
Nahid Sırrı : İki Kız Kardeş ve Bir Delikanlı (hikâye) 225
Nihad Sırrı : İki Kız Kardeş ve Bir Delikanlı (hikâye) 338
Nahid Sırrı : İki Kız Kardeş ve Bir Delikanlı (hikâye) 411
Nahid Sırrı : [Maarif Şûrası — Fransız İhtilâlinin Yıldönümü — Aşkla Siyaset Arasında — Bir Aktörün Kitabından] 565
Nikola Briyan Şaninof : Rus Edebiyatında Faci'a, İlk Kurbanlar; fansızcadan çev : *(A. Sühâ Delibaşı)* 497
Nusret Köymen : Halkevleri Köycülüğünün Daha Verimli Olması Hakkında Düşünceler 27
Nüzhet Baha : Halkevleri ve Memleket Sporu 23
Nüzhet Baha : Halkevlerimiz ve Memleket Sporu 126
Nüzhet Baha : Başka Memleketlerde Beden Terbiyesi - İngiltere - 235
Nüzhet Baha : Başka Memleketlerde Beden Terbiyesi - Almanya - 346
Nüzhet Baha : Başka Memleketlerde Beden Terbiyesi - Birleşik Amerika - 422
Nüzhet Baha : Beden Terbiyesi ve Gençlik Meselesi 541
N. Çavuşoğlu - Sa'it Aydoslu : Sosyal Yardım Sahasında Halkevleri'nin Kolayca Başarabilecekleri Çok Önemli Bir İş 17
Pertev Naili Boratav : Halkevleri'nin Folklor Çalışmaları İçin Yaptıkları ve Yapabilecekleri İşler Hakkında Notlar 36
Pertev Naili Boratav : Halkevleri'nin Floklor Çalışmaları II 295
Refik Epikman : Türk Ressamlarının Yurt Gezisi 361
Refik Epikman : Türk Plâstik San'at Hayatına Tpolu Bir Bakış 525
Refik Saydam : Halkevleri Yıldönümü Münasebetiyle 1
Renan (Ernest) : Millet Nedir ? Fransızcadan çeviren : *(Peyami Erman)* 391
Renan (Ernest) : Millet Nedir ? fransızcadan çev : *(Peyami Erman)* 513
R. M. : Amerika Maarifine Dair 430
Selim Sayar : Halkevleri'nin Yeni Binalara Kavuşması 457
Selim Sayar : İsparta Halkevi Projesi 554
Sıtkı Akozon : Sür Yiğitim Atını (şiir) 58
Sıtkı Akozan : Böyle Demişti Birgün Aşkın Çobanı (şiir) 122
Sıtkı Akozan : Geceler (şiir) 508
Şevket Aziz Kansu : Halkevleri İçin 46
Ş. A. K. : Elmalıdağı 65
Şevket Aziz Kansu : Ojenik Problemleri 103
Şevket Aziz Kansu : Kültür Teorileri Hakkında 220
Şevket Aziz Kansu : Kültür Teorileri Hakkında 312
Şevket Aziz Kansu : Kültür Teorileri Hakkında 509
Şerefeddin Yaltkaya : Şeyh Sâ'dî'nin Abaka İle Görüşmesi 167
Şerefeddin Yaltkaya : Mütevekkil'in Kumandanlarından Bir Türk Prensi 356
Şerif Gürol : Halkevleri'nde Spor 466
Şerif Gürol : Halkevleri Spor Çalışmaları 556
Şevki Berker : Bizans İmparatorluğu ve Uzun Müddet Yaşamasındaki Sebepler 403
Şükrü Kurgan : Ozan Gibi (şiir) 333
Şükrü Kurgan : Ozan Gibi (şiir) 486
Yakubovskiy : Gazneli Mahmut, Gazne Devleti'nin Menşe'i ve Karakteri Meselesine Dair, ruscadan çeviren : *(A. Caferoğlu)* 49
Yakubovskiy : Gazneli Mahmut, Gazne Devleti'nin Menşe'i ve Karakteri Meselesine Dair, ruscadan çeviren : *(A. Caferoğlu)* 241
Yakubovskiy : Gazneli Mahmut, Gazne Devleti'nin Menşe'i ve Karakteri Meselesine Dair, ruscadan çeviren : *(A. Caferoğlu)* 321
Yaşar Nabi : Halkevleri'nin Dil, Tarih, Edebiyat Yolundaki Çalışmaları 44
Ziyâeddin Fahri : Halkevleri'nin Çalışmalarına Dair 31
Ziyâeddin Fahri : Nisan Balığı Âdeti Nereden Geliyor ? 123
Ziyâeddin Fahri : Viyana Etnografya Mektebine Göre Ekzogamik Müessesenin Mahiyeti 139

Bibliyografya muharrirleri adlarına göre

A. Caferoğlu : Eski Türk Sporları Üzerine Araştırmalar *(Halim Bakî Kunter)*, 474
Arif Müfit Mansal : İznik Şehri Surları *(A. M. Schnieder - Karnapp)* 568
Fevziye Abdullah : Tatlı Sert " şiirler„ *(Faruk Nafiz Çamlıbel)* 93
Fevziye Abdullah : Namık Kemal ve İbret Gazetesi *(Mustafa Nihat Özön)* 188
F. A. : Kara Mehmet *(Hayrettin Karan)* 190
Fevziye Abdullah : Anadolu Yol Notları *(Nahid Sırrı)* 287
Fevziye Abdullah : Dâsitan-ı Tevârih-i Âl-i Osman *(Nihad Sami Banarlı)* 374
Fevziye Abdullah : Bir Müdafaanın Cevâbı 377
Şevket Aziz Kansu : Muhit, Irk ve Muhaceret *(Griffith Karnapp)* 568
Peyami Erman : The Turkey of Atatürk Social process in theTürkish reformation *(Donald Everett Webster)* 285
Yaşar Nabi : San'ata Dair *(Halit Ziya Uşaklığil)*, 478
Z. F. : Türk İnkılâbına Bakışlar *(Peyami Safa)* 185
Z. F. : Le Socialisme Allemand *(W. Sombart)* 476

İmtiyaz sahibi : Fevziye Abdullah, Umum neşriyatı idare eden : Cevdet Kerim İncedayı, Ankara Ulus Basımevi'nde basılmıştır.

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ